EMANUELE

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
8 A
70

13-9. a. 22

DIVINI ET HVMANI IVRIS OBSERVATIONES. LIBER I. IN QVO

explicantur L. Dominico, de Spectaculis in Cod. Theod. & L. Omnes dies, C. de feriis: Indéque ſumpta occaſione, de priſcis dierum appellationibus.

Eiuſdem de præcipuis Chriſtianorum feſtiuitatibus, necnon de vetuſtis baptiſmi ritibus, & ſpectaculorum abrogata licentia, iudicialibúſque præterea, feriis multa ſcitu ac cognitione digna tractantur.

Auth. B. B. Vtriúſque Iuris doctor & Conſiliariis.

PARISIIS.

Apud Ioannem Parant, via Iacobæa.

1582.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PRIVILEGII REGIS.
SENTENTIA.

CAROLI IX. Francorum Regis Chriſtianiſſimi atque Auguſtiſſimi Diplomate, ſancitum eſt ne quis Typographus imprimere neu quis bibliopola diuendere hunc librum ante ſexẽnium à die huius primæ editionis numerandum, citra Philippi Galteri Rouillij cõſenſum audeat qui ſecus faxit pœnis ſanctione literarum principalium comprehenſis multabitur.

V. C. CHRISTOPHORO THVANO PARISIENSIS CVRIAE PRIMICERIO PRAESIDI, SACRIQVE AVDITORII ET CONSISTORII CONSILIARIO. S.

SERA *gratulatiò*, VIR CLARISSIME, *æquiori longe animo atque ſera conſolatio excipi ſolet. Nam hæc quidem niſi in tempore & in ipſo moleſtiarũ puncto, articulòque adhibeatur, doloribus mederi non poteſt, qui cum longitudine temporis conſenuerint, ad eos leniendos comparatam orationem qui tardius adferunt aut, curato iam vulneri remedia ferentes, ridiculos, aut vlcus commemoratione refricando, moleſtos ſe præbent. Argumento eſt ſcitum Auguſti reſponſum*

quo intempeſtiuam Ilienſium conſolationem eluſit: vice quoque mutua dolere ſe teſtatus quod egregium ciuem Hectorem amiſiſſent. Gratulationis verò quantumuis tardæ alia cauſa eſt: quæ ſi delectationis minus, offenſionis certè nũquam quicquam habet. Quorſum hæc, inquies? Nimirum vt ſerius hæc ad te perlata gratulatio tarditatis ſuæ vitium probabili aliqua excuſationis ſpecie deprecetur. Annus enim iam agitur ex quo, eius quæ tum recens tibi acceſſerat, dignitatis nomine gratulandi, nec voce modo ſed & ſcripto aliquo lætitiæ meæ declarandæ, ingens me cupido inceſſit. Atque illud quidem mihi cum vniuerſo populo, iure lætandum eſſe videbam, quòd ea inte ornamenta collata eſſent, quæ virtus tua & induſtria, ingeniique præſtantia ſuo quaſi iure poſtulabant. Ipſáqua adeò fori noſtri ſubſellia idẽ mecum geſtire videbantur: quæ eum ducem nacta eſſent, qui Herculis labores in forenſi noſtra ac togata militia adæquet. Nam quos ille in Augiæ ſtabulo perpurgando & Hydræ ſubinde renaſcentibus capitibus abſcindendis exantlaſſe labores fertur, eoſdem haud abſimili in genere abs te in litibus ex omni malitiarum colluuione natis ſecandis, ac iuſto iudicio diri-

mendis, perpetua & infracta animi contentione capi cottidie cernimus. Nec minora quàm quæ illum exercuerũt monſtra, tibi depugnanda populare noſtræ Galliæ cacoëthes obiicit. Erat ergo communis huius gaudij tibi teſtificandi non mediocris inflãmatus ardor. Pungebat & me priuati mei gaudij ſenſus, quod ad id honoris faſtigium prouectus is eſſet, cuius eximium & ſingulare erga me ſtudium officiis plurimis perſpexiſſem. Itaque cum primum poſitis armis publicè quies, & priuatim mihi a forenſibus occupationibus feſtorum dierum beneficio otij vel tantillum contigit, ceſſandum non vltrà ratus, quicquid & integri & ſolidi & interciſi ac ſubſeciui temporis corradi potuit, id totum ad hoc opuſculum contexendum, id eſt ad officij debiti ſignificationem aliquam dandam contuli. Argumentum porrò & materiam ſcribendi ex ipſa dierum in quibus otiari mihi dabatur, ratione ſumpſi: nihil veritus ne me ſacra prophanis miſcere maleuoli calumniarentur. Nam ſi diuinarum ſibi atque humanarum rerum cognitionem iuriſprudentia vel ipſa teſte definitione vendicat, non video cur in alienas poſſeßiones Iuriſconſultus irruere, cum de rebus ſacris verba facit, dicatur.

Poſſem ex vetuſta memoria Labeonis Antiſtij, Attei Capitonis, aliorúmque conſultorũ exempla proferre, qui in diuino iure explicando operam æque, atque in humano poſuere: vt quod illis in fictitia ſua & ementita religione licuit, Idem nobis in vera noſtra, propter coniunctam vtriuſque iuris ſcientiam, citra iniuriã denegari poſſe non videatur. Quod nec te improbaturum confido: eóque commentationem hanc noſtram gratiorem tibi futurã ſpero, quòd diebus ipſis quibus elaborata eſt, accommodata, & è re nata ſuſcepta, inſtitutáque fuerit. Planè ſi neque vtilitate, nec venuſtate aut elegantia, at certè auctoris ſtudio, ac propenſa in laudes tuas voluntate, deditiſſimóque tibi animo libellus hic ſe tibi noſter ſatis commendabit. Vale. Pariſiis Calend. Ianuar. M. D. LXIII.

INDEX RERVM NOTABILIVM QVAE IN HOC *opuſculo continentur.*

A

ABrenũtiationis in baptiſmo formula. 109.122.
Alba baptizatorũ veſtis. 99.169.170.
Abſtinẽtium ſeu Eneratitarum hæreſis. 63.
Angeli praui. 117.
Angelis Diaboli abrenuntiatur in baptiſmo. 117.
Apertionis myſterium in baptiſmo. 139.140.
Auditores qui in ſcriptorum Eccleſiaſticorũ libris. 103.104.

B.

BAptiſterium. 143. 144.93.
Baptiſmus olim duobus tantũ anni temporibus adminiſtratus. .90 .91 .92. 93. ratio eius rei. 96.97
Baptizãdi candidis veſtibus induebantur. 99.100.101.169.
Baptiſmi verba ſolennia. 183.
Baptiſmi dãdi ius quibuſnam olim competeret. 180.
Baptizandi veſtibus exuebantur. 148.
Baptizandi in fonte mergebantur. 147. 148.
Baptizãdi nomina dabant. 108.
Baptizandi oleo vngebantur. 131.141.142.
Baptizatis Lac & mel datum. 171.
Bedæ ſeculum. 138.
Benedictio & conſecratio aquæ in Baptiſmo. 145.146.

C

Calendæ Ianuariæ. 218.
Caſsiodori hiſtor. tripartitæ locus caſtigatus. 43.
Capitilauium. 100.
Catechumenus quis & vnde dictus. 94. 104.
Catechumeni verba dumtaxat fidei audiebant: ab orationibus verò fideliũ excludebãtur foráſque mittebãtur. 127. 128.
Catechumeni cruce ſignabãtur. 128. 138.
Catechumeni ad baptiſmũ citabãtur. 127
Catechumenorum ad baptiſmum præparatio. 104. 105.
Catechumenorum humilitas. 127. 128.
Catechizãdi ordo. 13.
Cathechiſtæ in eccleſiis. 110.
Catechis baptizandorum. 102.
Cereus Paſchalis & eius benedictio à quo inſtituta. 158. 170.
Circẽſes a Chriſtianis reprehenſi. 194. 195.
Circenſiun origo. 196
Clotharij lex de diei dominici cultu. 25.
Clinici Chriſtiani olim qui dicti. 149.
Clementis Alexandrini ſeculum. 16.
Competẽtes qui erant & vnde dicti. 106. 107. 134. 135.
Cœnæ dominicæ baptizati protinus participes fiebãt. 172. 173
Competentibus ſymbolum fidei dabatur. 108. 109. & quo die. 136. & quando exigeretur. 136.
Conſignatio frontis poſt baptiſmum ad Epiſcopos ſolos pertinet. 179.
Conuerſio ab occidẽte in Oriẽtem in baptiſmo. 109.
Conſtantini de domi-

nici diei cultu conſtitutiones. 21.22.23.
Conſtantinopolis quo die condita. 223.
Conſtitutiones de Paſchæ obſeruatione. 43.
Cornarij lapſus. 79.
Conuentus Chriſtianorum die dominico. 7.20.
Chriſmaquomodo cõficeretur. 168.169.
Chriſmatis cõſecratio ad Epiſcopum pertinet. 169.
Chriſmatis in fronte ſignaculum. 179.
Chriſmatis duplex vnctio. 175.
Crucis ſignaculũ. 128. 130.
Cypriani locus emendatus. 186.

D

Denicales feriç. 200
Diebus nomina olim à ſeptem planetis indita. 4.5.6.7.
Dierum antiqua nomina. 5.
Dies Saturni. 7.8.9.
Dies Solis. 3.7.
Dominicus dies vnde nomen inuenerit. 17.18.
Dominici diei benedictiones. 29.
Dominicus dies cur a chriſtianis colatur. 18.19.
Dominica oratio competentibus tradita. 137.
Dominica die ſpectacula illicita. 209.
Dominici diei appellatio a quibus auctoribus profecta. 15.
Dominicũ diem lætitiæ indulgebãt Chriſtiani. 8.
Dominicus dies à Paganis dies Solis dictus. 3.4.
Dominico dies ſtãtes Chriſtiani olim orabant. 19.20.83.
Dominico die Ieiunare nefas ſemper ha-

bitum. 20.21.89.
Dominicæ diei cultus legibus imperatus. 21.22.23.
Drepanij locus emendatus. 161.

E.

EBionæi dominicũ diem obſeruabãt. 18.19.
Emancipationes dieb⁹ feſtis peragi licebat. 22.23.
Exorciſtæ in eccleſia 114.115.
Exorciſmi in baptiſmo. 110.
Exorciſmi quorſum fierent. 111.
Epiſcopus ſolus chriſmate frontem conſignandi ius habet. 179.180.
Epiſcopus ſummus ſacerdos eſt. 180.
Epiphanij locus reſtitutus. 80.
Epiphaniorũ dies vnde. 32.34.
Epiphaniorum feſtiuitatis cauſæ. 33.34.35.
Epiphaniæ celebritas. 32.
Eunomianorũ ritus in baptiſmo. 149.154. 155.156.
Eutropius Eunuchus idemque Conſul. 205.206.
Eutropius Eunuch⁹ legis contra Eccleſiatũ aſylalatæ auctor. 207
Euſebij locus emẽdatus. 61.
Exufflationes in baptiſmo. 111.112.113.

F.

FEriati quinam dies ex Impp. conſtitutionibus. 214.
Ferias Chriſtiani dies hebdomadæ appellauerunt. 15.
Feriæ meſsium cauſa conceſſæ. 215.
Feriæ vĩdemiales. 200,
Fidei profeſsio in fidelium cõſpectu Romæ a competentibus fiebat. 136.137

Formatæ literæ. 55.
Fons baptiſterij. 143. 145.165.
Fronti dominicum ſignaculũ oleo inſcribebatur. 179.180.

G.

GEllij locus reſtitutus. 200.
Genuum flexio in prę cibus deo fundendis quid ſignificat. 59.
Genuum flexio in prę- cando Chriſtianis propria. 89.
Gladiatorij ludi reprehenſio. 197.198.
Gladiatorius ludus a Conſtantino interdictus. 199.
Gladiatorius ludus penitus ab Honorio ſublatus. 203.
Gratiani locus ex Baſilio magno notatus. 118.

H.

HIeroſolymorũ ridicula Etymologia. 13.
Hieroſolyma ſabbato bis expugnata 9.
Homeri verſus reſtitutus apud Irenæũ. 81
Homeri Cento apud Irenæum. 80.

I.

IEiunia dominicis dieb⁹ & per pẽteco ſtes tempus ab eccleſia remiſſa. 21.87.88
Ieiunia catechumenis imperata. 116.
Ieiuniũ quartæ & ſextæ feriæ. 817.
Ieiunia vſque in veſperem olim obſeruata. 41.42.
Interrogationes in baptiſmo. 146.147.
Irenæus Græce ſcripſit. 60.
Irenæi liber de Paſcha. 59.
Irenæi loca reſtituta. 61.62.63.64.
Irenæi obteſtatio. 81.
Irenæi librorũ de hæreſibus vera inſcriptio. 82.

Iſidori ſeculum. 138.
Iſauri latrociniis infames. 48.
Iſaurorum hiſtoria. 49.50.51.
Iudaicæ gentis hiſtoria a Romanis hiſtoricis ignorata. 12.
Iudeorũ religio a Claudio Rutilio deriſa. 13.
Iudæorum ridicula etymologia. 12.

L.

LAc baptizatis olim datum. 171.
Lactantij error notatur. 10.
Leonis de dominici diei cultu conſtitutio. 24.
Lex cõtra aſyla eccleſiarum lata, abrogata. 207.208.
Leuigildi crudelitas. 52.53.

M.

MAnus impoſitio poſt baptiſmum. 175.183.
Maiumæ ſpectaculum permiſſum. Poſtea prohibitum. 204.
Maleficorum pœnæ nullis diebus intermittendæ. 52.
Manumittere licuit feſtis diebus. 22.23.
Manicheorũ error. 21.
Maris rubri tranſitus baptiſmi figura. 162.
Mariani Scoti locus emendatus. 208.
Mellis prægustatio in baptiſmo. 171.
Mercurij dies. 8.
Merſio trina in baptiſmo. 150.151.
Merſionis trinæ ratio duplex. 152.153.
Miſſæ vocabulũ vnde. 128.
Monachorum inſectatio apud Rutiliũ. 14.
Muſchuli verſio caſtigata. 23.
Myſteriũ aquæ in vinum mutationis. 33.

N.

NAtalis Chriſti encomium. 30.31.

Natalis Romæ dies. 221.
Natales vrbium dies. 220.
Natales principũ.224.
Neophyti. 183.
Nouatus Clinic⁹ Chriſtianus fuit. 149.
Nox Paſchæ peruigilio trãſmittebatur.37
Natalis Honorij imperatoris dies. 210.
Notarum N. & P. interpretatio. 210.

O.

ORantes ad Orientẽ vertuntur.122.
Olei vnctio in baptiſmo. 140.141.
Oculi animę feneſtrę. 193.
Oculis facile in animos vitia influunt. 193.

P.

PAſchæ Etymõ vnde. 56.
Paſchæ dies olim controuerſus. 60.
Paſchæ futurus dies olim literis denuntiabatur. 54.
Paſchalis noctis peruigilium. 37.
Paſchali hebdomada ſpectacula interdicta 212.
Paſchalis nox cereis & funalibus illuſtrata. 39.159.160.
Paſchali nocte baptiſmata peragebantur. 155.156.
Paſchalis cereus. 158. 170.
Paſchalis feſtiuitas vincula laxabat. 43. 44.45.
Palilia. 221.
Paraſceues dies.16.17.
Paruuli ad baptiſmum parentum manibus delati. 101.
Paruuli per ora geſtantium reſpõdent. 111. 113.224.
Paruuli exufflantur & exorcizantur.113.114
Paulini locus caſtigatus. 115.

Pedum lotio poſt baptiſmum. 174.
Pentecoſte. 57.58.
Pentecoſte tota Ieiunia remiſſa Chriſtianis. 87.88.89.
Pentecoſte tota genua in orationibus minime flecti cõſueuerãt 58.59.83.84.87.
Πεμπτη ἡμέρα. 16.17.
Presbyteris frontes chriſmate cõſignare non licet. 179.181. 182.183.
Presbyteris baptiſatũ chriſmate inungendi ius datum a Silueſtro. 169.
Proſperi ex Chronicis locus caſtigatus 210.
Prudentij ſeculũ. 179.
Plutarchus rerum Iudaicarum ignorantia lapſus. 11.12.
Plutarchi interpretis lapſus. 223.

Q.

Quinquageſima quid. 59.
Quinta ſabbati quid. 17.

R.

RAbanus pene totum de Eccleſiaſticis officijs Iſidori librum tranſcripſit. 107.
Rabani ſeculum. 131.
Recẽs pro neophyto. 183.
Roma quo die cõdita. 221.222.
Ruffini locus emẽdatus. 38.

S.

SAbbatum. 9.10.
Sabbati nomen à gentilibus ſcriptoribus vſurpatum. 9.10.
Eius vocis origo. 10.
Sabbati Etymologia. 10.11.
Sabbatum Paſchale. 159.
Sal catechumenis datum. 11717.8.
Scænica ſpectacula Chriſtiani auerſabãtur. 184.185.186.

Sexta ſabbati. 17.
Seruilius Iſaurici cognomen vnde tepor tauit. 48.49
Spectacula Gētilium Chriſtiani acerbè inſectari. 190. 191. 192. 193.
Signaculum ſpiritale. 177.
Signaculum dominicum. 167.
Scrutinia quæ. 125.
Scrutiniorum denuntiatio. 126.
Socratis locus emendatus. 205.
Sozomeni locus emēdatus. 161. 199.
Sylueſtri papæ conſtitutio. 167.
Symbolum vnde. 137.

T.

Taciti locus notatur. 12.
Theatra à Chriſtianis damnata. 191
Τετρὰς. 16. 17
Theodorichi lex de diei dominicæ cultu. 25. 26.
Theodorus ſolus Cōſul. 205.

V.

Veneris dies. 8.
Vnguētum in baptiſmo. 168
Vnctio diuerſis olim corporis partibus adhibita in baptiſmo. 142.
Votorum nuncupatio calendis Ianuariis. 219.

ERRATA QVÆ EXCIDERVNT SIC EMENDA: MEMOR

priori numero Paginam, ſequenti lineam notari.

81.21. quartæ & ſextæ feriæ

15.17. pro regione ſcribe religione

14.10. feceſſum

16.8.9. dele hæc verba Iuſtinus Martyr in lib. & eorum loco repone quę ſequũtur. Auctor etiã libri. Ibidẽ pro Antonii emenda Antonini

20.12. pro etiam emenda iam ante.

21. emenda Gaugrẽſi

24.16. pro in L. vbi emenda in L. vlt. & verſu 20. vrgeat pro vigeat

25.5. ſubditos

30.5. inchoauerit

32.10. Ammianus & rurſus verſu 23. Epiphaniæ

34.7. inter ſerto.

36.9. occiduis 13. ſtrepitu 25. obſeruaui.

37.15. dele hæc verba. eſt, & repone. 11. pro ſecundo & verſu penultimo, vigiliarum

38.10. & poſtea orbis

39.15. oratio.

41.9. Et deuota, & verſu 10. redemptа. idem

8.14. veſpertinus conuiua & verſu vlt. Seuerum

42.5. ieiuni

44.12 Gratianus

45.7. adulteratę. 11. Baudone

46. raptorem

47.5. his vero. 10. nullus adeò

48. vſitatum

55.19. ſine

58.16.17. dele hac verba (n addenda enim hæc particula eſt) & ita lege προσευχαῖς τῶ ἑορτῶν.

60.4. dele particulam à

61.4. Rheuanus

92. lin. penult dele vocem, ſibi

95 2. Eccleſiáque.

98.1. non poſsit. 7. Homilia.

122.22. baptizandos

126.23 Scrutinium.

140. lin. vlt. circumfertur. fide, inter.

172.1. ait Rabanus.

AD L. DOMINI-
CO DE SPECTACVLIS
in C. Theod. Commentarius.

DOMINICO, *qui ſeptimanæ totius primus eſt dies, & Natale, atque Epiphaniorum Chriſti, Paſchæ etiam & quinquageſimæ diebus, quandiu cæleſtis lumen lauacri imitantia nouam ſancti baptiſmatis lucem veſtimenta teſtantur, quo tempore, & commemoratio apoſtolicæ paßionis totius Chriſtianitatis magiſtræ à cunctis iure celebratur, omni Theatrorum atque Circenſium voluptate per vni-*

uerſas vrbes earumdem populis denegata, totæ Chriſtianorũ ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur. Si qui etiam nunc vel Iudæi impietatis amentia, vel ſtolidæ paganitatis errore atque inſania detinentur, Aliud eſſe ſupplicationum nouerint tempus, aliud voluptatum. Ac ne quis exiſtimet in honorem numinis noſtri veluti maiore quadam Imperialis officij neceßitate compelli, & niſi diuina religione contempta ſpectaculis operam præſtat, ſubeundum forſitan ſibi noſtræ ſerenitatis offenſam, ſi minus circa nos deuotionis oſtenderit, quàm ſolebat, nemo ambigat. Quod tunc maximè manſuetudini noſtræ ab humano genere defertur, cum virtutibus Dei omnipotentis ac meritis vniuerſis obſequium orbis impenditur. Dat. Cal. Feb. Conſtantinop. Theod. XI., & Valentiniano. Cæſ. Conß.

PERSTRINGVNTVR cõſtitutione hac præcipui Chriſtiani ritus feſti dies, ſumma ſemper, quantum ab vltima antiquitate repetere licet, obſeruãtia ac veneratione culti, & anniuerſaria ſolennitate ab vniuerſis, quâcunque ſe Eccleſia diffudit, celebrati: quemadmodum Origenes lib. viij. cõtra Celſum, & B. Augſtinus epiſt. cxviij. ad Ianuarium teſtantur. In his primus, Dominicus dies occurrit, qui eiuſmodi nomine à primis noſtræ religionis auctoribus donatus eſt, antiquata & abrogata ea appellatione qua gẽtiles hunc diẽ ſignauerant. Conſtat quippe Solis diem à paganis vocitatum. Id quod Tribonianus ad Valentiniani, Theodoſij & Arcadij cõſtitutionem quandam addidiſſe videtur, quæ in l. omnes dies C. de feriis, refertur: vt ex eius legis cum l. 2. eod. tit. in Cod. Theodoſiano collatione deprehendetur. Et hac prophana appellatione hunc diem nuncupant Impp. in l. Omnes iudices C.

de feriis l. 1. eod. tit. in Cod. Theod. l. 2. de ſpectaculis in eodem Cod. Habemus etiã huiuſmodi appellationis teſtem nõ cõtemnendum Gregoriũ Turonenſem lib. iij. hiſt. Francorũ. cap. xiij. apud quẽ ita eſt. Ecce dies Solis adeſt. Sic enim barbaries diem Dominicum vocitare conſueta eſt. Maximus quoque Epiſcopus in ſermone de Pentecoſte qui Ambroſij orationibus interſeritur, dominicũ diẽ ab hominibus ſeculi ſolis diem appellari ſcribit. Sed eius nominis piam magis & religioſam, quàm veram atque rationi conſentaneã originẽ reddit. Solis enim diem inde dictam tradit, quòd eam ſol iuſtitiæ Chriſtus illuminet. Certiſsimũ quippe eſt diebus nomina à ſeptem errantibus ſtellis (quas Græci planetas vocant) antiquitus indita fuiſſe. Quod & ſi à Politiano iam ante me adnotatũ eſt, non erit tamẽ inutile neque à propoſito alienum omiſsis Dionis ex libr. xxxvij. & aliquot paucis ab illo cõgeſtis teſtimoniis, alios non minus apertè idipſum teſtificantes veterum auctorum locos proferre. Quorum recenſendorum initium

ab Auſonio faciam, cuius hi ſunt in Eidylliis verſus.

Nomina quę ſeptem vertentibus apta diebus
Annus habet, totidem errantes fecere planetæ:
Quos indefeſſa voluens vertigine mundus
Signorum reliquà iubet in ſtatione vagari.
Primũ ſupremúmque diem radiatus habet ſol.
Proxima fraternæ ſuccedit luna coronæ.
Tertius aſſequitur Titania lumina Mauors:
Mercurius quarti ſibi vindicat aſtra diei.
Inluſtrant quintam Iouis aurea ſydera zonã:
Sexta ſalutiferũ ſequitur Venus alma parẽtem
Cuncta ſupergrediens Saturni ſeptima lux eſt:
Octauum inſtaurat reuolubilis orbita Solem.

Euſebius Emiſſenus homilia i. de Paſcha. Mortifera, ait, Idololatriæ conſuetudo in tãtum homines occæcauerat, vt Solis, Lunæ, Martis, atq; Mercurij, Iouis, Veneris, Saturni, & diuerſis elementorũ ac dæmonum appellationibus dies vocitarent, & luci tenebrarum nomen imponerẽt. Beda quoque in lib. de ratione tẽp. cap. iiij. Hebdomada ſeptem diebus conſtat. Octauus autem dies idem primus eſt, ad quem reditur, eóque rurſus hebdomada orditur. His nomina à pia-

netis gẽtilitas indidit, habere ſe credẽtes à Sole ſpiritum, à Luna corpus, à Marte ſanguinem, à Mercurio ingenium & linguam, à Ioue tẽperantiam, à Venere voluptatem, à Saturno tarditatẽ. Idem in hymnis.

Ordo planetarum variat ſeriem feriarum
Quippe dies à diis placuit vocitare poëtis
Tertia Martis erat, Stilphontis quarta manebat.
Inde Ioui quintã tribuẽdo vocant Iouianã
Sexta fuit Veneris, poſtrema Deum genitoris:
Has diis addebant ſeque his conſtare putabant.
Iuuit temperiem Iuppiter, Cyllenius artem
Pneumate Sol, vna Mars ſanguine, copore Luna
Vel dedit humorem, Venus ipſa libidinis ignem.

Nec non Iſidorus Hiſpalenſis lib. v. Etymologiarũ. cap. xxx. Dies, ait, dicti à diis quorum nomina Romani quibuſdam ſyderibus ſacrauerunt. Primũ enim diẽ à Sole appellauerunt, qui princeps eſt omnium ſyderum, ſicut & idem dies caput eſt cunctorum dierum. Secundum à Luna quæ Soli & ſplendore & magnitudine proxima eſt., & ex eo mutuatur lumẽ. Tertiũ à ſtella martis, quæ veſper vo

catur: Quartum à ſtella Mercurij quam quidam candidũ circulum dicũt: Quintum à ſtella Iouis, quam Phaetontem aiunt. Sextũ à Veneris ſtella, quam Luciferum adſerunt, quæ inter omnia ſydera plus lucis habet. Septimum à ſtella Saturni, quæ ſexto cœlo locata triginta annis fertur explere curſum ſuum. Cuius gentiliũ inſtituti eamdem ille cum Beda rationem reddit. Plane Solis & Saturni dierum Iuſtinus martyr ſecunda pro Chriſtianis dicta apologia meminit. καὶ τῇ inquit, τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ, πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέλευσις γίνεται. id eſt, die qui Solis dicitur, omnium qui & in oppidis, & qui ruri habitãt in vnum conuentus fit. Et paulo poſt. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα ἐν ᾗ ὁ θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην τρέψας κόσμον ἐποίησε, Καὶ ἰησοῦς χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη· τῇ γὰρ πρὸ τῆς κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτόν. καὶ τῇ μετὰ τὴν κρονικὴν ἥ τις ἐστὶν ἡλίου ἡμέρα, φανεὶς τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ μαθηταῖς ἐδίδαξε ταῦτα. id eſt Solis autẽ die communes cætus, & concurſus facimus quandoquidem primus hic eſt dies quò

Deus caligine diſpulſa orbem condidit. Et Ieſus Chriſtus ſeruator noſter eodē die à mortuis excitatus eſt. Nam eo die qui Saturni diem antecedit in crucem eum ſuſtulerunt. Et eo die qui Saturni diēſequitur, qui quidē, Solis eſt dies, Apoſtolos ſuos & diſcipulos, quibus conſpicuum ſe præbuit, hæc docuit. Vtriuſq; pariter diei Tertullianus Apologetici cap. xvj. meminit. Æque, inquiens, ſi diem Solis lætitiæ indulgemus alia longè ratione quàm religione Solis, ſecundo loco ab eis ſumus qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipſi à Iudaico more quem ignorant. Sed & Clemēs Alexandrinus lib. viij. Stromat. dierum Mercurij & Veneris mentionē facit his verbis. οἶδεν αὐτὸς καὶ τῆς νηστείας τὰ αἰνίγματα, τῶν ἡμερῶν τούτων τῆς τετράδος καὶ τῆς παρασκευῆς λέγω. ἐπιφημίζονται γὰρ ἡ μὲν Ερμοῦ, ἡ δὲ Αφροδίτης. id eſt: Nouit ipſe quartæ & quintæ feriæ ieiunij abſtruſos intellectus. Appellantur autem illa quidē, dies Mercurij, hæc vero dies Veneris. Et lunæ hebdomadas pro ſeptimo quoque die lunæ ſunt qui interpretētur apud Gelliū lib. xv. Noct.

Attic.cap.xj. Sabbatum planè Iudaicum Saturni diem appellat Dio non modo libro triceſimo ſeptimo, ſed & lib. xlix. quo Hieroſolyma à Caio Soſsio Syriæ & Ciliciæ præſide capta & expugnata eo ipſo religioſiſsimo eorũ die narrat. Quẽ eundem caſum poſtea Veſpaſiano expugnatore paſſam eam ciuitatem Xiphilinus qui Dionẽ in epitomen cõtraxit, ita ſcribit. οὕτω μὲν τὰ ἱεροσόλυμα ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ Κρόνου ἡμέρᾳ ἣν μάλιστα ἔτι καὶ νῦν ἰουδαῖοι σέβουσιν, ἐξώλετο. id eſt: Hieroſolymorũ vrbem expugnauit ipſo Saturni quem hodiéque Iudæi religioſè colunt, die. Quamquã Latinos auctores interdum Sabbati nomẽ in eo die deſignando vſurpaſſe repperio. Seneca lib. xv. epiſt. Accendere aliquem lucernas Sabbatis prohibeamus. Suetonius in Tiberio ca.xxxij. Diogenes grãmaticus diſputare Sabbatis ſolitus. Idem in Auguſto. Nec Iudæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter Sabbatis ieiunium ſeruauit, quàm ego ſeruaui hodie. Ouid. lib. I. de remedio amoris.

Nec pluuias opta, nec te peregrina morentur
Sabbata. Idem περιεργαστικῶς eum diem ſic

expreſsit lib.1.de Arte amandi.

Quaque die redeunt rebus minus apta gerendis
Culta Palæſtino ſeptima feſta viro.

Iuuenalis Satyra.vj.

Obſeruant vbi feſta mero pede Sabbata reges.

Meminit & Sabbati Iuſtinus lib.xxxvj. Epitomes hiſto. Trogi Pompei. Cuius diei etymon, vt hoc obiter et per tranſennã admoneam, Lactantiũ ſummum alioquin virum, ignoraſse mirari ſatis non poſsum. Is enim lib.vij.Inſtit. Diuinarum.cap. xiiij. lingua Hebræorũ hunc diem à numero ſeptenario nomen accepiſſe ſcribit, cum tamen vel mediocriter eruditis notum ſit à requie ita appellatũ. quod poſt mundum ſex dierum ſpatio conſummatum, ſeptimo die dominus ab operibus ſuis requieuerit. Nã vt Gregorius Nazianzenus in Oratione de Pẽtecoſte ſcriptum reliquit, ἡ τοῦ σαββάτου προσηγορεία, κατάπαυσιν ἑβραϊκῶς σημαίνει. Cuius originis locupletiorem Ioſepho teſtem citare nón poſſem, qui lib.1.Antiq. Iudaicarum cap. xi.ita ſcribit. καὶ τὸν κόσμον ἐν ἓξ ταῖς πάσαις ἡμέραις Μωϋσῆς καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ φυσὶ γενέσθαι. τῇ δὲ ἑβδόμῃ ἀναπαύσασθαι, καὶ λαβεῖν ἀπὸ τῶν

ἔργων ἐκεχειρίαν, ὅθεν καὶ ἡμεῖς χρλιὼ ἀπὸ τῶν πόνων κατὰ ταύτην ἄγομεν τὴν ἡμέραν προσαγορεύοντες αὐτὴν σάββατα, δηλοῖ δ' ἀνάπαυσιν κατὰ τὴν ἑβραίων διάλεκτον τὸ ὄνομα. Quod & ante eum à Philone proditum erat, in lib. περὶ τῶν χερουβὶμ his verbis. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ σάββατον, ἑρμηνεύεται δ' ἀνάπαυσις, θεοῦ φησὶν εἶναι μωϋσῆς. Licet alias paſsim planioris intelligentiæ cauſa Sabbatum ἱερὰν ἑβδόμην vocat. Idque nec inferioris claſsis auctores latuit. Eſt enim à Zonara vera nominis huius origo tradita, Tomo primo Annalium, vt & à Suida in verbo, σάββατον, & Iſidoro lib. Etymologiarum vj. cap. xviij. quorum verba referre nihil at tinet. Sed vt Lactantij ignorantia excuſatione nulla defendi poteſt, ita Plutarcho qui propter eum quem ſibi rerum Iudaicarum ignoratione finxerat errorem, ridiculam aliam & abſurdam Sabbati notationem commentus eſt, facilius venia ab æquis iudicibus tribuetur. Quis enim niſi planè iniquus à gentili & pagano homine exactam ſacræ hiſtoriæ cognitionẽ deſideret? Sic autẽ de Sabbati etymo. ille lib. 4. Sympoſiacor. cap. vlt. ratiocionatur, quaſi ad Bacchi cultũ,

huius feſtiuitatis ratio reuocanda ſit. Ait enim, ὄημαι δὲ καὶ τὴν τῶν σαββάτων ἑορτὴν μὴ παντάπασιν ἀπροσδιόνυσον εἶναι. σάββους γὰρ νῦν ὅτι πολλοὶ τοὺς βάκχους καλοῦσι καὶ ταύτην ἀφίασι τὴν φωνὴν ὅταν ὀργιάζωσι τῷ θεῷ. At Cẽſorinus Iudaicã huius diei obſeruationẽ myſticæ ſeptenarij numeri obſeruationi tribuiſſe videtur lib. de die natali cap.xij.cũ ita ſcribit. Alter autẽ ille partus qui maior eſt, maiore numero continetur: ſeptenario ſcilicet quo rota humana finitur, & vt Solon ſcribit, & Iudæi in dierum omnium numeris ſequuntur: & Hetruſcorum rituales libri videntur indicare. Prophani porrò ſcriptores fabuloſa multa & à veritate aliena de Iudaici populi origine, vita, moribus, religionéque excogitarũt. Quale eſt quod ab Ida mõte extenſo Barbarorum more vocabulo Iudæos dictos Cornelius Tacitus lib.xvj. hiſtoriæ Auguſtæ ſcribit, quem tamen librum, vt hoc ſtrictim attingam, pro quinto eius auctoris libro citat Tertullianus cap.xvj. Apologet. Vnde colligi poteſt aliter apud antiquos eius auctoris libros diſpoſitos ac digeſtos fuiſſe, quàm vtí nunc leguntur,

aut certè μνημονικῷ ἁμαρτήματι quo nõnunquã peritiſsimi quique lapſi ſunt Tertullianũ in numero librorũ falſum. Extitiſſe etiã quoſdam qui Hieroſolymorũ vrbẽ ἀπὸ τοῦ ἱερὰ συλᾶν nomẽ inueniſſe crederẽt. Ioſephus lib. 1. de Antiq. Iudaic. aduerſus Appionẽ auctor eſt, vbi & multa à fide hiſtoriæ abhorrentia de Iudæis eſſe Græcorum cõmentis prodita docet: quorũ totam hiſtoriã, valde Romanis incognitã fuiſſe facilè intelliget qui cum Moſis libris Iuſtini librũ xxxvj. Strabonis xvj. & Dion. xxxvij. contulerit. De Iudæis planè & eorũ ſabbato operæ pretiũ fuerit Rutilij Claudij verſus ex Itinerarij lib. 1. ſubiungere, ex quibus quid ille de eorum regione ſenſerit liquido patet. Religione

Nanque, ait, loci curã querulus Iudæus agebat,
Humanis animal diſſociale cibis.
Vexatos frutices, pulſatas imputat algas
Damnáque libatæ grandia clamat aquæ.
Reddimus obſcœnæ conuicia debita genti,
Quæ genitale caput propudioſã metit.
Radix ſtultitiæ, cui frigida ſabbata cordi
Sed cor frigidius relligione ſua eſt.
Septima quæque dies turpi damnata veterno

Tanquam laſſati mollis imago dei.
Cetera mendacis deliramenta cataſtæ
Nec pueros omnes credere poſſe reor.
Atque vtinam numquã Iudæa ſubacta fuiſſet
Pompeij bellis, imperioque Titi.
Latius exciſæ peſtis contagia ſerpunt
Victoreſque ſuos natio victa premit.

Verũ ille auctor nõ Iudaicæ modo religioni, ſed & cultui noſtro infeſtus fuiſſe videtur. In monachorum enim ſeceſſum & paupertatis ſpontaneum ſtudium ita ludit eodem libro.

Proceſſu pelagi iam ſe Capraria tollit
Squalet lucifugis inſula plena viris.
Ipſi ſe monachos Graio cognomine dicunt
Quod ſoli nullo viuere teſte volunt.
Munera fortunæ, metuũt dum damna, verẽtur:
Quiſquam ſponte miſer, ne miſer eſſe queat?
Quænam peruerſi rabies tam ſtulta cerebri
Dum mala formides, nec bona poſſe pati?
Siue ſuas repetunt ex fato ergaſtula pœnas,
Triſtia ſeu nigro viſcera felle tument.
Sic nimiæ bilis morbum aſsignauit Homerus
Bellerophontæis ſollicitudinibus.
Nam iuueni offenſo ſæui poſt tela doloris
Dicitur humanum diſplicuiſſe genus.

Sed ad propoſitum tandem aliquando redeamus. Dierum ſupra relatas gentiliumque communi ſermone vſurpatas appellationes Chriſtianæ fidei adſertores abolere earumque loco alias religioni noſtræ magis conuenientes ſubſtituere conati ſunt. Solis certe diem dominicũ vocarunt: Cuius appellationis origo ſi à capite arceſſenda ſit, quos potius quam Apoſtolos ipſos auctores laudare debeã nõ video. Etenim Apocaly. cap. 1. hæc verba leguntur ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν κυριακῆ ἡμέρᾳ. Reliquos verò dies feriarum nomine nuncuparunt diſcretis ac diſtinctis pro numeri ordine earum appellationibus. Vnde Beda in hymnis.

Noſtro more dies feriæ ſunt nomen habentes

Et poſt,

Sed primã, quartam feriam ſextãque vocantes
Sabbati ab antiqua mutuamus lege vocamen:
Mercurij Veneriſque dies hos priſca vocabat
Aetas: falſorum venerans portenta deorum.
Saturnique patrem quem credidit eſſe deorum.

Harum vero appellationum Silueſtrũ Pontificem auctorẽ Beda ciet. Quod vt in dubium vocare omnino non auſim,

ita compertum habeo τῆς τετράδος πέμπτης καὶ ἕκτης καὶ παρασκευῆς nominibus in hebdomadæ diebus exprimendis vſos eos qui Silueſtrum longo interuallo anteceſſerũt. Sic Ignatius Antiochenæ Eccleſiæ tertius poſt Petrum Epiſcopus in Epiſtola ad Philipp. quartam feriam τετράδα ſextã autem παρασκευὴν nominat. [redacted].reſponſionũ ad orthodoxos ἐρωτήσει ξέ. ἀπόδειξις, inquit, τῷ μὴ τετράδι ἄλλα τῇ πέμπτῃ παραδεδῶσθ τὸν χριστόν. Et Clemens Alexandrinus quem cõſtãt Seueri & Antonij filij eius temporibus floruiſſe, quem vulgo diẽ Mercurij τετράδα, quẽ Veneris ἡμέραν παρασκευῆς, lib. 7. Stromat. vocat Paraſceues quoque vocabulo in die Veneris ſignificanda vſus eſt Tertul. lib. iiij. aduerſus Marcionem. Permanſiſſe verò & ad poſteros eorum eaſdem appellationes manaſſe nunc oſtendã. Socrates namque lib. hiſt. Eccleſiaſt. vij. cap. xxj. de Theodoſio iuniore. Καρτερὸς δὲ οὕτως ἦν ὡς καὶ κρύος καὶ καῦμα γενναίως ὑπομένειν. νηστεύειν τε πολλὰ καὶ μάλιστα τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς ἡμέρας. Quã poſtremam clauſulã Caſsiodorus lib. xj. hiſt. Tripartitæ cap. xvij. ita

xvij.ita reddidit. Plerunque ieiunabat, & maximè quarta feria & ſexta ſtudio chriſtianitatis. Idem Socrates lib. v. cap. xxij. αὖθις δὲ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῇ τετράδι. καὶ τῇ λεγομένῃ παρασκευῇ γραφαί τε ἀναγινώσκονται καὶ οἱ διδάσκαλοι ταῦτα ἑρμηνεύουσι. Et qui vulgo, dies Iouis ἡμέρα πέμπτη abeodem appellatur lib. vij. cap. xi. παρασκευῆς quoque & μιᾶς τοῦ σαββάτου vocabula vſurpauit Sozomenus lib. vij. hiſtor. Eccleſ. cap. xix. Beatus verò Auguſtinus Iouis diem quintam ſabbati appellat Epiſtola cxviij. ad Ianuariū. quo modo & B. Hieronymus diem vulgò Martis dictam, tertiam Sabbati nominat, in Epitaphio Paulæ matris ad finem. Eadémque loquendi figura Euſebius lib. viii. hiſtori. Eccleſiaſticæ ſecundum quorundam editionem. ἡμέραν τετράδα τοῦ σαββάτου dicit. Sabbati planè nomē ex Iudæorum lingua retentum eſt, Saturnòque deſiit dies hic adſcribi, & ita cum Ambroſio lib. iiii. de ſacramentis cap. vlt. reliquos omnes loqui inuenias. Verum vt ad Dominicum diem redeamus qui nobis totius diuerticuli anſam præbuit, non dubiū eſt quin is peculiari hac Dominici diei nō

ta inde ſignatus ſit, quòd in eo dominus noſter Ieſus Chriſtus à mortuis excitatus ſit. Quapropter Ignatius ad huius diei cultum Magneſianos excitans, eo illum ornat elogio vt ſubiiciendum id mihi videatur, ſed latinis potius ex vulgari tranſlatione, in qua quid reprehendam non habeo, ſumptis, quàm Græcis verbis quò lectoribus pereque omnibus conſulatur. Dominicum, ait, diem omnis Chriſti amans feſtum celebret, diem reſurrectionis, Regalem, omnium dierum ſupremum, quem expectans propheta, dicebat. In finem pro octaua in quo & vita noſtra exorta eſt, & mortis in Chriſto victoria facta. Eum quoque diem ἁγίαν ἡμέραν vocat Dionyſius Corinthi Epiſcopus apud Euſeb. lib. iiii. hiſtor. Eccle. cap. xxvij Plane Iuſtinus martyr cultus qui huic diei impenditur duplicem rationem reddit, ad finē Apologiæ pro Chriſtianis ſecundæ: quòd nimirum eo die tenebris diſcuſſis lux in orbem recens conditum diffuſa ſit: Et quòd eodē Chriſtus reſurrexerit. Ebionæos etiam licet Iudaicæ legi in pluriſque adhærentes,

Chriſtianis tamen conſenſiſſe in dominicorum dierum obſeruantia Euſebius lib.iij. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. xxvij. ſcribit εἰς μνήμην vt ille loquitur, τῆς σωτηρίου ἀναστάσεως. Beatus quoque Auguſtinus in Epiſt. cxix. ad Ianuarium, & in lib.ii. de peccato originali contra Pelagium, diem in hebdomadarum recurſibus octauum reſurrectione domini declaratum eſſe, & ex illo cæpiſſe habere feſtiuitatē ſuam tradit. Necnon Maximus Epiſcopus ſermone de Pentecoſte qui inter Ambroſianos Sermones eſt ſexageſimus primus. Dominica, ait, nobis ideo venerabilis & ſolemnis eſt, quià in ea Saluator velut ſol oriens diſcuſſis infernorum tenebris luce reſurrectionis emicuit. Eadem Iſidorus lib.vi. Etymolog. cap.xviij & lib.i. de Eccleſ. offiſ. cap.xxiij. Auguſtini ex Epiſt. ad Ianuarium à me iam prolatis verbis tradit. In fidem verò & indicium reſurrectionis dominicæ ſtātes atque erecto ad cælum vultu non pronos & in genua procidentes eo die maiores noſtros oraſſe mihi compertum eſt. Docet hoc eáque quam dixit, ratione inſti-

tutum tradit Iuſtinus Martyr in lib. Re-
ſponſionum ad Orthodoxos cap. cxv.
Atque adeo nefas habitum eo die de ge
niculis adorare, Tertullianus in lib. de
corona militis prodidit. Idem ſuis tem-
poribus obſeruatum. B. Hieronimus ad-
uerſus Luciferianos, & B. Auguſtinus.
Epiſt. cxix. ad Ianuarium & Iſidor. lib. i.
de Eccleſ. Offic. cap. xxxiij. conteſtantur.
Maximus quoque Taurinẽſis, ni fallor,
Epiſcopus in eo ſermone de Pentecoſte
ex quo etiam teſtimonium protuli, Do-
minicis diebus non ad exorandũ deum
genibus ſuccidiſſe Chriſtianos, ſed ere-
ctos & feriatos reſurrectionem domini
celebraſſe diſertè ſcribit. Necnon Raba-
nus Maurus qui ab huic cõtingentis an-
nis vixit lib. ii. de Inſtit. cleric. cap. xlii. Vn
de etiam, ait, in Dominico die ſtantes o-
ramus, quod eſt ſignum futuræ Reſur-
rectionis. In vrbem ſanè eo die ex agris
frequentem populum Iuſtini tempori-
bus precum cauſa conueniſſe, & ab om-
ni opere quieuiſſe ex eius Apologeticis
orationibus patet. Ac eo quoque die ie-
iunium vel ab ipſis naſcentis Eccleſiæ

exordiis eſt inhibitum, vt pote triſtitiam omnem læti eius diei feſtiuitate reſpuente, quemadmodum Tertullianus in lib. de corona militis tradit. Quare & ſexageſimo quarto capite Canonum qui Apoſtolici vocantur, clericis ſub depoſitionis pœna Dominico die ieiunare interdicitur. Itaque cum inſtituta ab Eccleſia ieiunia Euſtathius Sebaſtenſis epiſcopus reprobaret, nouáque induceret, Grangrenſi Cōcilio dogma in hanc ſententiam proditum eſt. Si quis tanquam hoc continentiæ cōuenire iudicans, aut in eius diei contemptum die Dominico ieiunauerit, anathema eſto. Quod decretum ex eius Concilij capite xviii. Gratianus trāſcripſit in Cano. Si quis tanquam diſtinct. x. Manichæos etiam ob iſtius diei ieiunia iure damnatos pronunciat Ambroſius Epiſt. lib. x. Epiſto. lxxxiii. Iā vt ad politicas ſanctiones deſcendamus, extant de cultu huic diei impendendo duæ conſtitutiones: Ambæ Conſtantini ad Helpidium eodem quidem anno nimirum Criſpo. ii. & Conſtantino Coſſ. propoſitæ: Ceterum diuerſis menſibus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Prior Nonis Martij. Poſterior. v. Non. Iulij. Illa quidem relata eſt in l. Omnes C. de feriis. in hæc verba. Omnes Iudices vrbanæque plebes & cunctarum artium officia venerabili die Solis quieſcãt. Ruri tamen poſiti agrorum culturæ liberè licentérque inſeruiant, quoniam frequenter euenit vt non aptius alio die frumenta ſulcis, aut vineæ ſcrobibus mandentur ne occaſione momenti pereat commoditas cœleſti prouiſione cõceſſa. Poſterior verò eius Imperatoris cõſtitutio habetur in l. i. de feriis in Cod. Theod. his verbis. Sicut indigniſsimum videbatur diem Solis venerationis ſuæ celebrem, altercantibus iurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum & iocũdum eſt eo die quæ ſunt maximè votiua compleri. Atque ideo emancipandi & manumittendi die feſto cuncti licentiam habeant, & ſuper his rebus acta non prohibeantur. Quibus coniungenda ſunt quæ de eo Imperatore Euſebius lib. de vita ipſius quarto ſcribit: cuius verba vti ſunt à Muſchulo latinè reddita, paucis dumtaxat mutatis in

quibus auctoris mentem non ſatis expreſsit ſubiiciam. Omnes ait, Imperio populi Romani ſubditos diebus ſeruatori nuncupatis feriari, præcipiebat. Similiter vt & eas quæ ſunt Sabbati venerarentur, propter memoriam, vt mihi videtur, eorum quæ in illis à communi ſeruatore geſta memorantur. Salutarem quidem diem quam lucis & Solis agnominem eſſe contingit à militaribus viris ſtudioſè coli docens illis quidem qui diuinæ fuerant fidei facti participes, Eccleſiam Dei liberè ac ſedulò frequentandi, vt & preces abſque vllo impedimento facerent, otium ac copiam dedit. Aliis verò qui nondum diuinam fuerant conſecuti doctrinam ſecundaria lege mandauit vt Dominicis diebus in ſuburbiis in nudum ac purum campum meditatam precem ex vno ſymbolo cuncti ſimul deo deſtinarent. Sed & Præſidibus prouinciarum legem de eius diei obſeruatione ab eo dictatam eſſe poſtea ſcribit. Ceterum Conſtantini ductus exemplo Theodoſius emancipandi quoque ac manumittandi diebus dominicis licē-

tiam ceteris cauſis vel litibus quieſcentibus tribuit: vt ex l.ii. Cod. de feriis apparet. Sed hanc diei venerationem negligi aut intermitti, vt credibile eſt, Leo Imperator cernẽs, prædeceſſorũ ſuorum veſtigiis inſiſtens, hunc quoque diem feriatum eſſe & ab omni legis actione liberum conſtitutione ſua ſanxit. Sic enim in libello qui Collectanea quedam ex Eccleſiaſtica Theodori hiſt. continet, ſcriptum eſt. λέων ἐνομοθέτησε τὴν κυριακὴν παρὰ πᾶσιν ἀργεῖσθαι, ἄπρακτον τε εἶναι καὶ σεβασμίαν. Quod ab eo Imperatore conſtitutum eſſe Nicephorus quoque lib.xv. hiſt. Eccleſiaſt. cap.xx. refert. Eáque eſt, niſi me animus fallit, Leonis cõſtitutio quæ in l.Vlti cod. de feriis memoratur his verbis. Dominicum diem ita ſemper honorabilem decernimus, & venerandum vt cunctis excuſetur, nulla quemquam vigeat admonitio, nulla fideiuſsionis flagitetur exactio, taceat apparitio, aduocatio deliteſcat. Sit ille dies à cognitione alienus: præconis horrida vox ſileſcat, reſpirent à controuerſiis litigantes, & habeant fœderis interuallum. Ad ſeſe ſimul veniant

aduerſarij & quæ ſequuntur. Nec verò minorē huic diei reuerentiā exhibēdam Clotharius & Theodoricus reges cēſuere,qui eo in totū ab operibusruſticis ſubditos ſuos abſtinere voluerūt. Alemānorū namque legibus,vt ex earū tit.xxxix. patet,Clotharius in hunc modum cauit. « die Dominico nemo opera ſeruilia præ « ſumat facere, quia hoc lex prohibuit & « ſacra ſcriptura in omnibus contradicit « Si quis ſeruus in hoc vitio inuentus fue- « rit, vapulet fuſtibus: Liber autem corri- « piatur vſque ad tertiam vicem. Si autem « poſt tertiam correptionem in hoc vitio « inuentus fuerit, & Deo vacare die Do- « minico neglexerit, & opera ſeruilia fe- « cerit,tunc tertiam partem de hereditate « perdat. Si autem ſuper hæc inuentus fue- « erit,vt diei Dominico honorem non im « pendat, & opera ſeruilia fecerit, tunc « coactus, & conuictus coram Comi- « te vbi tunc Dux ordinauerit, in ſerui- « tium tradatur, & quia noluit Deo vo- « care,in ſempiternum ſeruus permaneat. « Baioariis verò Theodorichus ita edixit. « Si quis die Dominico operam ſeruilem «

fecerit, liber homo, id eſt ſi bouem iunxerit, & cũ curru ambulauerit, dextrum bouem perdat. Si autem ſiccauerit fœnum, vel collegerit aut meſſem ſiccauerit, aut collegerit, vel aliquod opus ſeruile fecerit die Dominico, corripiatur ſemel vel bis, & ſi non emendauerit, rumpatur dorſum eius L percuſsionibus & cætera. In vetuſta etiàm quadam manuſcripta Canonum Eccleſiaſticorum à maioribus noſtris proditorum Rhapſodia caput de hac re offendi quod ita habet. Inter cætera admonitionis noſtræ officia ſatis illud nobis neceſſarium viſum eſt, vt populis fidelibus terribiliter denuncietur vt diem Dominicum in quo auctor vitæ reſurrexit à mortuis honorabiliter colant. Nam ſi pagani ob memoriam & reuerentiam deorum ſuorum dies colere, & Iudæi more carnali Sabbatum carnaliter obſeruare ſatagũt, quanto magis Chriſtianæ religionis deuotio ob memoriam Dominicæ reſurrectionis eundem diem venerabiliter atque honorabiliter colere debet? Sed & Matiſconenſis Synodi ſecundæ cap. j.

de hoc die obſeruando, ita patres caue-
runt. Cuſtodite diem Dominicam, que
nos denuò peperit, & à peccatis omni-
bus liberauit. Nullus veſtrûm litium fo-
mitibus vacet, nullus actiones exerceat,
nemo ſibi talem neceſsitatem exhibeat,
que iugum ceruicibus iumentorum im-
ponere cogat. Eſtote omnes in hymnis
& laudibus Dei animo corporéq; intẽti.
Si quis veſtrûm proximam habeat Eccle
ſiam properet ad eandẽ, & ibi Domini-
ca die ſeipſum precibus lachrymíſq; affi-
ciat. Sint oculi manúſq; veſtræ toto illo
die ad Deum expanſæ: Ipſe eſt enim dies
requietionis perpetuus, ipſe nobis per
ſeptimæ diei vmbram inſinuatus noſci-
tur in lege & prophetis. Iuſtum igitur
eſt, vt hanc diem vnanimiter celebre-
mus, per quam facti ſumus quod non
fuimus: Fuimus enim ante ſerui peccati,
ſed per hanc facti ſumus filii iuſtitiæ. Ex-
hibeamus domino liberam ſeruitutem,
cuius nos nouimus pietate de ergaſtulis
liberatos erroris: non quia dominus no-
ſter à nobis expetit, vt corporali abſti-
nentia diem Dominicam celebremus,

ſed quærit obedientiam, per quam nos calcatis terrenis actibus,ad cœlum vſque miſericorditer prouehat. Si quis itaque veſtrûm hanc ſalubrem exhortationem parui penderit,aut contemptui tradiderit, ſciat ſe pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps ſacerdotali quoque iræ implacabiliter ſubiacere. Si cauſidicus fuerit irreparabiliter cauſam mittet,ſi ruſticus aut ſeruus, grauioribus fuſtium ictibus verberabitur, ſi clericus aut monachus, menſibus ſex à conſortio ſuſpendetur fratrum.Hæc nãque omnia, & placabilem erga nos Dei animum reddunt, & plagas morborum, & ſterilitatem amouent,atque repellũt. Gregorius Turonenſis libro x.hiſtoria. capite xxix. Sanctus, ait, hic dies qui in principio lucem conditam primus vidit, ac dominicæ reſurrectionis teſtis factus emicuit. Ideóque omni fide obſeruari debet, ne fiat in eo omne opus publicum.Quibus conſentanea Beda,in libello de ordinatione feriarum paſcalium per Theophilum Epiſcopum Cæſarienſem ac reliquorum Epiſcoporum ſyno-

dum facta, tradit, his verbis. Quem credimus factum fuiſſe in mundo primum niſi Dominicam diem? Theophilus Epiſcopus dixit. Probate quod dicitis reſpõderunt Epiſcopi. Secundum ſcripturæ authoritatem factum eſt veſpere & mane dies primus, deinde, ſecundus, tertius, quartus, quintus, ſextus, ſeptimus, in quo ſeptimo requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis, quem diem ſabbatũ appellauit. Ergo cum nouiſsimum diem ſignet ſabbatum, quis poteſt eſſe primus niſi Dominicus dies? Ibidémque hunc diem multis benedictionibus à Deo ſanctificatum Epiſcopi probant. Nam & in ipſo tenebras remotas lucémque apparuiſſe, & eo die de terra Ægypti, velut de tenebris peccatorum quaſi per fontem baptiſmi per mare rubrum Iſraeliticum populum liberatum, eodem die cæleſtem cibũ manna hominibus datũ: Primum quoque hunc diem cum nouiſſimo die obſeruari Moſen ad populum mandaſſe, ac poſtremo eo die reſurgere à mortuis dominum dignatũ eſſe, ideóque hunc tot ac tantis benedictionibus

ſanctificatum diem priſcos noſtros patres impenſiori cultu proſecutos eſſe mirum nemini videri debet qui nobis & lucis & vitæ æternæ primordia inchoauerint. Quæ etiam cõpendioſe, Iſidor. lib. de Eccleſ. offic. i. ca. xxiiij. & ab eo mutuatus Rabanus Maurus lib. de inſtitutio. clericorũ xi. cap. xlij. ita perſtringit. Apparet autem hunc diem etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſolemnem. Ipſe enim eſt dies primus ſeculi: in ipſo formata ſunt Elemẽta mundi: in ipſo creati ſunt Angeli, in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus: in ipſo Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcẽdit: Manna in eo die in eremo primùm de cœlo datũ eſt. Sed ad Imperatores noſtros reuertamur. Aiunt illi. ATQVE NATALI. Hunc diem in religioſiſsimis numerarunt & meliore lapillo notarunt priſci noſtræ religionis antiſtites. B. Chriſoſtomus in Oratio. de B. Philogonio. Appetit enim feſtũ omnium feſtorum maximè venerandum adorandúmque: quod ſi quis appellet omnium feſtorum metropolim haudquaquam aberret. quod autem hoc eſt?

Chriſti iuxta carnem natiuitas. Ab hoc enim illuſtratio Dei, feſtum videlicet Epiphaniorum ac ſacrum Paſcha, Aſcenſio & Pentecoſte originem ac fundamentũ ducunt: niſi enim ſecundum carnem natus eſſet Chriſtus nequaquam baptiſatus eſſet. Nam, id eſt feſtũ Theophaniorum: nequaquam fuiſſet Crucifixus, nam hoc eſt feſtum Paſchæ: Nequaquam miſiſſet Spiritum ſanctum quod eſt feſtũ Pentecoſtes. Itaque ab hoc ceu fonte quopiã hi diuerſi amnes orti. Nota ſunt nobis hæc feſta, verũ non ob hoc tantũ par eſt hunc diem cæteris anteponi ſed etiã ob id quod id, quod in hoc natũ eſt cæteris omnibus eſt venerabilius. B. Ambroſius Serm. xvi. Benè quodam modo ſanctam hanc diem natalis domini Solem nouum vulgus appellat, & tanta ſui auctoritate id confirmat, vt Iudæi etiam atque gentiles in hac voce conſentiant. Quod libenter nobis complectendum eſt, quia oriente ſaluatore non ſolum humani generis ſalus, ſed etiam Solis ipſius claritas innouatur. Poſſent & alia præclara huius diei encomia ex

veterum Theologorum ſcriptis proferri, ſed ſuperiora duo ſufficere mihi viſa ſunt. Itaque mirum non eſt hunc diem inter feriatos & à iudiciaria contentione ſtrepitũque forenſi vacuos ab Impp. ſtatui in l.ii.& l. Omnes dies Cod. de feriis.Sequitur.ATQVE EPIPHANIORVM CHRISTI. Eſt hic quoque dies ex eorum numero, quos publica religio iam olim conſecrauit. Ammian. Marcell. lib.xxi.Et vt hæc,ait, interim celarentur feriarum die, quem celebrantes menſe Ianuario Epiphaniam dictitãt, Progreſſus in eorum Eccleſiam ſolenniter numine adorato diſceſsit. Ob Chriſti autem numen manifeſtatum celebritatem hanc inſtitutam ipſa nominis origo ſatis declarat. Verum qua in re aut primum aut potiſsimum ſe Chriſti potentia patefecerit, quæque eius apparitio huic celebritati locum dederit, non ſatis video inter antiquos conuenire. Ambroſius enim de die ſancto Epiphaniæ Sermo. xxi.Pleroſque, ait, in Epiphaniæ die hactenus à Domino memorabilia facta eſſe commemorare ſcribit, vt rogatus ad

nuptias aquæ ſubſtantiã in vini ſpeciem commutarit ac liquorẽ fontium in meliorem vſum ſui benedictione tranſtulerit: quo mirabili ſigno diuinitatis ſuæ primum ille virtutem declarauerit. Nõnullos verò in ea die, à Ioanne eum baptiſatum in Iordane teſtari: eiuſque baptiſmi memoriam hac Epiphaniæ celebritate conſignatam. Idem Sermo.xxij. vtranque opinionem refert, & conciliare nititur, quaſi aliud de alio ſignum cõtineatur. Nam & cum baptizatus eſt Dominus, inquit, & myſterium lauacri inſtituit, & humanum genus velut vilem aquam in æternam ſubſtantiam diuinitatis ſapore cõuertit. Similiter & cum hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum vtrũque operatus eſt: & ſpeciem magis neceſſariam nuptiis præſtitit, & demonſtrauit corpora hominum per lauacrum ſancti Spiritus eſſe replẽda ſubſtantia. Idem Sermo.xviij. ordine factum docet vt poſt natalem Domini cõfeſtim feſtiuitas hæc ſequeretur. Idq; ita rationem exegiſſe vt poſt eius diei quo natus eſt commemorationẽ alterius diei quo

renatus eſt quoque eum pater colẽdum gentibus manifeſtauit, commemoratio conſequenter ſubiungeretur. Clarius verò & craſsiori, quod aiunt, Minerua hoc exponit Mâximus Epiſcop. in ſermone quodam Ambroſianis ſermonibus interſecto. Epiphaniæ, ait, hodie procuramus gaudia. Quærat aliquis quid interpretetur hoc verbũ, ſcilicet quia ἐπιφαίνειν Græcè, latinè dicitur apparere: Ergo quia tunc primum apparuit Saluator in mundo, ipſa dies eodem vocabulo Epiphania nuncupata eſt. Quomodo autem apparuerit, requiramus, non quod in mundo ante non fuerit cum mundus per ipſum factus ſit: ſed quod tunc primum ſignis atque miraculis credentium cordibus Deus Chriſtus illuxerit, & in tenebroſas conſcientias hominum fidei ſplẽdor aduenerit. Signum autem quod operatus fuit, vt diuinitatem ſuam hominibus declararet & humanis mentibus tanquam nouus & inopinatus appareret, fuiſſe aquæ in vinum mutationem tradit. At Greg. Nazianz. ad baptiſmi Chriſti recordationem feſtiuitatem hanc referen-

dam cenſebat vt ex eius oratio. quæ εἰς τὰ ἅγια φῶτα τῶν Ἐπιφανιῶν, inſcribitur, perſpicuè colligimus. Vnde Leo Epiſt. lxij. ad Epiſcopos per Siciliam conſtitutos quoſdam exiſtimaſſe ſcribit Epiphaniæ feſtiuitatem idcirco priuilegium habere baptiſmatis debuiſſe, quod in eadam die Dominus ad baptiſmum Ioannis acceſſiſſet. Quam tamen ſententiam improbat, illius baptiſmi aliam fuiſſe gratiam dicens nec ad eandem pertinuiſſe virtutem. Iſidorus verò lib. j. de Eccleſiaſt. offic. cap. xxvj. tribus ex cauſis ſolennitatem hanc Epiphaniorum nomen inueniſſe ſcribit: ſiue quia tunc in baptiſmo ſuo Chriſtus populis oſtenſus fuerit, ſiue quod eo die ſideris ortu Magis ſit proditus, ſiue quod primo ſigno per aquam vino facto, multis ſit manifeſtatus. Quã triplicem huius feſtiuitatis rationẽ Pontius Paulinus his verſibus concluſit lib. de natali felicis ix.

Vt veneranda dies cunctis qua virgine natus
Pro cunctis hominẽ ſumpſit Deus, vtque deinde
Qua puerum ſtella duce myſtica dona ferentes
Dupppliciter videre Magi: ſeu qua magis illum

Iordanis trepidans lauit tingente Ioanne
Sacrantem cunctas recreandis gentibus vndas.
Siue dies eadem magis illo ſit ſacra ſigno
Quo primũ Deus egit opus, cum flumine verſo
Permutauit aquas prædulcis nectare vini.

Iſidorus porro ibidem, ex Caſsiano adiicit, apud Græcos natiuitatem domini & Epiphaniorum ſolennitatem non bifariè vt in occidũis prouinciis, ſed vnius diei feſtiuitate celebratam. Quibus addenda ſunt quæ idem auctor lib. vj. Etymolog. cap. xviij ſcribit. Epiphaniorũ vtiquè diem ſine ſtrepitu iudiciali forẽſique contentione obſeruari Imp. Theod. precipit in l. 2. Cod de feriis. Rurſúſque eum diem feriatum eſſe habendum Impp. Valentin. Theod. & Arcad. conſtitutio edicit quæ in l. Omnes dies. Cod. eodem tit. refertur. Sequitur PASCHAE ETIAM. Omnium Chriſtianæ religionis celeberrimum auguſtiſsimúmque habitum ab antiquis Paſchalẽ diem obſeruari: quem illi præcipua quadam veneratione in memoriam Dominicæ reſurrectionis ſemper ſunt proſecuti. Beatus quidem certe Chriſoſto-

mus homelia vij. de reſurrectione Domini. Licet, ait, omnes ſolennitates quæ in Eccleſiis pro Dei honore celebrantur, ſanctæ ſint atque venerabiles, tamẽ hodierna Dominicæ reſurrectionis dies præcipuam quandam ac peculiarem feſtiuitatem habet. Greg. Nazianzenus in ſermone de hac feſtiuitate αὕτη, inquit ἑορτῶν ἡμῖν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις πανηγύρεων, τοσοῦτον ὑπερέχουσα πάσας, οὐ τὰς ἀνθρωπινὰς μόνον, καὶ χαμαὶ ἐρχομένας, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τὰς αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ τελουμένας, ὅσον ἀστέρας ἥλιος. Inter cætera verò feſtiuitatis huius ſolennia noctẽ eius peruigilio tranſmitti conſueuiſſe ſciendum eſt Tertullianus in lib. T. ad vxorem. Quis, ait, de gentili marito loquitur nocturnis conuocationibus ſi ita oportuerit à latere ſuo eximi libẽter feret? Quis denique ſolennibus Paſchæ abnoctantẽ ſecurus ſuſtinebit? Quod & Euſebius hiſt. Eccleſiaſt. lib. vj. cap. xx. apertè indicat de Narciſſo agens κατὰ τὴν μεγάλην, inquit, ποτὲ τοῦ πάσχα διανυκτέρευσιν, τοὔλαιον φασὶ τοῖς διακόνοις ἐπιλιπεῖν. i. vt Rufinus vertit. Accidit aliquando in die ſolenni vigilianum Paſchæ oleum deeſſe luminaribus. Idem

eiuſdem lib. cap. xxxiiij. de Philip. Imp. τοῦτον κατέχει λόγος χριστιανὸν ὄντα, ἐν ἡμέρᾳ τῆς ὑστάτης τοῦ πάσχα παννυχίδος τῶν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας εὐχῶν τῷ πλήθει μεταχεῖν ἐθελῆσαι. Quæ verba ita Rufinus vertit. De hoc traditum nobis eſt quod Chriſtianus fuerit, & in die Paſchæ id eſt in ipſis vigiliis cum intereſſe noluiſſet & communicare myſteriis (Sic enim legendum eſt) ab epiſcopo loci non priùs eſſe permiſſus niſi cõfiteretur peccata ſua, & inter pœnitentes ſtaret. De hoc etiam peruigilio accipienda ſunt hæc eiuſdem Euſebij verba καὶ τὰς τῆς μεγάλης ἑορτῆς παννυχίδας, quæ lib. iij hiſt. leguntur. Lactantius lib. vij. inſtit. diuinarum cap. xix. Et hæc eſt nox quæ à nobis propter aduentum Regis ac dei noſtri peruigilio celebratur. Cuius noctis duplex ratio eſt & quòd in ea vitam tum recepit, cum paſſus eſt: & poſtea. Orbis terræ regnũ recepturus eſt, quæ verba ex eo nonnullis additis Iſidor. lib. vj. Etymolog. cap. xvij. tranſcripſiſſe videtur. Huc pertinet quod de nocte diem feſtum Paſchæ precedente luminibus & flammis coruſcante. Greg. Nazianzenus in ſermo. de Paſ-

cha ita ſcribit, Καλὴ μὲν οὖν ἡ χθὲς ἡμῖν λαμπροφορία ϗ φωταγωγία, ἣν ἰδίᾳ τε ϗ δημοσίᾳ συνεστησάμεθα. πᾶν γένος ἀνθρώπων μικροῦ ϗ ἀξία πᾶσα δαψιλεῖ τῷ πυρὶ τὴν νύκτα καταφωτίζοντες ϗ τοῦ μεγάλου φωτὸς ἀντίτυπος. Idem in oratio funebri in patrem, noctem quoque eam Paſchalem vigiliis tranſactam & luminum ſplendore illuſtratam oſtendit his verbis Ὁ κῦρος ἦν τὸ ἅγιον πάσχα ϗ ὑπερβατήριον, ἡ βασίλισσα τῶν ἡμερῶν ἡμέρα, ϗ ἡ λάμπρα νὺξ λύουσα τὸ σκότος τῆς ἁμαρτίας καθ' ἣν ἡμεῖς ὑπὸ πλουσίῳ φωτὶ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν αὐτῶν ἑορτάζομεν. Gregorius quoque Nyſſenus in gratio de feſto Paſchæ hoc idem perſpicuè cōprobat, cuius verba, ſi latinè quàm græcè loquentē audire quis malit, ſunt eiuſmodi. Quod oculis cernitur lumen, nocte nobis per lampadas in nube ignis præferebatur. Sermo autem per totam noctem aures noſtras circunſonans in Pſalmis, hymnis, cantionibúſque ſpiritualibus, tanquam flumen quoddam gaudij per aures in omniū influens nos optima ſpe repleuit. Quoniā hæc igitur lucida nox commixta lampadum luminibus cum matutinis radiis Solis vnum continuum nullarum interpoſitione te-

nebrarum diremptum diem effecit &c. De hac etiam Paſchali nocte verſus Auſonij proferam, quibus Chriſtum ſic affatur.

Ad temet properant vigilatu conuenientes
Nox lucem reuehet funalibus anteferendam.
Nox lumen pariens credentibus indubitatum
Nox flammis operum meditatrix ſyderiorum

Socrates quoque hiſt. Eccleſiaſt. lib. vij. cap. v. cum de Sabbato tractat, magnam ad eum confluxiſſe in feſto Paſchæ multitudinem τὴν ἐξ ἔθους παννυχίδα ποιοῦντων narrat. De hac autem nocte Matiſconenſis ſecundi Concilij canon. primus accipiēdus eſt, in quo ita eſt. Noctem quoque ipſam quæ nos ſupernæ & luci inacceſſibili reddidit, ſpiritualibus exigamus excubiis nec dormiamus in ea quēadmodum dormitant, qui nomine duntaxat Chriſtiani eſſe noſcuntur: ſed oremus & vigilemus operibus ſacris, vt digni habeamur in regno coheredes fieri ſaluatoris hinc facilius intelligetur quod B. Hieronymns vigilantium ſcribit ideo vigilias. & pernoctationes in baſilicis martyrum exiſtimaſſe reſpuendas ne

Paſcha crebrius celebrari videretur. Planè Procopius lib. ij. de bello Perſico Chriſtianos feſtũ Paſchæ diem magna feſtiuitate celebrauiſſe & primo eius die ieiunos toto die immo & in multã noctẽ perſtitiſſe cõmemorat. Vnde Auſon. in Carmine de Dominica reſurrectione.

Sancta, ſalutiferi redeunt ſolennia Chriſti
Et deuota pij celebrant ieiunia myſtæ,

At die ipſo Paſchæ ieiunia dirempta idẽ aliò verſu Eidyllij ſecundi docet.

Tu menſis, inquiens, dirimis ieiunia relligioſa. Ideóque Pontius Paulinus Epiſt. ad amandũ ſolennitatem Paſchalem reuocaſſe dies Prandiorum dicit. Nimirum quia olim non ad Meridiem vſque vt fit hodie, ſed ad veſperàm vſque ieiunia obſeruabantur. Quod ille auctor non vno loco indicat, veluti Epiſtola eadem cum ait. Nam cũ in diebus quadrageſime adueniſſet, & cum vt clericũ fraterno excepiſſemus affectu quotidiana ieiunia non refugit, & pauperẽ menſulam veſpertinus conuiua non horruit. Idem lib. iii. Epiſt. vltim. ad Seueram fraternitatemq; monacham veſ-

pertinis poſt ieiunia cibis auidam dupli-ci miniſterio fermentatis vtribus aut ſo-luto ventre diſtentat. Idem alia ad eun-dem Seuerum Epiſtola. Videant ergo nos non mane ebrij ſed veſperè ieiunij. Idem lib.vij.Natalis fel.

Noſtis eum morem, vt ieiunare ſolemus
Ante diem, & ſero libatis veſpere ſacris
Quiſque ſuas remeare domos: tunc ergo ſolutis
Cœtibus à templo Domino, poſtquam data feßis
Corporibus requies, ſumpta dape cæpimus hy-mnos
Exultare Deo & Pſalmis producere noctem.

Hûc etiam pertinet quod Aurelianē-ſis iiij. Synodi cap.ij. quadrageſimali to-to tempore monachis non niſi Domi-nico die prandere permittitur: Item quod Turonicæ Synodi ij.cap. xviij. à Paſcha ad quinquageſimam, quod qui-dem tempus à ieiuniis vacuum eſt pran-dium monachis, ſolis rogationum die-bus exceptis parari præcipitur. Iam ve-rò Paſchales ferias quo honore Chri-ſtiani principes coluerint, præter eam in cuius interpretatione verſamur conſti-

tutionem, etiam ex aliquot aliis eorum conſtitutionibus intelligimus, quas operæpretium duxi ſecundũ ordinis & tẽporis quo emiſſæ, propoſitæ datæque ſunt rationem ſubiicere. Ac primũ Imp. Valentiniani. Valentis & Gratiani conſtitutio iij. Non. Maij Lupicino & Iouiano (Sic enim nõ in codicis modo Theodoſ. exemplari ſed & apud Socratem lib. iiij. hiſtor. Eccleſ. cap. x. poſterioris Conſulis nomen effertur, licet à Marcellino Caſsiodoro, & Mariano Scoto Iouinus nuncupetur, qui perperã Iouinianus lib. vij. hiſt. tripart. cap. xxij. dicitur) Coſſ. id eſt anno à Chriſto nato ccclxvj. data in Cod. Theodoſ. refertur ſub tit. de indulgentiis crimin. in hæc verba. Ob diẽ Paſchæ quem intimo corde celebramus omnibus quos reatus adſtringit, carcer incluſit, clauſtra diſſoluimus. Attamen ſacrilegus in maieſtate reus, in mortuos veneficus, ſiue maleficus adulter, raptor, homicida, communione iſtius muneris ſeparentur. Iidémque príncipes anno ſequenti ſecundo priorum duorum Conſulatu aliam conſtitutionem ediderunt

quæ in eodem Codicis Theodoſ. titulo legitur. Ea ſic habet. Paſchæ celebritas poſtulat vt quoſcunque nunc ægra expectatio quæſtionis pœnæque formido ſollicitat, abſoluamus. Decretis tamen veterum mos gerendus eſt: nec temere homicidij crimen, adulterij fœditatem, maieſtatis iniuriam, maleficiorũ ſcelus, inſidias venenorum, raptuſque violentiam ſinamus euadere. Propter quas ea conſtitutione cõprehenſas exceptiones Imp. Grabanus, Valẽtinianus & Theodoſ. in l. Paſchalis eod. tit. aiunt, Paſchalis lætitiæ diem ne illa quidem temere ſinere ingenia quæ flagitia fecerunt. Aliam deinde Impp. Gratian. Valentin. & Theodoſius, Richomere & Clearcho Coſ. qui anno ſalutis reparatæ ccclxxxiij Conſulatum geſſere conſtitutionem ad Marcianum vicarium emiſerunt, quæ in eodem tit. de indulgent. crimin. extat his verbis. Religio anniuerſariæ obſeruationis hortatur vt omnes omnino periculo carceris, metúque pœnarum eximi iubeamus, qui leuiore crimine rei ſunt poſtulati. Vnde apparet eos excipi

quos attrox cupiditas in ſcelera compulit ſæuiora,in quibus eſt primum crimen & maximum maieſtatis, deinde omicidij, veneficiíque ac maleficiorum, ſtupri atque adulterij paríque immanitate ſacrilegij ſepulchríque violati, raptus, mouetæque adulteratæ figuratio. At anno poſt.i.Arcadio & Bautone(vel vt Caſsiodorus Baudone, vt Socrat. lib. v.hiſt. Eccleſ. cap xij.cum Mariano Scoto Baudoue) Coſſ. deinceps non expectanda indulgentiæ ſuæ reſcripta ad laxandas vinctis ob Paſchalem feſtiuitatem carcerum fores conſtituerunt. Sed vbi primũ Paſchalis dies extitiſſet, omnium confeſtim vincula Solui: nullumque carcere teneri incluſum: quemadmodũ ex l. Nemo,de Epiſcop.audient. in Cod. Iuſtinian. & l. Nemo,de indulgent.crim. in Cod. Theod.apparet. Nõ tamen id beneficij omnibus generaliter & indiſtinctè reis indulgent.Ab iis enim ſecernunt eos,quibus dimiſsis lætitia cõmunis contaminaretur. Quis enim (inquiunt) ſacrilego diebus ſanctis indulgeat. Quis adultero vel inceſti reo tẽ-

pore caſtitatis ignoſcat? Quis non raptorã in ſumma quiete & gaudio communi perſequatur inſtantius? Nullam accipiat requiem vinculorum qui quieſcere ſepultos quadam ſceleris immanitate non ſinit: patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulteratórque, ſic enim melius in codice Theodoſiano quam in Iuſtiniano legitur monetæ: homicida quod fecit ſemper expectet, reus etiam maieſtatis de Domino aduerſum quem talia molitus eſt, veniam ſperare non debet. Poſtmodũ Timaſio & Promoto Coſſ. id eſt anno ſalutis inſtauratæ ccclxxxix. ædita ab Imper. Valẽtiniano Theodoſio & Arcadio conſtitutio eſt, qua ſanctos Paſchæ dies qui ſepteno numero vel precedunt vel ſequũtur feriatos manere conſtituerunt. Et eò amplius, in quindecim Paſchalibus dicbus compulſionem & annonariæ functionis, omniúmque publicorum ac priuatorum debitorũ differri exactionem: vt plenius in l. omnes dies Cod. de feriis continetur. Secuta eſt tribus poſt annis Arcadio A. ii. & Rufino Coſſ. alia conſtitutio que in l. actus Cod. de feriis refertur, qua actus o-

raptorem

mnes ſiue publicos, ſiue priuatos diebus quindecim Paſchalibus cõquieſcere iidẽ imperatores ſanxerũt: Ita tamẽ vt mancipãdi & manumittendi libera cuique eo tẽpore eſſet poteſtas. Hiſ verò cõſtitutionib⁹ aptè Gregogorij Nyſſeni verba adiungentur, ex oratione tertia de reſurrectione Chriſti quæ hoc latinè ſonãt. Nullus à Deo ægritudine preſſus & obnoxius eſt, quin per huius feſti (de Paſcha loquitur) magnificentiã, mali ſui remiſsionẽ ſentiat, atq; leuamẽ. Hoc die nexi ſoluuntur, debitor dimittitur, ſeruus bono & humano preconio atque edicto eccleſiæ manumittitur. Porrò ſuperiora decreta, quæ iudiciarias quæſtiones omnes à Paſchalibus diebus ſubmouerunt Honorio & Theodoſio viſũ eſt vna exceptione tẽperare atq; moderari. Prouinciarũ namque præſides in quæſtionibus latronum & maximè Iſaurorum nullum remittere tempus ne Paſchali quidem die excepto, voluerunt: L. prouinciarũ præſides C. de feriis. Quod nemini mirũ videbitur qui quanto odio quantáque inuidia publica infamis quo vicinas ſibi pronincias infeſtabant latrocinij ergo

nulli . c
libera m

pugnacula ad mare ſita expugnata euertit. Eutropius lib.vj. Ad Ciliciam & Pãphiliam miſſus eſt Pub. Seruilius ex conſule, vir ſtrenuus. Is Ciliciam ſubegit. Lyciæ vrbes clariſsimas expugnauit & cepit. Et mox Iſauros quoque aggreſſus in deditionem coegit, atque intra triẽnium bello finem dedit. Primus omniũ Romanis in Iſauriam iter fecit. Reuertens triumphũ accepit & nomẽ Iſaurici meruit. Hoc & Florus teſtatur in Epitoma lib.xiiij. Liuij. Sed & Marcell. lib.xiij. Iſauriam antea mœnium potentem, olim ſubuerſam & rebellatricem intercinam ægrè veſtigia priſtinæ claritudinis monſtrare admodum pauca ait. Eam verò bello Piratico cateruis mixtam prædonũ à Seruilio Proconſule miſſam ſub iugum. Narrat & Trebellius Pollio ſub Gallieno Trebellianum quendam factum in Iſauria principem ipſis Iſauris ſibi ducem querentibus: quem cum alii archipiratam vocaſſent, ipſe ſe Imperatorem, appellauit. Monetam etiam cudi iuſsit, palatium in arce Iſauria conſtituit, qui cum ſe in intima Iſaurorũ loca mu-

nitus difficultatibus locorum & montibus contuliſſet, aliquandiu apud Cilicas Imperauit. Hic tandem a Gallieni duce nomine Cauſiſoleo victus, & occiſus eſt. Nec tamẽ poſtea Iſauri metu ne in eos ſeuiret Gallienus, ad æqualitatem perduci quauis humanitate potuerunt. Denique poſt Trebellianum pro Barbaris habiti ſunt, & cum in medio Romani nominis ſolo regio eorum eſſet, nouo tamen genere cuſtodiarum quaſi limes incluſa eſt, locis defenſa nõ hominibus. Non enim erant ſtatura decori, non virtute graues, non inſtructi armis, non cõſiliis prudentes, ſed hoc ſolo ſecuri quod in editis poſiti adiri nequirent. Eos quidem Claudianus Imperator ad hoc perduxerat vt a ſuis ſemotos locis in Cicilia collocaret, daturus vni ex amiciſsimis omnem Iſaurorum poſſeſsionẽ, ne quid ex ea poſtea rebellionis oriretur. At Probus Imperator, vt ex Flauio Vopiſco didici, cum Orientem petiiſſet in itinere potentiſsimo quodam latrone Palfurio capto & interfecto, omnem Iſauriam liberauit, populiſque ac vrbibus Roma-

nis legibus deſtitutis, Barbarorum qui apud Iſauros erãt, vel per terrorem, vel per voluntatẽ, loca ingreſſus eſt, quæ cũ peragraſſet hoc dixit, facilius eſſe ab illis locis latrones arcere quam tollere: veteraníſque omnia illa quæ auguſtè adeuntur loca priuata donauit: addens vt eorũ filij ab anno octauo decimo, mares duntaxat, ad militiam mitterentur, vt ne ante latrocinari quàm militare diſcerent. At Gallo Imperantè perduelles ſpiritus irrequietis motibus erigentes è latebris ſuis proſiliere & oram maritimam populati in Lycaoniã ſe contulerunt: quam hiſtoriam Marcellin. libro xiiij. exequitur. Et aliâs quoque ſæpe, vt ex Zonara & Suida in voce βρύχιος & aliis intelligimus, publicã pacem latrociniis ſuis turbarunt. Merito igitur in eos etiam diebus feſtis inſurgere Præſides prouinciarum iubentur, vt pote qui nulla pœnarũ vacatione frui debeant. Cuius rei alia commodior ratio proferri non poſſet quàm quæ a Marco Tullio redditur, cur accuſatio Cælij ipſis feſtis diebus ludíſque publicis quibus lites & iudicia inter-

Hermigildum filium ſuum obfidei catholicæ inexpugnabilem confeſsionem ipſo Paſchæ die ſecuri percuti iuſsit quémadmodum á Freculpho lib. vltim. Chronicorũ cap. xxv. & Beda in lib. de Temp. ratio. refertur. Cæterum de conſtituendo Paſchalis feſtiuitatis die ſumma olim Epiſcoporum diſſenſione certatum eſt. Verùm, vt Beda in lib. de ſex ætatibus tradit, Pio Romæ Epiſcopatum tenente Hadriano imperãte, Hermes librũ ſcripſit in quo Paſcha die dominico celebrandum docuit. Victor deinde duodecimus Vrbis Romæ Epiſcopus late datis libellis conſtituit, Paſcha ſimiliter die Dominico celebrari. Eleutherus verò à decima quarta luna primi menſis vſque in viceſimam primam: Cuius decretis fauens Theophilus Cæſareæ Paleſtinæ Epiſcopus ſcripſit aduerſus eos, qui decima quarta luna cum Iudæis Paſcha celebrabant cum cæteris Paleſtinæ Epiſcopis ſynodicam epiſtolã. Idem Beda Hippolitum Epiſcopum decemnalem paſchæ circulum reperiſſe ſcribit, Euſebióque qui ſuper eodem die decemnouen-

nalem,circulum compoſuit occaſionem dediſſe: Dionyſium denique temporibus Iuſtiniani paſchales circulos ſcripſiſſe: alioſque quamplurimos, quos ibidem recēſet, quo ad ea res vulgo innotuit, ſcriptis ſuis hāc quæſtionem illuſtraſſe commemorat. Quæ ſi quis plenius copioſiuſque ſcire, & Epiſcoporum de hac re contentiones accuratius intelligere volet, ei legendi ſunt Euſebius lib.iij. hiſtori. Eccleſiaſt. & lib.iij.de vita Cōſtantini, Ambroſ. Epiſt. lxxxiij. lib. x. Socrates lib.v. hiſt. Eccleſ. cap.xxij. Beda in Chronicis. Iſidorus lib. vj. Etimologiar.cap.xvij. Planè propter diei huius incertum, ne qua vel ignorantia vel præſumptione diuerſitas in eius celebritate incurreret, futurus Paſchalis dies Epiſcopis denunciari ac ſignificari ſolebat, vt ex Leonis Epiſtola xcvj. ad Epiſcopos Galliarū & Hiſpaniarum miſſa, & ex Epiſtola Vigilij Papæ ad Eleutherum liquet. Atque adeò Synodi Aurelianenſis iiij. cap. j. cautum fuit, vt Paſchæ feſtiuitas ſingulis annis ab Epiſcopo Epiphaniorum die in Eccleſiis denunciaretur: Carthaginenſis verò cō-

cilij iii.cap. xli. & Carthaginenſis.v. cap. vii. formatarum ſubſcriptione eam omnibus intimari placuit: quod à Gratiano relatum eſt in Cano. Placuit de conſecratione diſtinct. iii. Formatas autẽ (nam vox ea interpretationẽ deſyderat) mos Latinus Canonicas Epiſtolas appellauit, quarum certam a Patribus Niceæ congregatis preſcriptam & ab omnibus obſeruari iuſſam conceptionem ac formulam idem Gratianus exponit, exemplíſque planã facit, diſtinct. lxxiii. Vnde illuceſcit quod Optatus Mileuitanus Epiſcopus lib.ii. formatarum commercio in vna cõmunionis catholicæ ſocietate, totũ orbẽ Chriſtianum cõcordaſſe ſcribit: & quod concilio Laodicẽſi conſtitutum fuit, ne quis etiam laicus ad peregrinandum ſiue formata proficiſceretur, vt habetur in Cano. Non oportet de conſecratione diſtinct. v. Huiuſmodi verò Epiſtolæ a commendatitiis & pacificis ſeparantur in Cano. Eccleſiis lxviii. diſtinctio. Porrô cur anniuerſarius dies celebrandæ Dominicæ reſurrectionis nõ ad eundem redeat anni diem ſicut dies qua-

τὸ π καὶ τοῦ κ πρὸς τὸ χ. μεταποίησιν πάσχα τὴν ἡμέραν προσηγορεύκασι. Quod & Iſidorus admonuit lib. vj. Etimologiar. cap. xvij. & lib. j. de Eccleſiaſt. offic. cap. xxxij. Vnde B. Ambroſius lib. i. de Caim & Abel Paſcha Domini, ait, tranſitus eſt a paſsionibus ad exercitia virtutis. Et ideo paſcha Domini dicitur quoniam & tunc in typo illo agni veritas dominicæ paſsionis annunciabatur, & nunc eius celebratur gratias. Et tamen idem ipſe in libello de myſterio Paſchæ, ſi modo fœtus ille Ambroſianus eſt, Paſchæ ſacrum nomen à Domini paſsione deſcendere ſcribit: Sed reliqua conſtitutionis noſtræ verba perſequamur. ET QVINQVAGESIMAE. Sic appellant Pentecoſtes diem qui latinè loquẽtibus quinquageſimam ſonat. Erat veró vel Iſidoro lib. vj. Etimologiar. cap. xviij. teſte, apud Hæbreos quoque celebris hic dies & poſt quinque decadas Paſchæ celebrabatur. Vnde & nomen ſumpſit: in quo die ſecundũ legem panes propoſitionis de nouis frugibus offerebãt. Maximus Epiſcopus ſermone de feſto Pentecoſtes, hunc diem nõ mi-

minime flectuntur. Quam obſeruationẽ in Eccleſiã duabus de cauſis inuectã ſcribit, quòd videlicet duarũ rerũ nos perpetuò meminiſſe oporteat: Noſtri nimirum in peccatũ lapſus, & gratiæ Chriſti per quam iacentes ſubleuati & erecti ſumus. Itaque genus flexionem quæ in ſex hebdomadæ diebus vſitata eſt, lapſus noſtri ſignum & indicium eſſe ſcribit. Quod vero Dominica ſtantes oramus, Symbolum eſſe reſurrectionis, per quã Dei gratia à peccatis & in ipſis contrita peremptaque morte liberati ſumus. Ab Apoſtolicis autem temporibus morem iſtum initium duxiſſe adſerit: teſtémque producit Irenæum Lugdunenſis Eccleſiæ Epiſcopum, quem in oratione de Paſcha (cuius nec ab Euſebio nec à B. Hieronymo in libris Irenæi recenſendis mẽtionem fieri miror, niſi quis id ſcriptum eſſe quod ab Euſeb. lib. v. cap. xxvj refertur, malit) etiam Pentecoſtes meminiſſe ſcribit, in qua nec genua ab orantibus curuarentur: quod eandem cum Dominica die vim, poteſtatem, ac rationẽ haberet. Atque hic vel vnus locus (quã-

Ezechielis cap. xxxvi. enarrante inter ſcriptores Græcos eum recenſeri non ignorat. Leuibus verò coniecturis à vera ſententia quam audacius Rhenanus amplexus eſt, abducitur. Equidem Græca lingua ſcriptos fuiſſe eius libros, eos verò qui nunc extant aduerſus hæreſes, de Græcis elegãtibus Latinos factos rudes adfirmare omníque adeo adſeueratione contendere, & contra ſentientes ſacramento prouocare non dubitabo. Itáque operæpretium fuerit, quæ eius verba Græca repperiuntur, cum Latina interpretatione, quæ pro genuinis auctoris verbis paſsim recepta eſt, conferre. Euſebius quidem lib. iiij. hiſt. Eccleſiaſt. cap. xj. ex libro j. Irenæi aduerſus hereſes, verba quæ ſubieci profert, quæ in latinis codicibus ſub cap. xxviij, & xxix. collocantur. Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ ῥώμῃ ἐπὶ ὑγίνου ἔνατον κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς διαδοχῆς (ſic enim legendum non Irenæi modò verſio conuincit ſed & Euſebio familiaris loquendi mos qui ἐπισκοπῆς vocem ſemper abſolutè vſurpat) ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος ἐδίδαξε τὴν

ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν, μὴ εἶναι πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνῶτα εἶναι· καὶ τὸν μὲν δίκαιον τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν. διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ ποντικὸς ηὔξησε τὸ διδασκαλεῖον ἀπηρυθριασμένως βλασφημῶν. Ea vero Latióne dicam an barbariè addubito, ſic ab interprete donata ſunt. Cerdon autem quidam ab iis qui ſunt erga Simonem occaſionem accipiens cum veniſſet Romam ſub hoc Hygino qui nonum locũ Epiſcopatus per ſucceſsionem ab Apoſtolis habuit, docuit eum qui à lege & prophetis annunciatus ſit Deus, nõ eſſe patrem Domini noſtri Chriſti Ieſu. Hũc enim cognoſci, illum autem ignorari & alterum quidem iuſtum, alterum autem bonũ eſſe. Succedens autem & Marciõ Ponticus adimpleuit doctrinam impurè blaſphematus. Idem Euſebius libr. iiij. cap. penult. ex eodẽ Irenæi lib. i. hec verba promit. ἀπὸ Σατορνίνου καὶ μαρκίωνος οἱ καλούμενοι ἐγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν ἀθετοῦντες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ θεοῦ. καὶ ἠρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος. καὶ τῶν λεγομένων παρ᾽ αὐτοῖς ἐμφύχων ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντα πεποιηκότι θεῷ ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ

πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ καὶ τοῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ' αὐτοῖς, Τατιανοῦ τινὸς πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν βλασφημίαν ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονὼς ἐφόσον μὲν συνῆν ἐκείνῳ οὐδὲν ἐξέφηνε τοιοῦτον. μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλησίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφωθεὶς ὡς διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου συνεστήσατο. αἰῶνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας. γάμον τε φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίωνι καὶ Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας. τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἀπολογίαν ποιησάμενος. Ea apud interpretem repperiuntur cap. xxx. & xxix. quæ capita imperitè ille ſenſus continentia diuiſa diſiunxit. Sic autem habent. A Saturnino & Marcione qui vocantur abſtinentes, abſtinentiam à nuptiis annunciauerunt, fruſtrantes antiquã plaſmationem Dei & oblique accuſantes eum qui & maſculum & fœminam ad generationem hominum fecit: & eorum quæ dicuntur apud eos animalia abſtinentiã induxerunt ingrati exiſtẽtes ei qui omnia fecit Deo: cõtradicunt quoque eius ſaluti qui primus plaſmatus erat, & hoc nunc adinuentum eſt apud eos Tatiano quodam primo hanc introducente blaſphemiam qui cum eſſet Iuſtini auditor,

in quantum quidem apud eum erat, nihil enarrant tale, poſt verum eius martirium abſiſtens ab eccleſia & preſumptione magiſterij elatus & inflatus, quaſi præ ceteris eſſe proprium caracterem doctrina cõſtituta: non quaſdam inuiſibiles, ſimiliter atque hij qui à Valentino ſunt veluti fabulam enarrans. nuptiarum autem corruptelas, fornicationes ſimiliter vt Marciõ & Saturninus dicẽs Adæ autem ſaluti ex ſe cõtradictionem faciens. Præterea alia quedam Irenæi ex eodem libro hauſta (tametſi ille numerum libri non deſignat) verba Euſebius nobis ſuppeditat libri iiij cap. xj. que ita habent. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ μυσταγωγίαν ἐπιτελοῦσι μετ᾽ ἐπιῤῥήσεών τινων τοῖς τελουμένοις. καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσιν εἶναι τὸ ὑπ᾽ αὐτῶν γινόμενον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω συζυγιῶν· οἱ δὲ ἄγου- τῶν πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς τὸν ἰησοῦν, ἄλλοι δὲ σιν εἰς ὕδωρ καὶ βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν. εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων· εἰς ἀλήθειαν μητέρα ἑβραϊκὰ ὀνόματα ἐπιλέγουσι πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι τοὺς τελουμένους. Deprehẽdi verò eum locum apud interpretẽ libri primi cap. xviii, his verbis conuerſum. Quidem enim

nim ex ipſis ſponſale cubiculum quoddam adaptantes & quaſi myſticum conficiunt cum quibuſdam prophanis dictionibus hiis qui ſacrãtur & ſpiritales nuptias dicũt eſſe id quod ab eis fit, ſecũdum ſimilitudinem ſupernarum coniugationum Alij autem adducunt ad aquã & baptizantes ita dicunt. In nomine ignoti patris omnium in veritate matris omnium & in nomine deſcendentis Ieſu ad vnitionem & redemptionem & communionem virtutum. Alij autem & Hebraica nomina ſuperſantur vt ſtupori ſint vel perterreant eos qui ſacrantur. At ex ſecundo Irenæi cõtra hæreſes libro idem Euſebius. lib. v. hiſtor. Eccleſ. Cap. vij. hæc verba refert. τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι τοῦ νεκρὸν ἐγεῖραι καθὼς ὁ κύειος ἔγειρε, καὶ οἱ Απόστολοι διὰ προσευχῆς καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι πολλῖο πολλάκις διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας πολλῆς καὶ ἀγνείας, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων. Quorũ verborũ ſentẽtia in latino codice Irenæi lib. ij. cap. vij. ita reddita repperitur. Tantum abſunt ab eo vt mortuum excitent, quemadmodũ Do-

minus excitauit & Apoſtoli per orationem & in fraternitate ſæpiſsime propter aliquid neceſſarium ea quæ eſt in quoquo loco Eccleſia vniuerſa poſtulante per ieiunium & ſupplicationem multam reuerſus eſt ſpiritus mortuo, & donatus eſt homo orationibus ſanctorum. Ex eodem libro ſecundo alius ab Euſebio itidem locus profertur his verbis. Εἰ δὲ καὶ τὸν κύριον φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φάσκουσι ἐπὶ τὰ προφητικὰ ἀνάγοντες αὐτούς, ἐξ αὐτῶν ἐπιδείξομεν πάντας οὕτως περὶ αὐτοῦ καὶ προειρῆσθαι καὶ γεγονέναι βεβαίως. καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκείνου ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντες τὴν χάριν ἐπιτελοῦσι, ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καθὼς εἷς ἕκαστος αὐτῶν τὴν δωρεὰν εἴληφε παρ' αὐτοῦ οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς. ὥστε πολλάκις καὶ πιστεύειν αὐτοὺς ἐκείνους καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οἱ δὲ καὶ πρόγνωσιν ἔχουσι τῶν μελλόντων καὶ ὀπτασίας καὶ ῥήσεις προφητικάς. ἄλλοι δὲ τοὺς κάμνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ἰῶνται καὶ ὑγιεῖς ἀποκαθιστᾶσι. ἤδη δὲ καθὼς ἔφαμεν καὶ νεκροὶ ἠγέρθησαν καὶ παρέμειναν ἡμῖν ἱκανοῖς ἔτεσι καὶ τί γάρ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων ὧν κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία παρὰ θεοῦ λάβουσα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἑκάστης ἡμέ-

ἑτέρας ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ, μήτε ἐξαπατῶ-
σα τινὰς μήτι ἐξαργυριζομένη, ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε παρὰ
Θεοῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ. Quæ ita ſunt ab inter-
prete Latine expoſita lib. ij. cap. lviij. Si
tamen & Dominum per phantaſmata
huiuſmodi feciſſe dicunt, ad reducentes
eos, ex ipſis mõſtrabimus, omnia ſic deo
& prædicta eſſe & facta firmiſsimè, & ip-
ſum ſolum eſſe Filium Dei: quapropter
& in illius nomine, qui verè illius ſunt di-
ſcipuli ab ipſo accipientes gratiam, per-
ficiunt ad beneficia reliquorum homi-
num, quemadmodum vnuſquiſque ac-
cipit donum ab eo. Alij enim dæmones
excludunt firmiſsimè & verè vt etiam
ſæpiſsime credāt ipſi qui emundati ſunt
à nequiſsimis ſpiritibus & ſint in eccle-
ſia: alij autem & præſcientiam habēt fu-
turorum, & viſiones & dictiones pro-
pheticas. Alij autem laborantes aliqua
infirmitate, per manus impoſitionē cu-
rant & ſanos reſtituunt. Iam etiam, quē-
admodum diximus & mortui reſurre-
xerunt & perſeuerauerunt nobiſcum
annis multis: Et quid autem? Nō eſt nu-
merum dicere gratiarum quas per vni-

uerſum mundum Eccleſia á Deo accipiens in nomine Chriſti Ieſu crucifixi ſub Pontio Pilato per ſingulos dies in opitulationem gentium perfecit:neque ſeducens aliquem, nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit à Deo, gratis miniſtrat. Ex tertij verò librj cap.i. eodem Euſebio lib.5. cap.viij.locum proferri animaduerti in quo ita fuiſſe ſcribit. Ὁ μὲν δὴ ματθαῖος ἐν τοῖς ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν καὶ γραφὴν ἐξήνεγκεν Ευαγγελιυ τοῦ Πετρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων, καὶ θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ ἑρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγεγράφως ἡμῖν παραδέδωκε καὶ λουκᾶς δὲ ὁ ἀκόλουθος παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο. ἔπειτα ἰωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ κυρίου ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν, καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, ἐν ἐφέσῳ τῆς ἀσίας διαβίβων. Quæ ſic interpres redidit. Ita Matthæus in hebræis ipſorũ lingua ſcripturam ædidit Euangelij cum Petrus & Paulus Romæ euangelizarent & fundarent Eccleſiam. Poſt verò horum exceſſum Marcus diſcipulus & interpres Petri & ipſe quæ à Petro annunciata erãt,

preſcripta nobis tradidit. Poſtea & Iohannes diſcipulus Domini qui & ſupra pectus eius recumbebat & ipſe ædidit Euangelium Epheſi Aſiæ commorens. Hoc amplius ex eodem Irenæi libro locus ab Euſebio lib. 5. hiſtor. Eccleſiaſt. cap.6.citatur, qui, prout Latinus interpres in capita eos libros digeſsit, ad caput tertiũ pertinet. In eo ita fuiſſeſcribit. θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν, τούτου τοῦ παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. διαδέχεται δ' αὐτὸν ἀνέγκλητος μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται κλήμης, ὁ καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἔναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος. ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν τῷ κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἡ ἐν ῥώμῃ ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.

Et aliquot paucis interpoſitis verſibus hæc quæ loquuntur. ibidem Irenæum ſcripſiſſe ſubiicit. τὸν δὲ κλήμεντα τοῦτον εὐάρεστος

eorum fidem,& annuncians quam in recenti ab Apoſtolis receperant traditionẽ. Et mox. Huic autem Clementi ſuccedit Euareſtus & Euareſto Alexander,ac deinceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Sixtus & ab hoc Teleſphorus qui etiam glorioſiſsime martyrium fecit, ac deinceps Hyginus,poſt Pius, poſt quem Anicetus. Cum autem ſucceſsiſſet Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Epiſcopatum ab Apoſtolis habet Eleutherus,hac ordinatione & ſucceſsione, ea quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio & veritatis præconatio ad nos peruenit. Reliqua verò eius capitis verba apud eundem Euſebium lib. iiij. hiſt. Eccleſiaſt. cap. xiiij. referri obſeruaui, quæ ſi ſuperioribus annectamus penè integrũ caput ſumus habituri. Scripta fuiſſe in húc modum ait. Καὶ πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν ἀσίαν ἐν τῇ ἐν σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ. ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε καὶ πάνυ γηραλέος ἦν ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας ἐξῆλθε τοῦ βίου. ταῦτα διδάξας ἀεὶ ἃ καὶ παρὰ τῶν

ἀποστόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ, μαρτυροῦσιν αἱ κατὰ τὴν ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεδεγμένοι τὸν τοῦ πολυκάρπου θρόνον, πολλῷ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα πολύκαρπον, οὐαλεντίνου καὶ μαρκίωνος καὶ τῶν λοιπῶν κακογνωμόνων. Ὃς καὶ ἐπὶ ἀνικήτου ἐπιδημήσας τῇ ῥώμῃ πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἱρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειληφέναι τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ ὅτι ὁ ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι καὶ ἰδὼν ἔσω κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος ἀλλ' ἐπειπὼν, φύγωμεν μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ ἔνδον ὄντος κηρίνθου τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. καὶ αὐτὸς δὲ πολύκαρπος μαρκίωνι ποτὲ εἰς ὄψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς, ἀπεκρίθη ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ σαθανᾶ. τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν, πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρασσόντων τὴν ἀλήθειαν ὡς καὶ παῦλος ἔφησεν αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος. ἐστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ πολυκάρπου πρὸς φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν.

Quæ interpres ita cõuertit. Et Polycar

pus autē non ſolū ab Apoſtolis edoctus & conuerſatus cum multis ex eis qui domū noſtrum viderūt,ſed etiam ab Apoſtolis in Aſia,in eáquæ eſt ſmyrnis eſt Eccleſia cōſtitutus Epiſcopus,quē & nos vidimus in prima noſtra ætate, multū enim perſeuerauerat, & valde ſenex glorioſiſſime & nobiliſſime martyrium faciens exiuit de hac vita.Hic docuit ſemper,quæ, ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſiæ tradidit,& ſola ſunt vera.Et teſtimonium his perhibent quæ ſuntin Aſia Eccleſiæ omnes & qui vſque adhuc ſucceſſerunt Polycarpo, qui vir multò maioris authoritatis teſtis & fidelioris veritatis eſt teſtis quàm Valentinus & Marcion, & reliqui qui ſunt peruerſæ ſententiæ.Is enim eſt qui ſub Aniceto cum veniſſet in vrbem, multos ex his quos prædiximus hæreticos cōuertit in Eccleſiā Dei, vnam & ſolam hanc veritatem annuncians ab Apoſtolis percepiſſe ſe,quā eccleſiæ tradidit.Et ſunt qui audierunt eum dicentem, quoniam Iohānes domini diſcipulus in Epheſo iens lauari cum vidiſſet intus Cerinthū, exi-

lierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat cum intus eſſet Cerinthus inimicus veritatis. Et ipſe autem Polycarpus Marcioni aliquãdo occurrẽti ſibi & dicenti: Cognoſce nos, reſpondit cognoſco te primogenitũ ſathanæ. Tantum Apoſtoli & horum diſcipuli habuerunt timorem, vt neque verbotenus communicarent alicui eorũ qui adulterauerant veritatẽ quẽadmodum & Paulus ait: Hereticum autem hominẽ poſt vnã correptionẽ deuita, ſciens quoniam peruerſus eſt qui eſt talis & à ſeipſo damnatus. Eſt autem Epiſtola Polycarpi ad Philippenſes ſcripta perfectiſſima ex qua & characterẽ fidei eius prædicationem veritatis qui volunt & curã habent ſuæ ſalutis poſſunt diſcere. At ex ſequenti eiuſdem libri capite idem Euſebius lib. iiii. cap. xi. verba hæc in medium producit οὐαλεντῖνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς ῥώμην ἐπὶ ὑγίνου ἤκμασε ἐπὶ πίου καὶ παρέμεινεν ὥς ἀνικήτου. κέρδων δὲ ὁ πρὸ μαρκίωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ ὑγίνου ὃς ἦν ἔννατος ἐπίσκοπος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν καὶ ἐξομολογούμενος οὕτως διετέλεσε ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν ποτὲ δὲ πάλιν ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐξελεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδαξε κακῶς, καὶ ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας. Hæc verò ſic Anonymus

ille interpres cuertit. Valentinus enim venit Romam ſub Hygino: increuit verò ſub Pio, & prorogauit tẽpus vſque ad Anicetum. Cerdon autem qui ante Marcionẽ, Et hic ſub Hygino, qui fuit octauus Epiſcopus, in eccleſiá veniẽs, exomologeſin faciens ſic conſumauit, modo quidem latenter docens, modo verò exomologeſim faciens, modo verò ab aliquibus traductus in iis quæ docebat male, & abſtentus eſt à religioſorum hominum conuentu. Aliud inſuper libri tertij fragmẽtum notaui apud Euſebium lib. v. cap. viij. in quo ita κτ' λέξιν ab Irenæo ſcriptum refert. ὁ Θεὸς οὖν ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ αὐτὸς κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον ἀλλ' οὐχ ὡς ἔνιοί φασὶ τῶν νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γραφὴν, ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἕξει καὶ τέξεται υἱὸν ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ ἐφέσιος, καὶ ἀκύλας ὁ ποντικὸς ἀμφότεροι ἰουδαῖοι προσήλυτοι, οἷς κατακολουθήσαντες οἱ ἐβιωναῖοι, ἐξ Ἰωσὴφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι. Et mox ab eodẽ ſcripturã refert πρὸ γὰρ τοῦ Ρωμαίους κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἔτι τῶν μακεδόνων τὴν ἀσίαν κατεχόντων πτολεμαῖος ὁ λάγου φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσαν βιβλιοθήκην ἐν ἀλεξανδρείᾳ κοσμῆσαι τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγράμμασιν ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν ἠτήσατο παρὰ τῶν ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν

ἑλληνικὴν διάλεκτον ἤδη αὐτῶν μεταβεβλημένας τὰς γραφάς. οἱ δὲ ὑπήκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτους τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ ποιήσαντες τοῦ Θεοῦ ὅπερ ἐβούλετο. ὁ δὲ ἰδίᾳ πεῖραν αὐτῶν λαβεῖν θελήσας, εὐλαβηθείς τε μήπη ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἑρμηνείας ἀλήθειαν χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ἐκέλευσε τοὺς πάντας τὴν αὐτὴν ἑρμηνείαν γράφειν. καὶ τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων ἐποίησε. συνελθόντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, καὶ συναντιβαλόντων ἑκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἑρμηνείαν, ὁ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέξεσι καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γνῶναι ὅτι κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἑρμηνευμέναι αἱ γραφαί. καὶ οὐδέν γε θαυμαστὸν τὸν Θεὸν τοῦτο ἐνεργηκέναι, ὅς γε καὶ ἐν τῇ Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθαρεισῶν τῶν γραφῶν καὶ μετ' ἑβδομήκοντα ἔτη τ' Ἰουδαίων τῶν ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐνέπνευσεν Ἔσδρα τῷ ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ τοὺς τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀναλέξασθαι λόγους καὶ ἀποκαταστῆσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. Quæ apud interpretem tribus capitibus viceſimo tertio nimirum, viceſimo quarto, & viceſimo quinto diſtīcta

diuiſáque legere eſt. Deus igitur homo factus eſt, & ipſe Dominus ſaluabit nos, ipſe dans virgini ſignũ. Non ergo vera eſt quorundã interpretatio, qua ita audent interpretari ſcripturã. Ecce adoleſcẽtula in ventre habebit, & pariet filiũ quemadmodum & Theodotion eſt intepretatus Epheſius, & Aquila Põticus vtríque Iudæi proſelyti, quos ſectati Ebionæi, ex Ioſeph generatũ eum dicunt, tantam diſpoſitionem Dei diſſoluentes quantum ad ipſos eſt, fruſtrantes prophetarũ teſtimoniũ, quod operatus eſt Deus Prophetatũ eſt quidem priuſquã in Babylonem fieret populi trãſmigratio, id eſt antequàm Medi & Perſæ acciperent principatum. Interpretatum verò in Græco ab ipſis Iudæis multũ ante tempora aduentus Domini noſtri vt nulla relinquatur ſuſpitio ne fortè morem nobis gerentes Iudæi, hæc ita ſint interpretati. Quiquidem ſi cognouiſſent nos futuros & vſuros his teſtimoniis, quæ ſunt ex ſcripturis nunquã dubitaſſent ipſi cõburere ſcripturas, quæ & reliquas omnes manifeſtant participare

vitæ & eos qui gloriantur Dominũ ſe eſſe Iacob & populum & Iſrael exhæreditati oſtẽdunt à gratia Dei. Prius enim quam Romã poſsideret regnum ſuum, adhuc Macedonibus Aſiam poſsidentibus Ptolomæus lagi filius cupiens eam bibliothecam quæ à ſe fabricata eſſet in Alexandria omnium hominum dignis conſcriptionibus, petuta hieroſolymis in Græcum ſermonem interpretatas habere eorum ſcripturas. Illi verò obaudiebant tunc adhuc Macedonibus, eos quos habebant perfectiores ſcripturarum intellectores, & vtriúſque loquellæ lxx. ſeniores miſerunt Ptolemæo facturos quod ille voluiſſet. Ille autem experimẽtum eorum ſumens volens & metuens ne fortè conſentientes eam veritatem quæ eſſet in ſcripturis abſconderent per interpretationem, ſeparans eos ab inuicem iuſsit omnes eandem interpretari ſcripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Conueniẽtibus autem ipſis in vnum apud Ptolemæum & comparãtibus ſuas interpretationes, Deus glorificatus eſt, & ſcripturæ verè diuinæ creditæ ſunt, o-

mnibus eandem, & iiſdem verbis, & iiſdem nominibus recitantibus ab initio vſque ad finem vti præſentes gentes cognoſcerent, quoniam per aſpirationem Dei & interpretatæ ſunt ſcripturæ & nõ eſſe mirabile deum hos in eis operatum, quando in ea captiuitate populi quæ facta eſt à Nabuchodonoſor corruptis ſcripturis & poſt ſeptuaginta annos Iudæis deſcendentibus in Regionem ſuam & poſt deinde temporibus Artaxerxis Perſarum Regis inſpirauit Eſdræ ſacerdoti tribus Leui prophetarum omnes rememorare ſermones, & reſtituere populo eam legem quæ data eſſet per Moyſen. Ex quinto verò Irenæi libro duos nobis locos ſubminiſtrat. Euſebius lib. iij. hiſto. Eccleſiaſt. cap. xvij, & lib. v. cap. viij. quorum prior ita habet. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καὶ ἐν πᾶσι δὲ τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ ἀριθμοῦ τούτου κειμένου, καὶ μαρτυρούντων αὐτῶν ἐκείνων τῶν κατ᾽ ὄψιν τὸν Ιωάννην ἑωρακότων καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀνόματος τοῦ θηρίου κατὰ τὴν τῶν ἑλληνικῶν ψῆφον διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων ἐμφαίνεται. Sic autem interpres tranſtulit. Hiis autem ſic ſe habentibus & in omnibus

antiquiſsimis & probatiſsimis & veteribus ſcripturis numero hoc poſito & teſtimonium perhibentibus his qui facie ad faciem Iohannem viderunt, & rationem docentibus, quoniam numerus beſtiæ ſecundum Græcorum computationem per literas quæ in eo ſunt ſexcẽtos habebit & ſexaginta ſex. Alterius verò loci hæc verba ab Euſebio memorátur, ἡμεῖς οὖν οὐκ ἀποκινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς. Εἰ γὰρ ἔδει ἀναφανδὸν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι ὄνομα αὐτοῦ, δι᾽ ἐκείνου ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρακότος, οὐδὲ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς πρὸς τῷ τέλει τῆς δομετιανοῦ ἀρχῆς. Quorum verborum loco latina tranſlatio ita ſcriptũ habet. Nos tamen non periclitabimur in eo, nec aſſeuerantes pronunciabimus, hoc eum nomen habiturum, ſcientes quoniã ſi oporteret manifeſtè præſenti tempore præconari nomen eius per ipſum vtique editum fuiſſet qui & Apocalypſin viderat. Neque enim ante multum temporis viſum eſt, ſed penè ſub noſtro ſeculo ad finem Domitiani imperij hactenus ille. Sed quid fragmenta conſe-

conſector, & in laceris tabulis colligendis diutius immoror, cum bonam prioris aduerſus hæreſes Irenæi libri partem tranſcriptam apud Epiphanium in libro eiuſdem argumenti primo, tomo 2. habeamus? Ab ipſo enim proœmio ad caput vſque ſextũ & eo plus liber primus Irenæi, Græcè id eſt natiuo ſuo ſermone deſcriptus inde reſtitui poteſt. Reliqua verò eius libri pars à capite nono ad decimum nonum apud eundem Epiphanium tranſcripta eſt lib.j. tomo iij. quo Marcioſorum hæreſim oppugnat. Verùm quia hûc transferri commodè propter verſuũ multitudinem non poſſunt quæcunque Epiphanius nobis ſuppeditat digitũ ad fontes intendiſſe contentus, deſcribendi labore ſuperſedebo. Tantum proœmij initium vnius literulæ detractione corruptum referam, quòd inde deceptus Epiphanij interpres dici non poteſt quàm longe à ſcopo aberrauerit. Sic autem orſum fuiſſe Irenæũ Epiphanius recitat ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν ἀποπεμπόμενοι τίνες. Que verba Cornarius ita ma-

lè interpretatus eſt, quidam ad veritatẽ emiſsi. Nõ dubito autem vocula ἐπὶ cui ι deeſt in fraudem inductum, ſic in ipſo, quod aiunt, limine impegiſſe. Legendũ enim eſt ἐπὶ & hoc ſignificat Irenæus. Qnandoquidem veritatem quidam reiicientes vel amandantes & ablegãtes. Nam eam eſſe verbi ἀποπέμπομαι ſignificationem exemplis idoneiſque teſtimoniis quæ recenſeri nihil attinet, demonſtrat Budæus in commentariis linguæ Græcæ. Ceterum ex Epiphanio non inelegans Homeri Cento reſtituetur quẽ valde ſiniſtro Appolline Interpres ille vetus conuertit.) Citatur & alius ab Irenæo lib. i. cap. v. verſus: quem Hom. eſſe Eraſmus quidem ſubolfecit, non tamen ſedem eius patefecit, quæ detegente me cuiuis prodetur. Credo enim ex ea quam apud Homer. lib ij. Iliad. Therſites habet, oratione ab Irenæo depromptum fuiſſe hoc carmen, ὦ πέπονες, κακ' ἐλέγχε' Ἀχαιΐδες οὐκ ἔτ' ἀχαιοὶ vbi Euſtathius vocabulum πέπονες quod integrũ vti inuenerat interpres fortaſſe vim eius ac poteſtatẽ ignorans retinuit, ἀγέκλυτοι interpre

tatur,id eſt diſſoluti,molles, effœminati. Poſteriora verò verba tantumdem valere ait, quantum hæc, Mulieres & non viri. Iam verò illa adiurationis clauſula qua veluti ſanctione quadam ſuos περὶ τῶν ὀγδοαστῶν libros aduerſus librarioru m iniurias erratáque Irenæus munierat, Latine quidem à B. Hieronymo cui in latino ſermone Græcè loqui non placebat; expreſſa eſt:ab aucthore tamẽ hiſce Græcis verbis ſcripta fuerat quæ ſunt ab Euſebio lib·v.hiſt. Eccleſ. cap. xx. prodita. Ὁρκίζω σὲ τὸν μεταγραψόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἣ ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλλῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ Sophronius tamen veſtigiis verborum B. Hieronymi, quẽ vertendum ſuſceperat, inſiſtens paulo aliter hanc obteſtationem extulit : qui vtique diligentior ac curioſior in ipſismet Irenæi inueſtigandis verbis eſſe debuerat. Ex quibus nemini iam dubium relictum iri credo quod probare inſtitueramus Irenæi libros Græco ſermone

conſcriptos fuiſſe. Nec mouere nos oportet quod proëmio libri primi orationis ornatũ à ſe min⁹ requirendũ proteſtatur. Huius enim rei cauſam in græci ſui ſermonis diſſuetudinem, cuius vſum propter alienam ac peregrinam eorum quibus cum in Galliis verſabatur, linguam, intermittere cogebatur, reiicit: ipſaque adeò præfatio Græcè ab Epiphanio relata hoc qnod adſtruimus, citra omnem dubitationem comprobat. Inſcriptionem porrò eorum quinque librorũ qui nunc aduerſus hæreſes prænotantur, fuiſſe huiuſmodi Ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, βιβλία πέντε, Euſeb. lib v. hiſt. Eccleſ. cap. vij. perſpicuè indicati. Vnde coniicere poſſumus ſermonis cõpendio & breuitatis cauſa eis titulũ quẽ nunc præferunt, inditũ fuiſſe. Verùm lõgior hæc & à propoſito alienior digreſſio reprehenſionẽ inuidorũ vix effugiet. Ego tamen dum in cõmune conſulam reique litterariæ proſim, delicatorum iſtorum morſus nauci non facio. Vt autem vnde diuertit, eo reuocetur oratio, illam qua de agebamus eccleſiaſti-

cam obſeruationem iam inde à Tertulliani tẽporibus inualuiſſe declarant eius verba quæ ex libro de corona militis ſubiungam: Die, ait, Dominico ieiuniũ nefas ducimus, vel de geniculis adorare: Eadẽ immunitate à die Paſchæ in Pentecoſten vſque gaudemus. Niceni quoque concilij capite viceſimo firmatam hanc fuiſſe obſeruationem, conſtat. Sic enim à patribus cccxviij. qui in eo cõcilio cõuenerunt ſtatutũ fuiſſe accepimus. Ἐπειδὴ τινὲς εἰσὶν ἐν τῇ κυριακῇ γονὺ κλίνοντες καὶ ἐν πεντηκοστῆς ἡμέραις ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ φυλάττεσθαι, ἑστῶτας ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδιδόναι τῷ θεῷ. id eſt. Quoniam ſunt in Dominica die quidam ad orationem genua flectẽtes & in diebus Pẽtecoſtes, propterea vtique ſtatutũ eſt à ſancta ſynodo, quoniam conſona & conueniens per omnes Eccleſias cuſtodienda conſuetudo eſt, vt ſtantes ad orationem vota Domino reddamus. Quod tamen caput à Rufino lib. j. Appendicis ad Euſeb. cap. vj. in Nicenæ Synodi canonibus recenſendis prætermiſſum eſt. Facere planè non poſſum quin tota hac de re e-

egregium Baſilij Magni locum ſubiiciā ad quem nos Photius Nomocanonis. Tit. vij. cap. v. ad intelligendam huius ritus rationem reiicit: Habetur autem in capite viceſimo ſeptimo libri de ſpiritu ſancto ad Amphilochum quo περὶ τῶν ἀγράφων Eccleſiæ νομίμων agens, ita ſcribit. καὶ ὀρθοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἴδαμεν. οὐ γὰρ μόνον ὡς συναναστάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλοντες ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομιμνήσκομεν. ἀλλ᾽ ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκών. διὸ καὶ ἀρχὴ οὖσα ἡμερῶν οὐχὶ πρώτη παρὰ μωΰσεως ἀλλὰ μία ὠνόμασται. ἐγένετο γάρ φησιν ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωῒ ἡμέρα μιὰ, ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις καὶ μία τοίνυν ἡ αὐτὴ καὶ ὀγδόη τὴν μίαν ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὀγδόην ἧς ὁ ψαλμῳδὸς ἐν τισὶν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνήσθη, δι᾽ ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον κατάστασιν, τὴν ἄπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνέσπερον, τὴν ἀδιάδοχον, τὸν ἄληκτον ἐκεῖνον, καὶ ἀγήρω αἰῶνα. ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἑστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχεῖ ὑπομνήσει τῆς ἀτελευτήτου ζωῆς τῶν πρὸς μετάστασιν ἐκείνην ἐφοδίων μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεώς ἐστιν ὑπόμνημα. ἡ γὰρ μιὰ ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέ-

ρα ἑπτάκις ἑπταπλασιασθεῖσα τὰς ἑπτὰ τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη ἐς τὴν ἀρχὴν καταλήγει δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι ὥσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. ἐν ᾗ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς ἐκκλησίας ἡμᾶς ἐξεπαίδευσαν ἐκ τῆς ἐναργοῦς ὑπομνήσεως, οἱονεὶ μετοικίζοντες ἡμῶν τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλισίαν καὶ διανάστασιν, ἔργῳ δείκνυμεν ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν καταῤῥύημεν καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν. id eſt ſecundum interpretis uerſionem. Et erecti perficimus preces in vna ſabbati: Rationem autem non omnes nouimus. Non enim ſolum vt qui reſurreximus cum Chriſto & qui ſuperna quærere debeamus in reſurrectionis die datæ nobis gratiæ per hoc quod ſtamus in precando nos ipſos commonefacimus: ſed quod etiam venturi ſeculi is dies quodammodo imago eſſe videatur. Quapropter etiam cum principium ſit dierum, non prima à Moſe ſed vna appellata eſt. Factum eſt enim, inquit veſpere & mane dies vna velut eadem ſæpe reuoluatur: vna itaque eadem & octa

ua vnam illam reuera ac verã octauam cuius Pſalmographus in quibuſdam Pſal morum inſcriptionibus meminit per ſeipſum demonſtrans, ſtatum videlicet poſt hoc tempus, diem non deſituram, veſperam nõ habentem, & ſuceſsionem non admittentẽ, æuum illud nunquam finiendum ac ſenij expers. Neceſſario igitur eccleſia erudit alumnos ſuos, vt ſtantes preces abſoluant, quò per aſsiduam commonefactionem vitæ nõ deſituræ viaticorũ ad illam tranſmigrationem parandorũ non negligentes ſimus. Sed & totus quinquaginta dierũ numerus Pentecoſte appellata reſurrectionis q̃ in illo ſeculo expectamus monumẽtũ. Vna enim illa & prima dies ſepties ſeptemplicata ſeptem ſacræ Pẽtecoſtes hebdomadas efficit. Ex prima enim initium ſumens in principium deſinit per ſimiles intermedios quinquagies euoluta, vnde & æuũ ſimilitudine refert, velut in circulari motu ab iiſdem ſignis initium ſumẽs & in eadem deſinens. In qua erectam figuram in adoratione præferre Eccleſiæ leges nos erudierunt, ex manifeſta com

monefactione velut tranſferentes mentem noſtram à præſentibus ad futura. Quin & quoties genua flectimus & rurſus erigimur, re ipſa oſtendimus quod propter peccatum in terram delapſi ſumus & per benignitatem eius qui condidit nos ad cœlum reuocati ſumus. Epiphanius etiam circa finem lib. iij. contra hæreſes capite quo compendiariam fidei catholicæ doctrinam ſeorſim complexus eſt. Καὶ δι' ὅλου, ait, μὲν τοῦ ἔτους ἡ νηστεία φυλάττεται ἐν τῇ αὐτῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, φημὶ δὲ τετράδι καὶ προσαββάτῳ, ἕως ὥρας ἐνάτης δίχα μόνης τῆς πεντηκοστῆς ὅλης τῶν πεντήκοντα ἡμέρων, ἐν αἷς οὔτε γονυκλισίαι γίνονται οὔτε νηστεία προστέτακται. id eſt, Et per totum quidem annum ieiunium hoc ſeruatur in eadem ſancta Catholica Eccleſia, quarta, inquam & ſexta feria vſque ad horam nonam excepta ſola Pentecoſte per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectuntur neque ieiunium imperatum ordinatúmque eſt. Beatus quoque Hieronymus in lib. aduerſus Luciferianos inter ea quæ per traditionem in Eccleſiis obſeruãtur auctoritatémque ſibi ſcriptæ legis vſurpãt hoc

quoque commemorat,die Dominico & per totam Pentecoſtem de geniculis adorare,& ieiunium ſoluere. Idemque in lib.aduerſus Montanum à ieiuniis tempus Quinquageſimæ excipit. Sed & B. Auguſtin. epiſt.cxix.ad Ianuar.de Pentecoſtes diebus tractans, Vt autẽ (inquit) alleluia per illos ſolos dies quinquaginta in eccleſiis cãtetur, non vſquequaque obſeruatur. Nam & in aliis diebus variè cantatur alibi atque alibi. Ipſis tamen diebus vbique. Vt autem ſtantes in illis diebus & omnibus Dominicis oremus vtrum vbíque ſeruetur ignoro. Maximus Epiſcopus in Sermone de Pẽtecoſte qui inter Ambroſianos eſt ſexageſimus prim⁹. Chriſtianis per quinquaginta dies quorum interuallo Paſcha à Pentecoſte diſiungitur iugem ac continuatam fuiſſe feſtiuitatem tradit, ita vt hoc toto tempore neque ad obſeruandũ ieiunia indicerentur neque ad exorandũ Deum genib⁹ ſucciderẽt,ſed ſicut Dominica ſolebat fieri,& erecti & feriati reſurrectionem celebrarent:inſtar denique Dominicæ eorum dierum curri-

cula celebrari & omnes eos dies velut Dominicos deputari ſcribit quod poſt reſurrectionem tota quinquaſima Chriſtus cum hominibus ſit commoratus. Iſidorus lib. j. de Eccleſiaſt. offi. cap. xxxiij. Idcirco autem totius Quinquaſimæ dies poſt Domini reſurrectionem reſoluta abſtinentia in ſola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ reſurrectionis: vbi iam non labor ſed requies erit lætitiæ. Ideóque nec genua in orationibus flectuntur, quia ſicut quidam ſapiens ait inflexio genuum pœnitentiæ & luctus indiciũ eſt. Vnde etiam per omnia eandem in illis ſolemnitatem quam die Dominico cuſtodimus in qua maiores noſtri nec ieiunium agendum nec genua eſſe flectenda ob reuerentiam Dominicæ reſurrectionis tradiderunt. Exceptis verò Dominicis & Pentecoſtes diebus Chriſtianos nõ niſi genibus pronis ſupplices Deo preces fudiſſe, nemini obſcurum eſt: Eúmque fuiſſe noſtris propriũ ac peculiarem precandi morẽ Euſebius lib. v. hiſtor. Eccle. cap. v. de Chriſtianis qui in legionibus Romanis ſuis M. Au-

relio ſtipendia merebãt agens, ita ſcribit. ἐν τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ θέντας ἐπὶ τὴν γῆν, κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῖν τῶν εὐχῶν ἔθος ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν θεὸν ἱκεσίας τράπεσθαι. id eſt, in procinctu in ipſaque acie genu flexo in terram vſque (qui noſtrarum precationum proprius mos eſt) ad ſupplicandum Deo eſſe conuerſos.

QVANDIV COELESTIS LVMEN LAVACRI IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS LVCEM VESTIMENTA TESTANTVR. Ex hoc loco duo notanda ſunt ad ſacramentum baptiſmi pertinentia. Vnũ eſt adminiſtrandi olim baptiſmi duo ſtata, ac ſolemnia tẽpora fuiſſe, Paſcha ſcilicet & Pẽtecoſten: extra quæ non niſi ægrotantes, vel infirmi, & qui mortis, ægritudinis, obſidionis, naufragij neceſsitate periculoque vrgebantur, tingi cõſueuerãt: Quinimmo reliquis omnibus feſtiuitatibus baptiſmi celebrationem interdictam fuiſſe, ex Gerundenſis Concilij cap. iiij. Compendienſis cap. iij. Vuormaciẽſis cap. x. Bruchardus lib. iiij. decret. cap. vj. & vij. Yuo. Carnutẽſis pri

mæ partis decretorum quibus Pannomiæ titulũ præſcripſit,cap.lx. Et Gratianus in cano. de catechumenis de conſecratio Diſtinct.iiij.docent. Idẽ etiam Siricij Papæ ad Himerũ Taroconẽſem Epiſcopum,Leonis ad Epiſcopos Siculos, Gregorij ad Clerum & plebem Tarenſem reſcriptis fuiſſe prohibitum,referũt Bruchardus eiuſdẽ libri cap.v. Yuo. cap. lviij.lix. & lxiij. Gratianus in cano. Non ſine ratione,cano.Duo tẽpora.cano.Venerabilis.cano: baptizandi de conſecratio.diſtinctio.iiij. Tertullianus in lib. de baptiſmo. Diem,ait,ſolemniorem baptiſmo Paſcha præſtat cum & paſsio Domini qua tingimur adimpleta eſt. Exinde Pentecoſte ordinandis lauacris latiſſimum ſpatium eſt: quod & Dominica reſurrectio inter diſcipulos frequentata eſt, & gratia ſpiritus ſancti dedicata, & ſpes aduẽtus Domini ſuboſtenſa B. Ambroſ.in libello de myſteriis Paſchæ.Hæc inquam eſt illa cœleſtium myſteriorum gratia: Hoc Paſchæ donum:hæc optabilis anni feſtiuitas: hæc exordia gignentium:hinc vitalis lauacri ſacra Eccleſiæ

editi puerpuerio infantes paruulorum ſimplicitate renati barathro innocentis perſtrepunt innocentiæ. Huius etiam obſeruationis Eccleſiaſticæ Niceph. hiſt. Eccleſiaſt. lib. xiij. cap xix teſtis adduci poteſt. Sed & Matiſconẽſis ſecundæ Synodi cap. iij. ita conſtitutum fuit. Relatione quorundam fratrum noſtrorũ comperimus Chriſtianos non obſeruantes legitimum diem baptiſmi pene per ſingulos dies ac natales martyrum filios ſuos baptizare, ita vt vix duo vel tres reperiantur in ſancto Paſcha, qui per aquã & ſpiritum regenerentur: Idcirco cenſemus vt ex hoc tempore nullus eorum permittatur talia perpetrare præter illos quos infirmitas nimia, aut dies extremus compellit filios ſuos baptiſmum percipere. In Theſſalia planè Paſchæ dũtaxat diebus baptiſmata fieri conſueuiſſe, eóque eueniſſe vt plurimi abſque batiſmo morerentur, Socrates lib. v. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xix. auctor eſt. In reliquis verò penè omnibus orbis Chriſtiani partibus baptiſmatis prærogatiuam ſibi Paſchæ & Pentecoſtes celebritates, ſpe-

cialiter ac proprio iure ſibi vindicaſſe,in Eccleſiaq; longa ſeculorum ſucceſſione morem hunc conſtanter retentum inuenio . Nam & Gregorius Turonenſis in vſu id ſuis temporibus fuiſſe non vno loco indicat:Libro ſiquidē quinto hiſto. cap.xi. Sacerdos, ait, orans , vt conuerſi ad Dominum velamen ab eis litteræ rumperetur , quidam ex his ad ſanctum Paſcha vt baptizaretur expetiit . Rurſus eodem.cap.Gauiſus autem nuntio Pontifex noctè ſancta Pētecoſtes vigiliis celebratis ad baptiſterium extramuranum egreſſus eſt:ibíque omnis multitudo populi coram eo proſtrata baptiſmum flagitauit. Idem lib. vj. cap. xxvij. Diéſque Paſchæ cum multa iocunditate tenuit filiúmque ſuum baptiſmo tradidit.Quod & Annonius monachus, aut, vt quibuſdam placet , Aymonus lib. iij. de geſtis Francor. cap xlix. referens, Chilperico, ait,filius naſcitur , quem ſequente anno Pariſiis in Paſchali feſto baptizari fecit. Necnō Otho Phriſingenſis lib.vj.hiſtor. cap. j. Northmauni , inquit, per mare Ligerin intrantes , ciuitatem Nannetas

irrumpunt ac in ſancto ſabbato Paſchæ Epiſcopũ ex more generali baptiſmum celebrantem cum celericis interficiunt. Rupertus quoque Tuicenſis more hoc paulatim propter auctam fidelium multitudinem abrogato, veſtigia tamen eius ſua ætate vel in paucis qui ad baptiſmũ in Paſchali feſtiuitate offerrentur, vſurpata lib.iiij. de diuinis officiis cap. xviij. ita ſcribit. Moris quippe erat olim in ſancta Eccleſia non alio tempore regenerationis huius celebrari ſacramẽtum niſi in his quibus fortè ſuperueniente infirmitate vel egritudine mortis immineret periculum. Cuncta penè Eccleſiæ proles quam per annum verbo prædicationis nouam gignere poterat, inſtante Paſchali hac die ſua nomina dabat & per ſequentes dies vſque ad Paſchæ ſolemnitatem, audiens quiſque regulam fidej (vnde & cathecumenus dicitur, cathecumenus namque auditor interpretatur) lactatus & grandeſcens tandem, in plenitudine temporis poſtquam luna plena eſt, plena fide in ſolemnitate ſancti baptiſterij ſymbolũ reddens Chriſto commo-

commoriebatur, & conreſurgebat. At poſtquam Chriſtianitas creuit & ſagena illa verbi Dei piſcibus impleta eſt quia periculoſum erat tantam multitudinem differre propter occaſiones mortis quæ in multitudine hominum multæ ſunt, propter turbam infantiũ ex Chriſtianis parentibus ſuccreſcentium, quorum vita perſæpe leui occaſione ſuccidi- tur: Viſum eſt ſanctæ Eccleſiæ paſsim indulgentia baptizandi conceſſa imò. oblata, cuncta anteuenire pericula. Baptiſmi tamen ſolennitatem vel in paucis cum Dominica reſurrectione cui ſimilis eſt, celebrare. Hactenus ille. Ex quibus nemini iam obſcurũ erit, quod B. Ambroſius in epiſtola ad Epheſios cap. IIII. ſcribit, non quocunque die credentes tinctos niſi ægros. Quanquam in ipſis naſcentis Eccleſiæ initiis definita diſtinctáque non fuiſſe baptizandi tempora ibidem notat, ſed petẽtibus quibuſlibet baptiſmum datum, quibuscúnque diebus vel temporibus occaſio ſe offerret. Cauſam verò cur hos potiſsimum dies baptiſmo olim Eccleſia dicauerit, præter

eam quæ ex Tertulliani ſupra allegato loco colligitur, hanc Leo Pontifex in Epiſtola ad Siculos miſſa adſignat, quod B.Paulus quicunque baptizati ſunt in Chriſto, in morte eius baptizatos eſſe tradat: conſepultóſque nos eſſe cum illo per baptiſmum in mortem, vt quo modo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quandoquidem ſi complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimus & reſurrectionis. Ex cuius doctrinæ ſpiritu regenerandis filiis hominum & in filios Dei adoptandis, illud tempus electum in quo per ſimilitudinem myſterij ea quæ geruntur in membris, his quæ in ipſo capite geſta ſunt congruerent, dũ in baptiſmatis regula & mors interuenit, interfectione peccati, & ſepulturam triduanã imitatur trina demerſio & ab aquis eleuatio reſurgentis adinſtar eſt de ſepulchro: ipſáque operis qualitas docet celebrandæ generaliter eum eſſe legitimum diem in quo orta eſt virtus muneris & ſpecies actionis. Subiicit addi huic obſeruantiæ etiam Pentecoſtes

ex aduentu Spiritus ſancti ſacram ſolennitatem, quòd ea de Paſchali feſti pendeat articulo & cum ad alios dies alia feſta pertineant, hæc ſemper ad eundem qui reſurrectione domini inſignis eſt occurrit porrigens quodammodo auxiliãti gratiæ manũ: vt hi quos à die Paſchæ aut moleſtia infirmitatis, aut lõginquitas itineris, aut nauigationis difficultas interclusit inuitos, aut quibuſlibet neceſsitatibus impeditos, deſiderij ſui effectum dono Spiritus ſancti conſequantur. Eũque receptum morem Apoſtolicæ auctoritatis exemplo niti docet, quãdo B. Petrus eo die quo omnem credentium numerum promiſſus Spiritus ſancti repleuit aduẽtus, trium milliũ populũ ſua prædicatione couerſum lauacro baptiſmatis cõſecrauit. Vnde generaliter definiens baptizãdis in Eccleſia electis ſola illa duo tẽpora eſſe legitima, Epiſcopos per Siciliam cõſtitutos monet vt nullos alios dies huic obſeruantiæ miſceant: non interdicta tamen licentia periclitãtibus & his quorum vita in has duas ſibimet cognatas & coniunctas feſtiuita-

tesdifferri non poſſint quocunque tempore ſubueniendi. Totus autē hic Leonis locus integrior atque emendatior in Gratiani decretis, quàm in vulgatis Epiſtolarum Leonis exemplaribus repperietur. Accedat & Baſilij Mag. auctoritas qui in Homilia exhortatoria ad ſanctũ baptiſma, ita ſcribit τί δ' ἂν γένοιτο τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα συγγενέστερον πρὸς τὸ βάπτισμα; ἡ μὲν γὰρ ἡμέρα μνημόσυνόν ἐστιν ἀναστάσεως. τὸ δὲ βάπτισμα δύναμίς ἐστι πρὸς τὴν ἀνάστασιν. ἐν τοίνυν ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τὴν ἀναστάσεως τὴν χάριν ὑποδεξόμεθα. διὰ τοῦτο πόρρωθεν ἡ ἐκκλησία ἑαυτῆς τροφίμους ὑψηλῷ κηρύγματι συγκαλεῖ, ἵν' οὓς πάλαι ὤδινεν, ἀποκυήσῃ τότε, καὶ ἀπογαλακτίσασα αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς κατηχήσεως, γεύσῃ τῆς στερεᾶς τῶν δογμάτων τροφῆς. id eſt, vt interpres vertit. Quid verò magis cognatum baptiſmati eſſe poſsit quā dies Paſchatis? Dies enim ipſa memoriale eſt reſurrectionis. Baptiſma verò potentia eſt ad reſurrectionem. Itaque in reſurrectionis die reſurrectionis gratiam ſuſcipiamus. Quapropter Eccleſia alumnos ſuos alto præconio eminus conuocat, vt quos olim parturiit tunc pariat: & catechiſmi inſtitutione prima velut lacte remotis ſolidum dogmatū

alimentum guſtandum præbeat. Atque hæc prima eſt, quæ ex his ad quæ pedetẽntim peruenimus, conſtitutionis noſtræ verbis duci elicíque poſſe viſa eſt obſeruatio. Alterum quod ex hoc loco colligitur, eſt, albatos & candidatos fuiſſe eos qui baptiſmo initiabantur. Hoc enim ſignificant ea verba, COELESTIS LVMEN LAVACRI IMITANTIA NOVAM SANCTI BAPTISMATIS LVCEM VESTIMENTA.

Quod ex Pontio Paulino, & Fortunato Beatum Rhenanum antiquitatis eccleſiaſticæ ſtudioſum indagatorem iã adnotaſſe ſcio in lib. Tertulliani de Corona militis. Confirmari verò ſequentibus teſtimoniis poteſt. B. Ambroſ. lib. ſingulari de his qui myſteriis initiantur. Accepiſti poſt hæc veſtimenta candida, vt eſſet indicium quod exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ caſta velamina. Greg. Turonenſis lib. v. cap. xj. Renatúſque deo per baptiſmi ſacramentũ cum albatis reliquis in albis & ipſe procedit. Et poſtea. Flagrabãt cerei lampades: Albicabat, tota ciuitas de gre-

ge candido. Paulus diaconus lib. vj. hiſt. Longobard. cap. xv. de Codrare Rege Angloſaxonum, Is ait, cum Romam perueniſſet à Sergio Papa baptizatus, Petrúſque appellatus & adhuc in albis cõſtitutus ad regna cœleſtia migrauit. Idẽ & Nicephorus perſpicuè docet lib. vij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xxxiij. Socrates etiam lib. vij. hiſt. Eccleſiaſt. cap. xxij. de Paulo Nouatianorũ Epiſcopo à quo Iudæus baptiſmũ petiit ἐυτρεπίζει ait τὰ πρὸς βάπτισμα ἐσθῆτατε αὐτῷ λαμπρὰν ὠνησάμενος καὶ τὴν κολυμβήθραν τοῦ βαπτισηρίου πληρωθῆναι κελεύσας ἦγεν ἐπ' αὐτὸν τὸν ἰουδαῖον ὡς βαπτίσων αὐτὸν id eſt Quæ ad baptiſmum pertitinent parat, veſtémque illi ſplendidam coëmit, ac fontem baptiſterij impleri iubet & Iudæum tanquam illum iam baptizaturus adducit. Verùm enim verò quoniã non quæſito ſed oblato ab ea in cuius interpretatione verſamur conſtitutione argumento, in baptiſmi quæſtionem ingreſsi ſumus, non erit à propoſito alienũ rituum in baptiſmo receptorum antiquitatem veterum ſcriptorum auctoritate, teſti-

moniiſqne comprobare. Qua in re vt aliquis ordo teneatur, paruulos eóſque qui à primis cunabilis tingebantur ab iis qui adulta iam & prouecta ætate ad religionem noſtram accedebant ſeparandos duco. Paruulos quidem parentum manibus vt plurimum geſtari, & ab iis baptiſmo offerri conſueuiſſe, B. Auguſtin. lib. hypognoſticon. vj. indicat, cum ait. Nouimus etiam paruulos quibus vſus liberi arbitrij non eſt, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam ſacri baptiſmatis deportatos, & cum in vno eorum per manus ſacerdotis myſterium fidei adimpleretur, alterum in parentum manibus factum exanimem. Hoc æquè apertè expreſsit idem auctor Epiſt. xxiij. ad Bonifac. Sic enim, inquiens, ſcribens dicis, vt ſicut parentes fuerũt auctores ad eorum pœnam, per fidem parẽtum identidem iuſtificentur, cum videas multos non offerri à parentibus, ſed etiam à quibuſlibet extraneis, ſicut à dominis ſeruuli aliquando offeruntur. Et nonnunquam mortuis parentibus ſuis, paruuli bapti-

zantur ab eis oblati, qui illis huiuſmodi- miſericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes expoſuerunt, nutriendos aquibuſlibet, nonnunquam à ſacris virginibus colliguntur & ab eis offeruntur ad baptiſmum, quæ certè proprios filios non habuerunt vllos, nec habere diſponũt. Baptiſmum planè eorum qui iam adulta ætate tingebantur præcedebat κατήχησις qua per aliquod tempus myſterio ſubſecuturo initiabantur vt eius fidei ac religionis ad quam aditus eis per baptiſmũ dabatur præceptis inſtituti atque informati in Eccleſiam rectius introducerentur. Socrates lib. vij. hiſto. Eccleſiaſt. cap. xvij. de Paulo Epiſcopo ad quem Iudæus baptiſmum expetens acceſsit. ὁ δὲ, ait, ἀποδέχεται μὲν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν. οὐ πρότερον δὲ ἔφη δώσειν τὸ βάπτισμα, εἰ μὴ κατηχηθείη τὸν περὶ πίστεως λόγον, μετὰ τοῦ νηστείαις σχολάσαι ἡμέρας πολλάς. ὁ οὖν Ἰουδαῖος παρὰ γνώμην νηστεύειν ἀναγκαζόμενος σπουδαιότερον ἐνέκειτο βαπτισθῆναι παρακαλῶν. id eſt. Laudauit quidẽ ille Iudæi propoſitum: verum baptiſma illi ſe daturum negauit niſi prius in doctrina fidei inſtructus eſſet ac complures

dies ieiuniis vacaſſet. Iudæus itaque præter animi ſententiam, ieiunare coactus diligentius vrgebat obſecrans vt baptizaretur. Sic Nicephorus de alio Iudæo paralytico quem baptiſmi cupiditate captum & incenſum fuiſſe narrat. Hoc vbi, ait, Attico Epiſcopo renunciatum eſt, de rebus ſacris more noſtro eum inſtituit & ſpem bonam in Chriſtum habere per Euangelium rite docuit. Ac tribus quidem appellationibus diſtinctos fuiſſe eos qui ad fidem accedebāt, Iſido. lib.ij. de origine Eccleſiaſticor. officior. cap.xx. tradit. Quorum gradus primus erat, Catechumenorum. Secūdus Competentium. Tertius Baptizatorum. Cathecumenos verò eos dictos ibidem docet qui primùm de gentilitate veniebāt ducti voluntate credendi in Chriſtum quos audientes appellatos à Latinis ſcribit. Vnde Raban. Maur. lib.j. de inſtitutio. cleric. cap. xxvj. Catechumenus autem dicitur pro eo quòd adhuc doctrinam fidei audit, necdum tamen baptiſmum accepit. Nam κατηχούμενος Græcè, Latine auditor interpretatur. Et ita ſanè à

Tertulliano in lib.de pœnitentia & Cypriano.lib.iij.Epiſt.xvj,& xxij. Catechumeni Audientes vocãtur, & à Beda nouæ vitæ Auditores in lib.ij. Commentarior. Eſdræ. Solebant autem Catechumenis per totam quadrageſimam præcipua fidei noſtræ capita tractari atque exponi vt ita lauacro futuro cuius præſtatio in Paſchales ferias differebatur, prepararentur. Hoc indicat B. Hieronymus ad Pammachium aduerſus errores Iohannis Hieroſolymitani, cum ait: Cõſuetudo apud nos huiuſmodi eſt vt iis qui baptizandi ſunt per. xl. dies publicè tradamus ſanctam & adorandam trinitatem. Brancarenſis vtique Concilii ſecundi capite primo conſtitutum fuit, vt ante viginti dies baptiſmi ad purgationem exorciſmi, Catechumeni concurrerent, in quibus diebus omnino Symbolum fidei ſpecialiter docerentur. Quod ab Burchardo lib. iiij. cap. viij. & Yuone Carnut.lib. j.Pannomiæ cap.lxxv.& Gratiano in Cano. Placuit. x. quæſtio. refertur: rurſúſque ab eodem Gratiano repetitum eſt in Cano. Ante, de conſecratio-

ne diſtinctione iiij. vbi pro ſpecialiter, ſpiritualiter, perperam, vt quidem exiſtimo, ſcriptum eſt. Beda etiam in Cōmentariis Eſdræ. lib. ij. Nouæ, ait, vitæ auditoribus ſymbolum fidei tradimus quòd per duodecim Apoſtolos ordinatum eſt & totidem ſententiis comprehenſum. Nec verò ſola Catechumenis fides inſinuabatur, ſed & de moribus ad Chriſtianam vitam pertinentibus monebantur. Itaque B. Auguſtinus lib. vnico de fide & operibus, eos qui baptizandis fidei dumtaxat, non etiam morum precepta tradenda ac docenda credebant, reprehendit. Et B. Ambroſius lib. j. de his qui myſteriis initiantur, his qui ad ſacri lauacri petitionem venerant, ſe de moralibus cottidianum ſermonem habuiſſe profitetur: cum vel Patriarcharum geſta, vel prouerbiorum legerentur præcepta: vt his informati aſſueſcerent maiorum ingredi vias, eorúmque iter carpere, ac diuinis obedire inſtitutis: quò renouati per baptiſmum, eius vitæ vſum tenerēt quæ ablutos deceret. Sed & Beda in commētariis Eſdræ lib. ij. Pulchrè, ait, in Eccleſia

hic ſalubris mos doctrina patrum inoleuit, vt iis qui catechiſantur quatuor Euãgeliorũ ſacramentum explanetur, ac recitentur exordia. Poſt Catechumenos ſecundus Competentiũ gradus erat. Cõpetentes autẽ, vt Iſidorus exponit lib.ij. de origine Eccleſiaſticor. officior. cap.xxj dicebãtur, qui iam poſt doctrinam fidei, poſt doctrinã vitæ ad gratiã Chriſti percipiẽdam feſtinabant. Ideóque appellabantur Competentes id eſt gratiã Chriſti petentes. Nam Catechumeni tantũ audiebant, nec dum petebant. Erant enim quaſi hoſpites & vicini fidelium, deforis audientes myſteria, audientes gratiam ſed adhuc non appellabantur fideles. Competentes autem iam petebant, iam accipiebant, iam Catechizabantur, id eſt, imbuebantur inſtructione ſacramentorũ. Iſtis enim ſalutare ſymbolum tradebatur, quaſi communicatorium fidei & ſanctæ confeſsionis indicium, quo inſtructi agnoſcerent, quales iam ad gratiam Chriſti exhibere ſe deberẽt. Quòd autem ait foris ſtetiſſe Catechumenos, ex eo confirmatur, quod auctor libri de-

Cœleſti Hierarch.cap.iij. tradit Catechumenis, Energumenis & pœnitentibus pſalmorum quidem cantus & ſacrarum ſcripturarum lectionem audire licuiſſe: Ad ea autem quæ deinde peragebantur myſteria non fuiſſe admiſſos ſed excluſos. Iſidori verò illa verba vt ferme omnia tranſcripſit Rabanus Maurus in lib.j. de inſtitutione clericorum cap.xxvj. Traditam verò ab vtroque Catechumenorum & Competentium differẽtiam Auguſtini ex libro vnico de fide & operibus ſubiecta verba comprobant. An vſque adeò, ait, diſsimulamus à ſenſibus noſtris, vt vel noſipſos non recordemur quàm fuerimus attenti atque ſolliciti, quid nobis præciperent à quibus catechizabamur, cum fontis illius ſacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur: vel non intueamur alios qui per annos ſingulos ad lauacrum regenerationis accurrunt, quales ſint ipſis diebus quibus catechizãtur, exorcizantur, ſcrutantur, quãta vigilantia conueniant, quo ſtudio ferueant, qua cura pendeant. Et mox. Quòd autem ſit

per omne tempus quod in Eccleſia ſalubriter conſtitutũ eſt,vt ad nomen Chriſti accedẽtes Catechumenorum gradus accipiant:hoc fit multo diligentius & inſtantius his diebus quibus Competentes vocantur, cum ad percipiendum baptiſmum ſua nomina iam dederũt.Idem libro vnico de cura pro mortuis gerẽda. Poſt iſta conualuit,perrexit Hipponem. Paſcha iam appropinquabat, dedit nomen inter alios Competẽtes. Ex quibus apparet baptizandos nomina dediſſe: quemadmodum ex Carthaginẽſis quarti Cõcilij.cap.lxxxv. relato in Cano. Baptizãdi,de Conſecratio. diſtinctio.iiij. & ex eiuſdem Auguſtini Epiſt.clv. ad Martianum liquet,in qua ita eſt. Tua mereri ſcripta deſydero, & te nomen dediſſe inter Competentes, vel daturũ eſſe iam iamque cognoſcere. Competẽtibus verò tenẽdam memoriter fidei & ſymboli contextionem datam fuiſſe idem auctor indicat lib. j. Retractationum cap. xvij. Quod & Cyprianus, ſiue quis alius eius libri auctor eſt, oſtendit in Opuſculo in ſymbolum Apoſtolorum in Eccleſia.In-

quiens, tamen vrbis Romæ hoc non inuenitur factũ, pro eo arbitror quod neque hæreſis vlla hinc ſumpſit exordium, & mos ibi ſeruatus antiquus apud eos qui gratiam baptiſmi ſuſcepturi ſunt publicè, id eſt, fidelium populo audiente, ſymbolũ reddere, & vtique adiectiones vnius ſaltem ſermonis eorum qui preceſſerunt in fide non admittit auditus. Quinetiã Synodi Laodicenæ caput xlvj. Bruchardus citat, quo eos qui ad baptiſma veniebant fidem diſcere, & quinta feria ſeptimanæ maioris Epiſcopo aut preſbiteris reddere videbantur. Quod caput Græcè ſic habet. ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος, ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις. Refertur autem & à Gratiano in Cano. Baptizandos, de cõſecratio. diſtinctio.iiij. qui verbum ἑβδομάδος non vt Bruchardus maioris, ſed vltimæ ſeptimanæ vertit. Similiter & Agathenſis Concilij. cap.xij. Symbolum octo dies ante Dominicam reſurrectionem publicè in Eccleſia Cõpetentibus tradi decretum fuiſſe Burchardus lib.iiij.cap.xxix. & Gratia.in Ca.

Symbolũ de conſecrat.diſtinctio iiij.memorant. Idemque ſextæ Synodi quæ in Trullo habita eſt cap.lxxix.poſtea renouatũ eſt: in cuius interpretatione Balſamon fidei ſuæ rationem baptizandos inſtitutoribus ſuis qui κατηχισαὶ dicebantur, reddidiſſe ſignificat. Ceterum Catechumeni, vt Iſidorus.lib.j.de orig.Eccleſiaſt. officior.cap.xxj. ſcribit, Exorcizabantur primum. Nàm vt B. Auguſtinus libro vnico de Eccleſiaſt.dogmatib.auctor eſt in vniuerſis Eccleſiis vniformiter id obſeruabatur vt ſiue paruuli ſiue iuuenes ad baptiſmum venirent, non prius fontem vitæ adirent quàm exorciſmis & exufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigeretur. Exorciſmum autem Iſidorus definit ſermonem increpationis contra immundum ſpiritum in energumenis ſiue Catechumenis factũ: per quem ab illis nequiſsima diaboli virtus & inueterata malitia vel violẽta incurſio expulſa fugabatur. Quem ritum in baptiſmum inductum lunatici exemplo docet, quem increpauit dominus & exiuit ab illo dæmonium, vt habetur Ma

thei

thei xvij.cap.Poteſtatem autem diaboli exorcizari & inſufflari in Catechumenis idem ſcribit:vt ei renuntient atque eruti à poteſtate tenebrarum in regnũ Domini ſui per ſacramentum baptiſmatis transferãtur. Quod in paruulis,quia per ſe renuntiare non poſſunt, per corda & ora geſtãtium adimpletur. Optatus Mileuitanus Epiſco.lib.iiii.Neminem fugit quod omnis homo qui naſcitur, quamuis de parẽtibus Chriſtianis naſcitur,ſine ſpiritu immũdo eſſe non poſsit, quẽ neceſſe ſit ante ſalutare lauacrũ ab homine excludi,& ſuperari.Hoc exorciſmus operatur, per quem ſpiritus immundus depellitur& fugatur. Et poſtea. Vos baptizando exorcizatis hominem fidelem,& dicitis,maledicte exiforas.Exufflatos plane & exorcizatos fuiſſe infantes in eumque ritum omnes per totũ orbẽ diffuſas Eccleſias vnanimiter cõſenſiſſe B.Auguſtinus aliis inſuper locis teſtatur. Libro quidẽ ſecundo de nuptiis & cõcupiſcẽtia ad Valer.comit.Ac ſic inquit accuſat Eccleſiam toto orbe diffuſam:in qua vtique omnes baptizandi infantuli non ob

aliud exufflantur, niſi vt ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo neceſſe eſt vaſa iræ poſsideantur cum ex Adam naſcuntur ſi in Chriſto non renaſcuntur. Idem lib.ij ad Cœleſtium de peccato originali: Ipſa ſanctæ eccleſiæ ſacramenta ſatis indicant paruulos à partu etiam recentiſsimos per gratiam Chriſti de diaboli ſeruitio liberari. Excepto enim quod in peccatorum remiſsionem non fallaci ſed fideli myſterio baptizantur, etiam prius exorcizatur in eis & exufflatur poteſtas contraria, cui etiam verbis eorum à quibus portantur ſeſe renunciare reſpondent. Idem lib.iij.contra Iulian.Pelagian. Lauantur, ſed non abluũtur, exorcizantur & exufflantur, ſed à poteſtate diaboli non eruuntur. Et rurſus.lib.vj.contra eundem Iulian. Sed verum eſt tamen quod antiquitus veraci fide catholica prædicatur, & creditur per eccleſiám totam: quæ filios fidelium nec exorcizaret, nec exufflaret, ſi non eos de poteſtate tenebrarum & à principe mortis erueret. Idem Auguſtinus lib.iij.cõtra epiſt.Parmeniani ad fin.Or-

bis terrarũ baptiſmis exufflatur. Idem lib.ij.contra Creſconium. cap.iij. Quid exufflatis? quare rebaptizatis? & cap.iiij. Cum apud nos iam baptizatum nec cœpiſſe dicunt eſſe Chriſtianum, eum tanquam paganum exufflant,eum cathecumenum faciunt. Et lib. v. hypognoſtic. contra Pelagianos, Falſum de paruulis conticeſce,qui propterea catechizantur & exuffluantur ac baptizantur, vt princeps mundi huius diabolus ex eis foras mittatur, aut ſi nõ in illis diabolus exufflatur, cuius opere id eſt vitio peccati per Adam tenentur obnoxij, dicite cur imagini Dei fit iniuria? verum opinor quod eis baptiſmo veſtro baptizandis minime exufffletis, ne non imagini Dei ſed diabolo faciatis iniuriam. Idem Epiſt.cv.ad Syxtum. Circunſtipantur enim & diuinarum auctoritate lectionũ & antiquitus tradito & retento firmo Eccleſiæ ritu in baptiſmo paruulorum, vbi apertiſsimè demonſtrantur infantes & cum exorcizantur & cum per eos à quibus geſtantur renuntiare reſpondẽt, á diaboli dominatione liberari. Et mox.

Quid ad hoc reſpondeant quod exorcizãtur & exufflantur infantes? hoc enim proculdubio fallaciter fit, ſi diabolus in eis non dominetur. Huic exorciſmorũ muneri præerant olim in Eccleſia quos Exorciſtas appellabant: quos Iſidor. lib. vij. Etymologiarum cap. xij. latine adiurantes verti poſſe ait, indéque nomen accepiſſe quod ſuper cathecumenos vel ſuper eos qui ſpiritu immundo torquerentur, nomen domini noſtri Ieſu Chriſti inuocarent, adiurantes per eum, vt egrederetur ab eis: Cuius verbi vim etiã B. Auguſtinus in lib. de beata vita ſic explicat. Vel ille, ait (de ſpiritu autem immundo loquitur) qui extrinſecus inuadit acumen, ſenſuſque conturbat: & quẽdam hominibus infert furorem: cui excludendo qui præſunt manum imponere, vel exorcizare dicuntur, hoc eſt per diuina eum adiurando expellere. Cyprianus epiſt. vij. lib. iiij. Quod hodie etiam geritur vt per exorciſtas voce humana poteſtate diuina flagelletur & vratur vt torqueatur diabolus. Quod eorum officium Pontius Paulinus in carmine de

Natali Felicis.i. his verſibus declarat.
Inde gradum cepit cui munus voce fideli
Admirare malos & ſacris pellere (ſic enim emendo) *verbis.*

Vnde idem auctor Epiſt. v. ad Amandum ad fi. Exorciſtam dæmoniis terribilē dicit. Cui rei Iulius quoque Firmicus religionis licet noſtræ expers, teſtimonium dat lib.ii. Mathes.cap.v. Erunt, inquiens, omnibus dæmonibus terribiles, quorum aduentum praui dæmones fugiant: & qui ſic laborantes homines non vi verborum, ſed ſola ſui oſtenſione liberent, & quamuis ſit violētus dæmon qui corpus hominum, animumque quatiat, ſiue ille aëreus, ſit terrenus aut infernus, iſtius hominis iuſsione fugiet, quia præceptis cum quadam veneratione tenebitur. Hi ſunt qui a vulgo Exorciſtæ dicuntur. Idem eiuſdem libcap. ix. Faciet Exorciſtas, & qui laborantes dæmonum incurſione homines aptis remediis liberēt. Exorciſmis ergo Catechumeni ab immundi ſpiritus poteſtate liberabātur. Vnde Beda in Commentariis Regū lib.iiij. Recti, ait, ordinis eſt, vt doctores

veritatis prius ab auditorum præcordiis omnem ſpiritum immundū exſufflando, & catechizando abigant:& ſic eos qui fuerant caſtra dæmonum, ſed facti iam poſſeſsio ſpiritualis Iſrael, ſocietati ſortis ſanctorum, myſteriis ſalubribus imbuendo aggregēt. Sed & ieiuniis Catechumenos purgari & ad baptiſmum præparari conſueuiſſe, non Socratis modo à me ſupra ex lib. vij. hiſtor. Eccleſ. prolatus locus,verumetiam Burchardus cum Gratiano indicat, qui ex Concilij Carthaginenſis quarti cap. lxxv. dogma proferunt, quo baptizādi nomen ſuum dare & diu ſub abſtinentia vini & carnium & manus impoſitionis crebra examinatione baptiſmum percipere iubebantur, vt refertur in Cano. baptizandi, de conſecratione diſtinct. iiij. Hinc Tertullian. in lib. de baptiſmo. Ingreſſuros ait, baptiſmum orationibus crebris, ieiuniis & geniculationibus, & peruigiliis orare oportet & cum confeſsione omniū retro delictorum. Idem etiam Balſamō in Commētariis ad cap. xlv. Synodi Laodicenæ cōprobat. Sal præterea in my-

ſteri o Catechumenis dari à patribus inſtitutum Iſidorus lib.ij. de Eccleſiaſt.offic. cap. xx. teſtis eſt, vt eius guſtu condimentum ſapientiæ perciperēt neque diſsiparētur à ſapore Chriſti, nec eſſent fatui & retro reſpicerēt,ſicut vxor Loth. Et ideo ſale initiari ſolitos Cathecumenos Beda in libros Regum ſcripſit, vt eſt à Gratiano relatum in Cano. Sal cœleſtis de conſecratio. diſtinct iiij. Aquam autem baptiſmatis adituri ſed & aliquāto prius, in eccleſia ſub antiſtis manu cōteſtabantur ſe renuntiare diabolo, & pōpæ & angelis eius quemadmodum Tertullianus in lib. de corona militis ſcribit: Ex quo idem in lib. de habitu muliebri. Hi ſunt, ait, nimirum angeli quos iudicaturi ſumus. Hi ſunt angeli quibus in lauacro renunciamus. Idem in lib. de ſpectaculis. Cum aquam ingreſsi Chriſtianam fidem in legis ſuæ verba profitemur, renuntiaſſe nos diabolo & pompæ & angelis eius ore noſtro conteſtamur. Angelos enim quoſdam à deo ob liberum arbitrium profugos factos, quorū princeps eſt qui dicitur diabolus, B. Au-

guſtin. in lib. de Corruptio. & grat. ſcribit, quibus vtique in baptiſmo abrenuntiari conſueuiſſe, Baſilius Magnus in lib. de Spiritu ſancto cap. xxvij. tradit his verbis ἄλλα δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀποῤῥήτου διδασκαλίας ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὰ σεμνὰ σιωπῇ διασώζεσθαι; ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἂν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν θριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; Quorum verborum huiuſmodi apud Gratian. in Cano. Eccleſiaſticarum diſtinctio. xj. tranſlatio reperitur. Hûc accedit quod ter immergimus (ſic enim legendum eſt) quod baptizatos oleo vngimus, verbis abrenunciare Satanæ & angelis eius informamur. Vnde & hæc, & alia in hunc modũ non pauca, niſi quia tacita ac myſtica traditione à patribus Eccleſiaſtico more, reuerentiori diligentia, ſunt in myſteriis obſeruata ſilentio, quam publicata ſcripto? Huius quoque eierationis Origenes Homilia viij. in Exod. meminit, B. Ambroſ. Exaemeri lib. j. cap. iiij. De-

ſerit, inquit, qui abluitur, intelligibilem illum Pharaönem principem iſtius mundi, dicens, Abrenuncio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis & imperiis tuis. Idem Ambroſius in libro ſingulari de his qui myſteriis initiantur. cap.j. Ingreſſus es iam regenerationis ſacrarium, repete quid interrogatus ſis: recognoſce quid reſponderis: renuntiaſti diabolo, & operibus eius, mundo, & luxuriæ eius ac voluptatibus. Et mox: Ingreſſus igitur, vt aduerſarium tuum cerneres cui renuntiandũ mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat diabolò ad Chriſtum conuertitur illum directo cernit obtutu. Ex quo colligitur poſt abrenũtiationem ab Occidente ad Orientẽ conuerti ſolitos baptizãdos. Quod paulò copioſius Dioniſ.lib. de Eccleſiaſtica hierarchia cap.j. exponit, cuius verba Latinè potius, vt ſunt ab interprete reddita, quam Græcè, planioris intelligẽtiæ cauſa referam: nec verebor ipſum penè integrum caput referre, quòd ad baptiſmalium cerimoniarium de quibus agimus tractatum apprimè pertineat.

agantque diuinæ clementiæ gratias, in ſanctam Eccleſiam cogit: atque initio quidem hymnum aliquem ſacris libris inſertum ſimul cum omnibus Eccleſiæ ordinibus canit. Poſt hæc deoſculatis ſanctis altaribus ad virum aſtātem proficiſcitur, percōtatúrque ab eo quidnam volens conuenerit. Illo autem (iuxta quod à ſuſceptore ſuo fuerat doctus) impietatem & veri boni ignorantiam accuſante, ac diuinæ vitæ opere tamdiu ſe fuiſſe deſtitutum ingemiſcente, atque orante vt eius ſacratiſsimo munere ac prece, Deo diuiníſque myſteriis frui mereatur, conteſtatur ei, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum per cuncta perfectum & immaculatum. Tum diuinæ quoque conuerſationis ac vitæ illi explicans rationem, an ita velit deinceps viuere ſciſcitatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, cōſignánſque illum, ſacerdotibus mandat, vt virum ſuſceptorem deſcribant. Poſtea verò quàm illi deſcripſere, ſacram effundit precem, quam cum ſecum omnis Eccleſia terminauerit, di-

ſcingit quidem ipſum, ac miniſtrorum manibus exuit. Deinde occidétem verſus illum ſtatuens, intendentem manuſque impingétem ad eandem regionem conuerſas, inſufflare illum ter Satanam iubet, ac preterea abrenuntiationē profiteri. Et cum poſt trinam abrenũtiationis conteſtationē, tertiò ſe ille abrenuntiare profeſſus fuerit, ad oriétem illum traducit aſpiciétemque in cœlum, atque intendentem manus, Chriſto ſacriſque omnibus diuinitus traditis conſentire iubet. Ad Oriétem ſane conuerti eos qui Deo preces fundunt, Eccleſiæ non ſcripta ſed ab Apoſtolis profecta traditione auctor libri Reſpōſionum ad Orthodox. quæſtio. cxviij. & Baſil. Magn⁹. cap. xxvij. de ſpiritu ſancto ad Amphiloch. memorāt. Vt autem ad illam à qua diuertimus abrenuntiationem redeamus, Chryſoſtomus Homilia xxj. ad populum Antiochenum qua bapaizandos inſtruit, Vocis, ait, recorderis quam cum ſacris inſtitueretis, emiſiſti, Abrenũtio tibi Satana & pompæ & cultui tuo. B. Auguſtinus. lib. j. de nuptiis & concupiſcent. ad Va-

ler. Comit. Ab hac igitur poteſtate tenebrarum, quarum eſt diabolus princeps id eſt à poteſtate diaboli & Angelorum eius quiſquis erui cum baptizantur, negauerit paruulos ipſorum Eccleſiæ ſacramentorum veritate cõuincitur. Et mox. In veritate itaque non in falſitate poteſtas diabolica exorcizatur in paruulis: eíque renuntiăt, quia per ſua non poſſunt, per ora geſtantium, vt eruti à poteſtate tenebrarum in regnum ſui Domini transferătur. Tractat & de hac in baptiſmo vſurpata abrenuntiatione B. Bernardus in ſermone de duplici baptiſmo. Nõ tantum autẽ diabolo abrenuntiare ſed & fidei ſuæ profeſsionem edere baptizandum iuſſum certiſsimum eſt. Tertullian in lib. de ſpectacul. Cum aquam ingreſsi Chriſtianã fidem in legis ſuæ verba profitemur. Cyprianus Epiſt. xij. lib. j. Sed & ipſa interrogatio quæ fit in baptiſmo teſtis eſt veritatis. Nam cum dicimus, Credis in vitam æternam, & remiſſionem peccatorum per ſanctam Eccleſiam? intelligimus remiſsionem peccatorum non niſi in Eccleſia dari. Apud

eos à quibus offeruntur,& dicimus, Credit in deum: de illa ætate quæ vtrũ Deus ſit, ignoret. Reſpondent, credit, & ad cætera ſic reſpondetur, ſingula quæ geruntur. Vnde miror parentes in iſtis rebus tam fidenter pro paruulis reſpondere, vt dicant eum tanta bona facere quæ ad horam qua baptizatur, baptizator interrogat. Ideóque eos qui paruulos offerrent & ſponſores pro eis fierẽt, periculo ingeri Tertullianus dicit in lib. de baptiſmo, quòd prouẽtu malæ indolis falli poſſent. Iã quò certius exploraretur an poſt Satanæ renuntiationẽ ſacra verba datæ fidei radicitus corde Cathecumeni defixiſſent, Scrutinia fieri olim ſolita Rhenanus ex Burchardo admonuit. Qua de re Ruperti Tuicienſis, ex lib. iiij. de diuinis offic. cap. xvij. ſubiungã, ex quibus verbi non ita triti ac peruulgati vis ac poteſtas innoteſcet. Scrutinia, ait, dicuntur à ſcrutando, videlicet quia perſcrutandũ erat, in his qui accedebant ne aliqua radix amaritudinis ſubeſſet, veluti fuit in Simone Mago, in hæreticis & hæreſiarchis quamplurimis, vt ſancta non illis

darentur niſi prius Chriſtiana fides in mentibus eorum radices altas fixiſſet. Et cap. xxi. Iuxta ordinem, ait, vſque in ſabbatum in vigilia Paſchæ ſeptem agebantur Scrutinia, vt dum ſeptenario numero implerentur Catechumeni, daretur illis gratia ſeptiformis Spiritus ſancti. Quorum primum erat, tertia quadrageſimæ hebdomada feria ſecunda, qua magnum quartæ feriæ ſcrutinium ſic erat ad Catechumenos pronuntiandũ. Scrutinij diem dilectiſsimi fratres, quo electi noſtri diuinitus inſtruantur imminere cognoſcite: ibidémque ſollicita deuotione ſequenti quarta feria circa horam tertiam cõuenire dignemini, vt cœleſte myſterium, quo diabolus cum ſua pompa deſtruitur, & ianua regni cœleſtis aperitur inculpabili myſterio peragere valeamus. Item feria quarta finitis miſſarum ſolemniis annuntiabat presbyter, vt in ipſa hebdomada reuerterentur ad ſcrutinum, ita dicendo. Die ſabbati veniente, colligite vos temporius ad eccleſiam illam. Iterum atque iterum annuntiabat presbyter qualem diem nouiſſet

uiſſet ita dicendo, Illa feria venientes colligite vos temporius ad Eccleſiam illam, donec ſeptē (vt dictum eſt) ſcrutinia complerētur. Atque eo ſenſu ſcrutari Catechumenos B. Auguſt. dixit. Enimuero in Paſchali feſtiuitate Catechumenos contenta voce citari atq; ad baptiſmū conuocari moris fuiſſe Baſilius Magnus homilia de baptiſmo ſignificare vi detur. Quinetiam eos ceruice inclinata, in humilitate pedum cũ cilicio in Eccleſiæ cõſpectum ſingillatim productos B. Auguſtin. lib. ij. de ſymbolo. cap. j. ſignificat, cum ait. Hac nocte circa nos actum eſt, quod ceteris noctibus actũ non eſt, quod ex locis ſecretis ſinguli produceremini in cõſpectu totius Eccleſiæ: ibique ceruice humiliata quæ malè fuerat ante exaltata, in humilitate pedũ, cilicio ſubſtrato, in vobis celebraretur examē, atq; ex vobis extirparetur diabolus ſuperb⁹, dũ ſuper vos iuuocatus eſt humiliter altiſſimus Chriſtus. Idē li. iiij. de ſymbolo. Omnia, ait, ſacramenta quæ acta ſunt & agũtur in vobis per miniſterium ſeruouorum Dei exorciſmis, orationibus &

canticis ſpiritualibus inſufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor iſte ſecuritatem appetentibus. Hæc omnia vt dixi, eſcæ ſunt quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos in baptiſmo hylares vos mater exhibeat Chriſto. Ita catechumenos priuſquam ad baptiſmi gratiam admitterentur, deprimendos humiliandoſque veteres cēſuerunt: quos & à fidelibus ſeparatos nec eccleſiæ precationum participes factos Chryſoſtomus Homilia ſeptuageſima nona tomi quinti & homilia viceſima quarta in caput Iohānis tertium docet. Laodicenæ vtique Synodi cap.xix. μετὰ τὰς ἐπισκόπων ὁμιλίας ἰδίᾳ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι conſtitutum fuit: id eſt, Poſt Epiſcoporum homilias cathecumenorum precationes ſeparatim fieri: deinde Eccleſia eos abigi. Merito autē μετὰ τὰς ὁμιλίας, quoniam Epiſcopos verbum veritatis tractantes Catechumeni audiebant, vt ex B. Auguſtini lib. vi. confeſsion. cap. iij. liquet. Arauſicani inſuper Concilij cap. xviij, & xix, & xx. catechumenis Euangelia non legi: A baptiſterij quoque a-

ditu eos repelli & ſegregatos præceptis fidei informari : ſignandóſque ac benedicendos ſeorſim à fidelibus offerri præceptum eſt. Quinetiam ab altari penitus excluſos, & dum ſacris operarētur Eccleſiæ miniſtri, procul ire eos Leuitarum voce iuſſos, indéque Miſſæ vocabulum fluxiſſe, Iſidorus lib. vi. Etymologiarum cap. xix. tradit. Miſſa, inquiens, tempore ſacrificij eſt quando catechumeni foras mittuntur: clamante Leuita, Si quis catechumenus remanſit, exeat foras: & inde miſſa quia ſacramentis altaris intereſſe non poſſunt qui nōdum regenerati noſcuntur. Quod & Dionyſ. lib. de Eccleſiaſt. Hierarch. teſtatur qui poſt pſalmorum cantus, & ſacræ ſcripturæ lectionem ἔξω γίγνεσθαι τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοὺς κατηχουμένους ſcribit, vt & Arreptitios ac Pœnitentes: Remanſiſſéque duntaxat τοὺς τῆς τῶν θείων ἐποψίας καὶ κοινωνίας ἀξίους. Cruce planè ſignatos fuiſſe catechumenos B. Ambroſius teſtatur lib. vnico de his qui myſteriis initiantur cap. iiij. B. Auguſtinus lib. v. de catechizādis rudibus. His dictis interrogandus eſt an hæc credat at-

lectoribus conſtet Rabani Mauri verba quibus catechiſmi formam ſua ætate (vixit autem ad annum vſque D. ccclv.) obſeruatam deſcribit, ſubiicere, & quatenus antiquorum patrum traditionibus cōſentiant quæ ab eo traduntur, excutere non pigebit. Hūc verò ille lib.i.de inſtitutione clericorū.cap.xxvij. catechizandi ordinem fuiſſe ſcribit, vt primum interrogaretur paganus an abrenuntiaret diabolo, & omnibus damnoſis eius operibus atque fallacibus pōpis. Deinde Apoſtolicæ fidei Symbolum ei oſtenſum: quæſitúmque ab eo an crederet in Deum patrem omnipotentem & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, & in ſpiritum ſanctum, vnum Deum trinitate & vnitate, an cōfiteretur vnam eſſe Eccleſiam catholicam, & an crederet remiſsionem peccatorum, & carnis reſurrectionem. Poſteaquam verò ita ſe per confeſsionem veræ fidei in alterius commendaſſet dominium & per abrenuntiationem prioris poſſeſſoris ſe alienaſſet ſeruitio, exufflatam tùm ab eo fuiſſe ſæuam po-

teſtatem, vt per pium ſacerdotis myſterium ſpiritui ſancto cederet fugiens ſpiritus malignus. Signatum mox ſignaculo ſanctæ crucis tàm in fronte quàm in corde vt ipſe diabolus in vaſe ſuo priſtino interemptionis ſuæ cognoſcens ſignum iam ſibi deinceps ſciret illud eſſe alienum. Exinde dictas ſuper eum orationes vt fieret Catechumenus. Tunc datum eſſe ei ſal benedictum in os, vt per ſal typicum ſapientiæ ſale conditus fætore careret iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltra putrefieret: ſed magis illæſus ſeruaretur ad maiorẽ gratiam percipiendam. De hinc iterũ exorcizatum fuiſſe diabolũ, vt ſuam nequitiam agnoſcens & iuſtum iudicium Dei timens recederet ab eo, nec iam contenderet eum arte ſua ſubuertere. Poſtea tactas ei nares & aures cum ſaliua, dictúmque ei illud verbum Euangelicum quòd Ieſus quando ſurdum & mutum ſanauit, tangens cum ſputo linguã eius, & mittẽs digitos ſuos in auriculas eius, dixit Epheta, quod eſt, adaperire. Nimirum, vt per ſaliuam typicam ſacerdotis &

tactum, ſapiētia & virtus diuina ſalutem eiuſdem Catechumeni operaretur, vt aperirentur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, & aures ad audienda mandata Dei, ſenſuque intimo cordis reponenda. Deinde benedictione ſacerdotali munitum, vt ad ſacrum baptiſmum cum fide accepta cuſtodiretur: vnctum illius tunc pectus de oleo ſanctificato cum inuocatione ſanctæ trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentes inimici in eo reſiderent: ſed in fide ſanctæ trinitatis mens eius confortaretur. Vnctum & inter ſcapulas oleo fuiſſe refert vt vndique muniretur & ad bona opera facienda per dei gloriam roboraretur. Quas omnes cerimonias fontis conſecrationem præceſsiſſe narrat. Sed an eius demum æuo ritus iſti in baptiſmum inducti ſint, an vero vetuſtiorem originem habeant videamus. De abrenuntiatione quidem & cieratione diaboli, ſatis multa priſcorum & melioris notæ auctorum teſtimonia ſupra protulimus. Quibus addi interpretationis loco velim quæ B. Auguſtinus lib. iij. de

turi ſumus (fratres chariſsimi) comprehenſio eſt fidei noſtræ, atque perfectio: ſimplex,breue,plenum,vt ſimplicitas cõſulat audiẽtium ruſticitati, breuitas memoriæ,plenitudo doctrinæ.Quod enim græce Symbolum dicitur,latine collatio nominatur. Collatio ideo quia collata in vnũ totius catholicæ legis fides ſymboli colligitur breuitate, cuius textum vobis deo annuente dicemus. Alius etiam ad Competentes inſcriptus ſermo eodem die prolatus legitur,cũ tali proœ̈mio. Hodie,fratres chariſsimi, ſpecialiter ad Competentes humilitatis noſtræ ſermo dirigitur. Et quamuis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio noſtra coueniat,& vnuſquiſque qui de animæ ſuæ ſalute ſollicitudinem gerit,vnde proficere poſsit credimus quod in iſta humili ſuggeſtione noſtra reperiat, peculiariter tamen eos qui nunc baptiſmi ſacramenta deſiderant, volumus adornere. Primum ergo Competentes iſti quare hoc nomine vocentur, agnoſcãt. Competentes dicuntur,ſimul petentes: quomodo conſidentes nihil eſt niſi ſi-

mul ſedentes, & colloquẽtes nihil aliud niſi ſimul loquentes, concurrentes ſine dubio non intelliguntur niſi ſimul currentes, ita & Competentes non poſſunt aliud intelligi niſi ſimul petentes. Sic autem traditum Competentibus Dominica palmarum Symbolum eis per vltimã quadrageſimæ hebdomadam ediſcendum altáque mente reponendum relinquebatur. Exigebatur verò ab eis ſabbato Paſchali, quo die Competentes ſymbolum reddidiſſe, ex ſermonibus à B. Auguſtino eo die habitis patet. Nec nõ ex Homilia xlij. de commendatio orationis Dominicæ, in qua ita eos alloquitur. Quicunque autem veſtrum non bene ſymbolum reddiderunt, habent ſpatium, teneãt, quia die ſabbati audiẽtibus omnibus qui aderunt reddituri eſtis, die ſabbati nouiſsimo, quo die baptizandi eſtis. Romæ autẽ cõpetentes fidem ſuã ex loco æditiori in cõſpectu populi fidelis profiteri cõſueuiſſe auctor eſt B. Auguſt. lib. viij. cõfeſsio. cap. ij. quo de Victorino rhetore in hunc modũ ſcribit. Deníque vt ventũ eſt ad horam profitẽdæ fidei, quæ verbis certis, conceptis, re-

tentíſque memoriter de loco eminentiore in conſpectu populi fidelis Romæ reddi ſolet, ab eis qui acceſſuri ſunt ad gratiam, tum oblatum eſſe dicebant Victorino à presbiteris vt ſecretius redderet, ſicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbãtur, offerri mos erat: Illũ autem maluiſſe ſalutẽ ſuam in cõſpectu ſanctæ multitudinis profiteri. Quã etiã Roma. Eccleſiæ conſuetudinẽ Cypriani ex lib. de ſymbolo à me ſupra prolat⁹ locus teſtatur: Poſt redditam vero à Cõpetentibus fidei regulã eodem ſabbato Paſchali protinus orationem Dominicã quam ad octo dies re dderent, eis traditã fuiſſe, indicat ſermo quartus ſabbato Paſchæ ab eodẽ Auguſt. de expoſitione orationis Dominicæ, poſt redditũ ſymbolum habitus. Indicat & eiuſdem homilia xlij. de commendatione orationis Dominicæ. Iã ſignaculi dominici impoſitionem quã Rabanus exſuflationi ſubnectit, ipſis Ambroſij & Auguſtini temporibus obſeruatam, viſitatamque fuiſſe ſuprà ꝓbauimus: De ſalis verò in os ingeſtione haud ſcio (nec enim temerè quic-

crucis eius,& condiebar eius ſale. Quod verò ad narium atque aurium contre-ctationem attinet, eius ritus ſine vlla tamen ſputi adhibiti mentione, Ambroſius non vno loco meminit: veluti lib.j. de Sacramentis cap.j. Ergo, ait, quid egimus ſabbato? Nempe apertionem. Quæ myſteria celebrata ſunt? Apertionis, quãdo aures tibi tetigit ſacerdos & nares: Quod & ſignificat dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio: cui cum oblatus eſſet ſurdus & mutus, tetigit aures eius & os eius. Aures quia ſurdus erat: Os quia mutus,& ait, Effeta quod Hebraicum verbum eſt,quod Latine dicitur, Adaperire. Ideo ergo ſacerdos aures tibi tetigit, vt aperiantur aures tuæ ad ſermonem, & eloquium ſacerdotis: Fit & huius apertionis rurſus mentio apud eundem lib. ynico de his qui myſteriis initiantur cap.j. in quo ita eſt. Aperite igitur aures & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere ſacramentorum carpite: Quod vobis ſignificauimus cum apertionis celebrantes myſterium, diceremus, Effeta,

quòd eſt, Adaperire, vt venturus vnuſquiſque ad gratiam quid interrogaretur cognoſceret, quid reſpõderet meminiſſe deberet: hoc myſterium celebrauit Chriſtus in Euãgelio, ſicut legimus cum mutum curaret & ſurdum. Sed illi os tetigit, quia & mutum curabat & virum. In altero vt os eius infuſæ ſonum vocis aperiret: in altero, quia tactꝰ iſte virũ decebat, fœminã non decebat: At Beda, vt ex eius lib. j. Homil. xix. Yuo Carnot. refert morem in Eccleſia inoleuiſſe ſcriptũ reliquit vt ſacerdotes illius, his quos percipiẽdis baptiſmi ſacramẽtis prepararent prius inter cetera conſecrationis exordia, de ſaliua oris ſui nares tangerent, & aures, dicẽtes Epheta. Per ſaliuã quidem oris ſui guſtum quo initiãdi ſunt ſupernæ ſapientiæ deſignantes. Per tactum verò nariũ, vt abiectis delectationibus noxiis ſolum Chriſti ſemper amplectantur odorem. Sequitur de Catechumenorum vnctione oleíque illitu dicere: de cuius ritus probatione non laboraremus ſi de Epiſtolæ quæ Beati Clementis nomine circumfertur, inter omnes

lege nomine ... circumfertur.

conueniret. Sic enim illic, proüt Clemẽtem Latine loquentem nobis Ruffinus reliquit, ſcriptum eſt. Baptizetur vnuſquiſque in aquis perennibus nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe: perunctus primo oleo per orationẽ ſanctificato, vt ita demum poſt hæc conſecratus poſſit percipere locum cum ſanctis. Similiter Dionyſius, cui vel ſtylus ipſe orationíſque grauitas magnum vetuſtatis ſpecimen præbet, lib. de Eccleſiaſt. hierarch. Antiſtites oleo baptizandos inunxiſſe, vnctionéque inchoata eum qui baptizabatur toto corpore inũgendum ſacerdotibus tradidiſſe ſcribit. Baſilius Magnus de ſpiritu ſancto ad Amphiloch. cap. xxvij. εὐλογοῦμεν, ait, τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; τί δὲ αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρίσιν, τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε, id eſt, Benedicimus aquã baptiſmatis, & oleum vnctionis, inſuperque eum qui baptizatur, ex quibus ſcriptis? nonne à tacita & arcana traditione? Ipſam verò olei illitionem quæ doctrina ſcripta docuit? Nicephorus de Con-

do vnctas, vt qui ad baptiſmum veniebant, admonerentur tanti myſterij ſacramentum vſque ad mortem inuiolatum & integrum cuſtodire: vt quandiu ſpiritum naribus traherēt, à Chriſti cultu non recederent. Ad hæc illius olei quod in Chriſti nomine & virtute benedictum eſſet, odorem baptizandos ad odoratum prouocaſſe ſpiritalem, vt ad corporei ſenſus ſimilitudinem mentis ſenſibus Chriſti ſuauitatem odorarentur, ac perciperent. His igitur præuiis ceremoniis baptizandus ad fontem accedebat: quem auctor lib. Reſponſio. ad Orthodox. quæſtio. cxxxvij. & Socrates lib. vij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xvij. & Zonaras in Leone Iſauro & alij κολυμβήθραν vocant. Dionyſius allegoricè, μητέρα τῆς υἱοθεσίας in lib. de celeſti hierarchia. Fons porrò in baſilicis proprio & baptiſmi officio ſpecialiter dicato loco concludebatur: cuius appellationem Latini verborum inopes, à Græcis mendicantes, locum eum baptiſterium nuncupāt: Græci ſuum illud latinis commodatum verbum intempeſtiuè repetere nolētes

φωτιςήειον dicunt. Ambroſius regenerationis ſacrarium appellat lib. vn. de his qui myſter. initiant. cap. xj. Extat Paulini ad Seuerũ Epiſtola, qua duas ab eo factas baſilicas, baptiſterio, quod vtriuſque pariter vſibus deſeruiret, interpoſito, narrat. Quam in diſpoſitionem ac ſtructuram ludit his verſibus.

Iſte duas inter diuerſi culminis aulas
Turrito fontem tegmine conſtituit.
Læta nouos geminis partus Eccleſia mater
Excipiet ſinibus, quos aqua protulerit.
Aula duplex tectis, Eccleſia teſtamentis.
Vna ſed ambobus gratia fontis adeſt.

Alios præterea de ipſo baptiſterio à ſe conditos verſus idem Paulinus memorat, quos itidem adſcribam.

Hic reparandarum generator fons animarum,
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sanctus in hunc cœlo deſcendit ſpiritus amnẽ:
Cœliſtique ſacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda deum, ſanctamque liquoribus almis
Edit ab eterno ſemine progeniem.
Mira dei pietas, peccator mergitur vndis,
Mox eadem emergit iuſtificatus aqua.

Id vero baptiſterium Seuerus aliquot picturis virorum ſanctitate præſtantiũ exornarat, vt emergentibus è ſacro fonte ſequenda, imitandáque eorum facta ob oculos proponerentur. Fons autem hic, vbi tingendorum Competentium dies ceſſerat aqua replebatur, vt Socrates lib. hiſt. Eccleſiaſt. vij. cap. xvij. Et Paſchaſius Epiſcopus apud Marian. Scot. lib. ij. Chronicor. oſtendunt. Planè priuſquam in fontem deſcenderent, orationibus ac benedictionibus ſacerdotum conſecrari ſanctificaríque aqua conſueuerat. Teſtis eſt Dionyſius lib. Eccleſiaſ. hierarch. cap. j. ὕδωρ inquiés, ταῖς ἁγίαις ἐπικλήσεσι καθαγίσας. Et Baſilius Magn⁹. cap. xxvij. de Spiritu ſancto ad Amphiloch. εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος. Ambroſius lib. j. de ſacramentis cap. v. Quare prior Chriſtus deſcendit, poſtea ſpiritus, cum forma baptiſmatis & vſus hoc habeat, vt ante fons conſecretur & tunc deſcendat qui baptizandus eſt? Nam vbi primũ ingreditur ſacerdos exorciſmum facit: ſecundò ſuper creaturam aquæ inuocationem: Poſtea precem defert vt ſancti-

ficetur fons & adſit præſentia trinitatis æternæ. Idem lib. vnico de his qui myſteriis initiantur cap. iij. Aquam baptiſmatis ſalutari crucis myſterio cõſecrari dicit. Quinetiam infuſum in aquam fuiſſe vnguentum Dionyſius lib. de Eccleſiaſt. hierarchia cap. ij. indicat: Similiterque oleum aquæ miſcuiſſe in baptiſmo quoſdam Valentiniani ſectatores Irenæus lib. j· aduerſus hæreſes cap. xviij. narrat. In fonte autem, baptizãdi interrogabantur: An in patrem filium & Spiritum ſanctum crederent. Ad quæ interrogata ſingullatim reſpondebant: túm mergebãtur: vt ex Auguſtini verbis patet quæ ex eius homiliis ad Neophyt. ab Yuone Carnutenſi & Gratiano referũtur, in hunc modum. In hoc ergo fonte antequã vos toto corpore tingeremus interrogauimus, Credis in Deũ patrem omnipotẽtem? Reſpõdiſtis: Credo. Rurſum interrogauimus, Credis & in Ieſum Chriſtum filium eius, qui natus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine? Reſpõdiſtis ſinguli, Credo. Iterũ interrogauimus, Et in Spiritũ ſanctum? Reſpondi-

ſtis ſimiliter credo. Subiicit etiam interrogatos, An in Eccleſiam & remiſsioné peccatorum crederét. Cuius interrogationis meminit Cyprianus epiſt.xij.lib.j. Et hoc eſt quod Tertullianus in lib. de ſpectaculis, aquam ingreſſos Chriſtianã fidem in ſuæ legis verba profeſſos ait. Hinc & B. Hieronymus epiſt.j. Recordare ait Tyrocinij tui diem quo Chriſto in baptiſmate conſepultus es, in ſacramenti eius verba iuraſti. Eodémque pertinet à B. Auguſtino lib.j. de adultis. coniug. ad Pollent. cap.xxvj. propoſita quæſtio, An Catechumenis in huius vitæ vltimo conſtitutis, ſi morbo, ſeu caſu aliquo ſic oppreſsi ſint, vt quamuis adhuc viuant, petere ſibi tamen baptiſmum vel ad interrogata reſpondere non poſsint: proſit eis quorum in fide Chriſtiana iam nota volũtas eſt, vt eo modo baptizentur, quomodo baptizantur infantes, quorum voluntas adhuc nulla patuit. Ex illis autem Auguſtini ab Yuone Carno. relatis verbis patet in fonté pœnitus demitti ac mergi, totoque corpore tingi conſueuiſſe eos qui baptizantur: Quod

& Tertullianus in lib.de baptiſmo ſub-indicat, cũ ait, Quoniã tãta ſimplicitate ſine pompa ſine apparatu nouo aliquo, denique ſine ſumptu homo in aquam demiſſus, & inter pauca verba tinctus non multo vel nihilo nundior reſurgit. Iudicio eſt etiam quod Laurentius homilia de pœnitentia ſcribit. Aut forte quærere debeo dexterã ſacerdotis quæ me mergat in fontem & inde iterum purificet: Et hac de cauſa baptizandum veſtibus exutum apud Dionyſium lib. de Eccleſiaſt.hierarch.cap.j.& Nicephorum lib.iij.hiſtor. Eccleſiaſt.cap. xxxviij. legimus. Quanquam idem Dionyſius capite ſequenti baptizandum γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον idcirco coram Epiſcopo ſiſti, omnia ad myſticam rationem referens ait quò vitam ſe priorem exuere teſtetur. Eáque vna fuit olim diſputandi cauſa an qui in infirmitate & languore gratiã dei conſequerentur, habendi eſſent legitimi Chriſtiani: Qua de re dubitatum dubitationémque mouiſſe, quòd aqua ſalutari non eſſent loti, ſed perfuſi Cyprianus Epiſto.vij.lib.iiij.oſtendit.In eó-

que infirmitatis articulo baptizatos Clinicos, appellatos eſſe idem indicat: vtpote ἐν τῇ κλίνῃ ἢ διὰ νόσον ἔκειντο περιχυθέντας: quemadmodum apud Euſebium lib. vi. hiſtor. eccleſiaſt. cap. xliij. Cornelius Papa loquitur, id eſt aqua regenerationis in lecto, in quo ægri decumbebāt & iacebant, perfuſos. Quo ex genere Clinicorū fuiſſe Nouatum ex eodem Euſebij loco patet. Eunomiani vtiq; (quēadmodum à Theodorito lib. iiij. cōpendij hæreſeôn proditum eſt, baptizantes ad pectus vſq; dūtaxat aqua madefaciebant, reliquis autē partibus corporis tāquam abominandis, aquā adhibere prohibebant. Qua de cauſa quādo in ſolio quidem baptizabant, quum hominem extra id ſtatuiſſent, eius caput vſque ad pectus ſemel in aquā deprimebāt: Cum verò capite ad ſolium impacto ſauciari quempiam contigiſſet, excogitarunt aliud genus baptiſmatis. In aliquo enim ſubſellio pronum hominem, extra id autem caput ſublime erigētes, effundebant aquam, quæ nullā aliam partem attingebat. Alij ex his alium quoque mo-

dũm baptiſmatis inuenerũt. Maximam enim vitam componebant, eámque cõſecrabant, & ea hominem ad vngues vſque inuoluebant, à pectore incipientes, deinde ſic aquam infundebant. Cæterũ nõ ſemel ſed iterum, ac tertio, ad ſingula Trinitatis nomina & in ſingulas perſonas olim mergebantur: ſicut Tertullianus lib. aduerſus Praxeam docet. Idẽ in lib. de corona militis. Dehinc, ait, ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes quàm Dominus in Euãgelio determinauit. Dionyſius in lib. de Eccleſiaſt. hierarchia τρεῖς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει ταῖς τρίσι τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τρισσὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ἐπίστασιν. id eſt, Ter illũ Epiſcopus mergit, hac trina illius merſione & emerſione, tres beatitudinis diuinæ perſonas inclamãs. Baſilius Magnus de Spiritu ſancto ad Amphiloch. cap. xxvij. τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι πόθεν id eſt. At ter immergi hominem vnde? Trinam etiam merſionem in baptiſmo factam Canon Apoſtolorum xlix. comprobat, In quo ita eſt. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσει, ἀλ-

λὰ ἓν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον καθαιρείσθω. οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε. ἀλλὰ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος id eſt. Si quis Epiſcopus aut presbyter nō tres vnius initiationis aſperſiones fecerit, ſed vnam quæ fiat in mortem Domini, deponatur. Nō enim dixit Dominus, In mortē meam baptizate, ſed, euntes docete omnes gentes, baptizātes eos, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Beatus Hieronymus aduerſus Luciferian. Nam & multa alia quæ per traditionem in Eccleſijs obſeruantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerūt: Velut in lauacro ter caput mergitare. Ambr. libro. 2. de ſacrament. cap. 62. Interrogatus es, Credis in deum patrem omnipotentem? Dixiſti, Credo, & merſiſti, hoc eſt ſepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominū noſtrū Ieſum Chriſtum, & in crucem eius? Dixiſti, Credo, & merſiſti, ideo & Chriſto es ſepultus. Qui enim Chriſto cōſepelitur, cum Chriſto reſurgit. Tertiò inter-

rogatus es, Credis & in Spiritũ ſanctum? Dixiſti, Credo, & tertiò merſiſti vt multiplicẽ lapſum ſuperioris ætatis abſolueret trina confeſsio. Leo quoque Põtifex Epiſt. ad Epiſcopos per Siciliam conſtitutos. Dum, inquit, in baptiſmatis regula & mors interuenit, interfectione peccati & ſepulturam triduanam imitatur trina demerſio, & ab aquis eleuatio reſurgentis inſtar eſt de ſepulchro. B. Bernardus in ſermone de Cena domini. Denique ipſe baptiſmus initium ſacramentorum omnium, in quo cõplantamur ſimilitudini mortis eius, vnde & trina merſio tridui quod nunc celebrandum eſt, figuram gerit. Rabanus Maurus lib. j. de inſtitution. cleric. cap. xxviij. Poſt hæc igitur conſecratur fons, & ad ipſum baptiſmũ Catechumenus accedit, & ſic in nomine ſanctæ trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et rectè homo qui ad imaginem ſanctæ trinitatis cõditus eſt, per inuocationem ſanctæ trinitatis ad eandẽ renouatur imaginem, vt qui tertio gradu peccati, id eſt conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte per gratiam reſurgat ad vitam. Poteſt &

hæc trina merſio triduanam domini ſe-pulturam ſignificare, maximè cum dicat Apoſtolus, Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu in morte eius baptizati ſumus: Conſepulti enim ſumus cũ illo per baptiſmum in morte, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim cõplãtati ſumus ſimilitudini mortis eius ſimul & reſurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cũ inuocatione ſanctæ trinitatis ſub trina merſione baptiſmum confici, vt ſecundum perſonarum differentiam myſterium baptiſmi celebretur, & ſecundum vnitatẽ ſubſtantiæ vnum baptiſma fiat. Atque ob triduanæ Chriſti ſepulturæ imaginem trinam illam in baptiſmo merſionem inſtitutã, Dionyſius cap. ij. de Eccleſiaſt. hierarch. credit τρίσι ἐν τῷ ὕδατι καταδύσεσι, τὸν θεαρχικὸν τῆς τριημερονύκτου ταφῆς Ἰησοῦ μιμεῖται θάνατον dicens. Quam huius ritus rationem Gregorius Pontifex Epiſt. xlj. lib. j. ſequitur. Beatus verò Hierony. in Commentariis Epiſtol. ad Epheſ. cap. iiij. Ter mergi eos qui baptizantur, propter trinitatis myſteriũ opinatur. Quod

ex eo notat Gratian. in Cano. Eodem modo de conſecrat.diſtinctio.iiij. Vtrâque verò probat & copulat B. Auguſti. homilia iiij. in qua duplici myſterij ſignificatione tertio in fonte crpita eorũ qui baptizãtur demergi ait: Recte enim tertio mergi, vt qui baptizentur in nomine trinitatis & qui baptiſmum accipiant in nomine Ieſu Chriſti, qui tertia die reſurrexit à mortuis: Illam enim tertio repetitam demerſionem typũ gerere dominicæ ſepulturæ, per quam Chriſto cõſepulti in baptiſmo & cum eo ſurgimus in fide. At hunc ritum vnanimi totius Eccleſiæ conſenſione tum receptum, cuius etiam teſtimonium exemplúmque ex Nicephoro. lib.iij. hiſtoria. Eccleſiaſt.cap.xxxvij. peti poteſt, ſubuertere primus Eunomius enıſus eſſe dicitur, ter immergi debere negans eum qui baptizaretur, nec trinitatẽ inuocari, ſed ſemel duntaxat in mortem Chriſti tingendum eſſe adferens, vt à Theodorito refertur lib. iiij. compendij hæreſeon. Quod & Sozomenus lib.vj.hiſtor.Eccl. cap.xxvj.narrat his verbis. φασὶ δὲ τινες ὡς πρῶ-

τὸν τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν πᾶσι φυλαττομένην παράδοσιν. Et poſtea, de Eunomianis agẽs. καὶ περὶ τὴν θείαν βάπτισιν ἐνεωτέρισαν, οὐκ εἰς τριάδα ἀλλὰ εἰς τὸν τοῦ χριστοῦ θάνατον βαπτίζεσθαι εἰσηγησάμενοι. id eſt, Primum hunc Eunomium introducere auſum ferunt, vna & ſimpla merſione ſacrum baptiſmum celebrare & adulterare ab Apoſtolis ad hæc noſtra vſque tempora vbique ſeruatam conſuetudinem. Et poſt. Innouarunt, ait, Eunomiani aliqua circa baptiſmum, non in trinitatis nomen, ſed in Chriſti mortem tingere introducentes. Tandem tamen concilij Toletani quarti cap. v. Simplam teneri baptiſmatis merſionem placuit, vt à Gratiano refertur in Canon. Propter vitandũ, de conſecratio. diſt. iiii. Id quod Concilii quoque Vuormacienſis capite quinto adprobatum inuenio. Noctè planè Paſchali lauacri myſteria peracta fuiſſe oſtendit Epiſtola Paſchaſini apud Marianum Scot. lib. ii. Chronicor. Quod & B. Auguſtin. coniiciendum relinquit lib. de

Symbolo cum ait, Nocte Catechumenos in aſpectũ Eccleſiæ prolatos ac productos. Nec obſcurè hoc idem deſignat in concione ad Catechumenos contra Iudæos, Paganos & Arrianos, cuiꝰ ipſamet verba promam. Exigit enim (ait) à nobis ratio huius tantæ congregationis, & noctis tranſactæ, vobis reddere rationẽ, & iſtius diei de tãto ſacramento percepto veram ſempiternámque demonſtrare ſalutẽ. Si enim dilectiſsimi opera tenebrarũ trãſactæ noctis cõſideremus, & quid egerimus domino donãte explicare valuerimus, inueniemus nos in nocte, nõ opera noctis ſed diei pegiſſe. Neque enim delectatione ſomni ſopitos ſenſus noſtros agnouimus, nec vanis phantaſmatibus animas noſtras illuſas, nec ipſa corpora noſtra ſtramentorum calore depreſſa in alto ſopore requies inclinauit: ſed vigilando, orando, pſallendo contra aduerſarium diabolum dimicando, & lucem infuſam cordibus noſtris ſenſimus, & in nocte opera Dei peregimus. Quid enim egimus in hac nocte? Captiuatorẽ captiuauimus. Quid

egimus in hac nocte? Tenebras diabolicas à cordibus veſtris excuſsimus, lumen verum hauriendum eſſe demonſtrauimus. Quid enim actũ eſt in hac nocte? Veniens vera fortitudo alligauit fortẽ, & vaſa domus eius diripuit. Quid actũ eſt in hac nocte? Extirpata eſt ſuperbia, introducta eſt humilitas. Quid actũ eſt in hac nocte? Princeps omnium vitiorũ expulſus eſt, fons omnium bonorũ ſuſceptus eſt. Videtis dilectiſsimi, quæ bona habeatis præparata, & ex quo onere, vel ex quibus ſarcinis peccatorum releuamini ab iſto qui vos vocat, vt ſuſcipiatis iugum eius ſuaue, & ſarcinã eius leuem. Deponentes itaque opera tenebrarum, induite vos arma lucis. Quid ſit hoc ex verbis ſymboli quod modo accepiſtis, vobis expoſitum eſſe cognoſcitur. Quid eſt deponere opera tenebrarum niſi renunciare diaboli pompis & angelis eius? Et, quid eſt, induite vos arma lucis, niſi credite in Deũ patrem omnipotentem? Ac ne ſolis coniecturis niti videamur, apertè hoc ipſum nos docet Rabanus Maurus. lib. xi. de inſtitut.

clericor.cap.xxxviii.quo de ſabbato ſancto Paſchæ ita ſcribit.Hac autem die inclinante ad veſperam,ſtatuta celebratio noctis dominicæ in eccleſia incipitur, & primum ſecundum inſtitutionem Zoſimi Papæ, Archidiacono Cereum benedicente, aptè quidem fit vt in conſecratione luminis paſchalis celebratio incipiat quæ æternæ lucis nobis cõtulit claritatem . Deinde lectionum veteris teſtamenti & orationum ordo peragitur, vt innoteſcat quãta expectatione à primordio mundi per Patriarchas & Prophetas ſalus noſtra preſagiebatur, quæ in ſaluatoris noſtri paſsione & reſurrectione completa eſt . Deinde litaniæ aguntur, vt communicatio & memoria & oratio ſanctorum nos ad vẽtura gaudia conſequenda adiuuet:quas ſequitur baptiſmi ſacramentum:& aſcendit grex dealbatorum de lauacro.Et mox. Notãdum verò quod apud Hieronymum legimus quod in Orientalibus mos ſit in hac nocte ante mediam noctem fideles ab Eccleſia non recedere horam illam expectantes in ſacris vigiliis,de qua ſcriptum

ptũ eſt: Media nocte clamor factus eſt, & reliqua. Rupertus Tuicienſis lib. vi. de diuinis offic. cap. xxiiii. de eadem nocte tractans. Quis enim dies nocte hac inſignior? Quæ alia noſtra eſt neomenia niſi illa qua hac nocte in Chriſto per baptiſmũ renaſcitur noua Eccleſia? Et cap. xxv. Dicitur autem ſabbatum hoc (de Paſchali agit) ſanctum, tum propter alia plura, tũ maximè propter hoc quòd ad ſuſcipiendam tãtam luminis claritatem noua Eccleſia ſacri baptiſmi fonte ſanctificatur. Hac enim die ſolẽnè eſt iuxta veram & Euangelicam patrum traditionem fontes benedici, & præparata per fidem tam corporum, quàm animorum credẽtium vaſa regeneratione noua ſanctificari. Hanc verò noctem peruigilio tranſactam, cereiſque & funalibus accenſis ita illuſtratam vt ſplendore, ipſo cum die certaret, ſuprà docuimus. Quod & hi quos auctarij loco ſubiiciã, Prudentij atque Drepanij vatum Chriſtianorum verſus indicant. Prudentius nãq; in carmine de ſabbati Paſchalis luminibus, huius noctis talẽ facit mẽtionẽ.

Nos feſtis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, votáque proſpera.
Certatim vigili congerimus prece,
Extructóque agimus liba ſacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia
Et de languidulis fota natatibus
Pucem perſpicuo flamma iacit vitro.

Drepanij verò hi ſunt de eodem argumento verſus.

Aſpice conſtructam tanta in myſteria plebẽ,
Vnum quæ trino celebrat ſub nomine numen,
Non ſic Idæis ſimulantur Didyma Gallis,
Attica nec Graiis nuribus vigilatur Eleuſis,
Orgia Thebanus vel agit nocturna Cithæron
Nil habet inſanum ſtrepitu, nil thure vaporũ,
Sãguine nil madidũ, nil curſibus immoderatũ.

Et poſt.

Hunc (de Chriſto autem ſentit) vt *per totam poßimus dicere noctem*
Inferimus claros ſanctis altaribus ignes,
Veſtibus innumeris tereti circumflua gyro
Æquoream cohibet formatrix cera papyrum,
Cera domus mellis: iam cætera turba colentum
Nigrantes tenuat vario ſplendore tenebras,
Vbertat ſtuppas, feruet diſcordia concors,

Vt dum ſacra pio peraguntur myſtica ritu,
Aemula ſidereis vigilent funalia flammis.
Hæc tibi Chriſte (ſic enim emendo) *tui patris indiſcreta propago*
Multa luce micans, terra nox ſplẽdet in omni
Nox claro mage clara die:

Vnde & eam feſtiuitatem τὴν ἁγίαν τῶν φώτων ἡμέραν, id eſt ſanctam luminarium diem à Gregorio Nazian. in oratione de ſancto baptiſmate vocari exiſtimo, vt & à Nicephoro ἐπιλύχνιον ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως lib. viii. hiſtor. eccleſiaſt. cap. xxxvii. Nam quod illic Nicephorus narrat ex Sozomeni lib. xii. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xi. hauſit: apud quem edictum Saporis propoſitum dicitur κατὰ τὴν ἡμέραν ἣ τοῦ μὲν πάθους τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀνάμνησις, (ita quippe legẽdum eſſe non tantum ſenſus expoſcit, ſed & Caſsiodori verſio lib. iii. hiſtor. tripart. cap. ii. docet) ἐπετελεῖτο, τῆς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἡ πανήγυρις προσεδοκᾶτο. Quo verborũ ambitu ſeptimã diẽ maioris ſiue vltimæ quadrageſimalis hebdomadæ ab eo ſignificari credo. Meminit & huius feſtiuitatis Alcimus Auitus Homilia de prima feſti Rogationum inſtitutione ad populum

Viennēſem his verbis. Tracta ſunt hæc inter timores publicos & rumores priuatos, vſque ad imminētem vigiliarum ſolemnium noctem, qua celebrari feſtum Dominicæ reſurrectionis, annua conſuetudo poſcebat. Siquidem hanc omnes laborum opem, malorum finem, metuentium ſecuritatem, communibus animis operiebantur. Adfuit igitur nox illa venerabilis quæ ad ſpem publicæ abſolutionis votiuum ſolemne patefaceret. Illa verò nocte Iſraëliticæ gētis per mare rubrum tranſitus hiſtoriam legi ſolitam, indicat idem Auitus lib. v. ſui poëmatis, cum ait,

Inclytus egregium ſolemni carmine ductor
Deſcribit factum, toto quod pſallitur æuo,
Cum purgata ſacris deletur culpa fluentis:
Emittitque nouam parientis lympha lauacri
Prolem, poſt veteres quos edidit Eua reatus.

Per illum ſiquidem maris rubri tranſitum typum baptiſmatis præfiguratum Ambroſius lib. I. de ſacramentis cap. vlt. & lib. vnico de his qui initiantur cap. iii. Et Auguſtinus tractatu in Ioannis xi. cap. interpretantur. Egreſſi porrò de la-

uacro, ipſamet etenim Tertullian verba ponam, perungebantur benedicta vnctione, de priſca diſciplina, qua vngi oleo de cornu in ſacerdotio ſolebāt. Itaque Synodi Laodicenæ cap. xlviiij. conſtitutum legimus ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα χρίεσθαι χρίσματι ἐπουρανίῳ καὶ μετόχους εἶναι τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Quæ verba hoc ſignificant oportere illuminandos & baptiſandos poſt lauacrum vngi vnguento ſupercœleſti, & participes eſſe regni Chriſti. Cyprianus epiſt. xii. lib. i. Vngi quoque neceſſe eum qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, id eſt vnctione, vnctus eſſe Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit. Porrò autem Euchariſtia & vnde baptizati vnguntur oleum, in altari ſanctificatur. Quæ non vnius Cypriani, ſed lxxxiiii. Epiſcoporū qui Carthagini Decio imperante conuenerunt, verba ſunt: quemadmodum Græca epiſtola quæ huic cōcilio, (cui nō interfuit modo, ſed præfuit Cyprianus) præponitur in lib. cōciliorum à Balſamone compilatorum, oſtendit, quæ de Latina Cypriani Græca facta videtur. Ac proinde

commodius nō potuiſſet quàm Cypriani illius modò prolatæ epiſtolæ tranſcriptione verti. Ad Iouianum autem ſcripta dicitur, niſi in nomine error ſit, & in Iubaiani locū Iouianus irrepſerit. Nam de hæreticorum baptiſmo Iubaianum per literas coëpiſcopos conſuluiſſe, ex multis Cypriani locis liquet. Quærit autem auctor lib. Reſpōſionum ad orthodoxos, cum ante ſepulturam Chriſtus à Maria vnguēto delibutus ſit, nos autem in baptiſmo paſſionis Chriſti & reſurrectionis ſigna celebremus: cur tandem, primum quidem oleo vngimur, deinde his quæ in fonte peraguntur impletis chriſmate poſtea conſignamur B. Auguſtinus lib. xv. de trinitate donum gratiæ viſibili ſignificari vnguento dicit, quo baptizatos vngit Eccleſia. Et Laurentius presbyter homilia de pœnitentia. Ex illa die, illáque hora qua egreſſus es de lauacro, ipſe tibi es fons iugis & diuturna remiſsio. Non opus habes doctore, non dextra ſacerdotis. Mox aſcendiſti de ſacro fonte, veſtitus es veſte alba, & vnctus vnguento myſtico, facta eſt ſuper

te inuocatio, & venit ſuper te trina virtus quæ nouum vas hac perfudit noua doctrina. Et aliâs. Atque in his tribus ſpeciebus immunda mulier in lachrymis & capillis, & vnguẽto quaſi fontem baptiſmi de pedibus Chriſti extraxit. Nam in fonte baptiſmi, quid aliud eſt, quàm aqua, & chriſma, & veſtis alba? huic mulieri pro aqua fletus fuit, pro chriſmate oleũ, pro veſte capilli. Baptiſmati quoque chriſmatis vnctio adiici præcipitur Concilij Arauſicani primi cap. i. Vnctum planè fuiſſe baptizatorum caput, docet Ambroſius lib. vnico de his qui myſter. initiantur cap. vi. Et lib. iii. de ſacramentis cap. i. Heſterno die, ait, de fonte diſputauimus, cuius ſpecies veluti quædam ſepulchri forma eſt, in quem credentes in Patrem & Filium & Spiritũ ſanctum recipimur, demergimur, & reſurgimus, hoc eſt reſſuſcitamur. Accipe autẽ myſterium, hoc eſt vnguẽtum ſupra caput: quare ſupra caput? quia ſenſus ſapientiæ in capite eſt, ait Salomon. Et ideò, credo, Iſidori temporibus in Hiſpania infantium capita lauari inualuerat, ne

Pontificũ memorat, Syluestrum papam in eccleſia Romana conſtituiſſe, vt ſicut Epiſcopo ſoli chriſmatis cõficiẽdi, & baptiſati per manus impoſitionẽ cum ipſo baptiſmate conſignandi poteſtas data eſt, ita presbyteris liceret, eodem chriſmate linire baptizatum leuatũ ex aqua propter occaſionem tranſitus mortis. Quod & Rupertus Tuicienſis lib. v. de diuinis officiis cap. xvi. narrat in hæc verba, Legitur autem in geſtis põtificalibus quòd Sylueſter papa cõſtituit, vt baptizatum liniat presbyter chriſmate leuatum de aqua, propter occaſiones tranſitus mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eum conſequendi ſine manus impoſitione baptizati migrent. Presbyteris itaq; baptizatos chriſmate vngere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratũ, nõ tamen frontẽ, (quod ſolis debetur Epiſcopis) ſed verticẽ. Ex his admonẽdi ſumus, duplicem in baptiſmo vnctionem interueniſſe. Quarum vna lauacrum antecedebat, altera ſequebatur. Illam Græci auctores ἐλαίῳ ἐπιχρίσει, hãc ἁγίου μύρου σφραγίσματι factam

Concilij Cabilonenſis ij.cap.xvj.& Triburenſis cap. xxii. intelligimus. Vnde chriſma arte myropolica compoſitum fuiſſe vnguentum dicitur lib. ij. Recognitionum Clementis. Et in lib. de Eccleſiaſt.hierar.cap.iiij. ἡ τοῦ μύρου σύνθεσις dicitur eſſe συναγωγὴ, τῆς εὐπνοοῦν ὑλῶν ἐν ἑαυτῇ πλουσίως ἔχουσα ποιότητας εὐόσμους, ἧς οἱ μεταχόντες εὐωδιάζονται, id eſt chriſmatis compoſitio dicitur eſſe collectio quædam odorum & ſuauem fragrãtium materiarum, abundanter cõtinens qualitates odoriferas cuius qui participes fiunt odoris ſuauitate replentur. Vnde in illis de Bebiano paulo ante à me prolatis verſibus chriſmatis odor prædicatur. A myſtica autem Iudæorum vnctione ad nos Chriſmatis vſum manaſſe B. Auguſtinus lib.j.de cõſenſu Euangeliſtarum cap.xiij. Et Iſidorus lib. vij. Etymologiar. cap. ij. docent Cœnæque dominicæ die etiamnum ſua ætate confici ſolitum Chriſma, idem Iſidor. auctor eſt lib. vj. Etymologiar. cap.xviij. Eductos verò de lauacro veſte candida ſtatim amictos fuiſſe Dionyſius lib. de Eccleſiaſt.hierarch.cap.i.ſignificat.

Hoc enim eſt, quod, ait, περιβάλλοντες ἐσθῆτα τῷ τετελεσμένῳ κατάλληλον. Quod planius expreſsit cap. ij. eiuſdem libri, cum ait ἑξῆς δὲ φωτοειδεῖς ἐσθῆτας περιβάλλουσι τῷ τετελεσμένῳ. id eſt, Baptizato autem confeſtim candore lucidas veſtes iniiciunt. Albatos enim recensbaptizatos fuiſſe iam ſupra monuimus. Inde eſt quod Laurentius presbyter Homilia de pœnitentia veſtem albam inter baptiſmi externos ritus ponit. Qua de re qui plura ſcire deſiderat, legat Rabanum Maurum eius ritus cauſas pertractãtem lib. j. de inſtitutio. clericorum cap. xxix. & Rupertum Tuicienſem lib. vij. de diuinis offic. cap. ix. Addit Rabanus tectum poſt ſacram vnctionẽ baptizati caput myſtico velamine fuiſſe, vt intelligeret ſe diadematis regalis & ſacerdotalis dignitatis (ſicut loquitur) portitorem. Cuius cerimoniæ ſuo tempore obſeruatæ Nicephorus lib. iij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. vlt. meminit, qui cereũ quoque baptizatorum dextræ ſua ætate inſeri ſolitum docet. Cerei planè Paſchalis benedictionẽ à Sozimio Eccleſiæ Rom. tricceſimo nono, vt ille ait, vt vero Ma-

rianus Scotus quadrageſimo primo Põtifice inſtitutam, Rupertus Tuicieñſis lib. vi. de diuinis offic. cap. xxviii. auctor eſt. Quod & ante eum Rabanus lib. ii. de inſtitutio. clericorum cap. xxxii. prodiderat. Enimuero poſt egreſſum de lauacro lactis & mellis concordiã prægustaſſe baptizatos, ad infantiæ ſignificationẽ Tertullian. in libro de corona militis, & B. Hieronymus aduerſus Luciferian. tradunt. Alia inſuper baptiſmi ſolemnia Gregorius Nazianzen. perſtringit Oratione de ſancto baptiſmate, ad finem, ἡ στάσις, inquiens, ἣν αὐτίκα στήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸ τοῦ μεγάλου βήματος, τῆς ἐκεῖθεν δόξης ἐστὶ προχάραγμα. ἡ ψαλμῳδία μεθ' ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον, αἱ λαμπάδες ἃς πρὸ ἀνάψεις, τῆς ἐκεῖ φωταγωγίας μυστήριον, μεθ' ἧς ἀπαντήσομεν τῷ νυμφίῳ φαιδραὶ καὶ παρθένοι ψυχαὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῆς πίστεως id eſt, Statio in quam poſt baptiſma ante magnum altare conſtituêris, venturæ gloriæ eſt præludium: Pſalmodia cum qua ſuſcipiêris, laudis venturæ eſt anteambulatrix. Lampades quas accendimus, venturæ ſunt illuminationis myſterium, cum qua obuiabimus ſponſo, ſplendidæ & virginales animæ ſplendidis lampadibus fidei. Ad extremum

etiam apertè Pontius Paulinus hîs verſibus deſcribit.

Inde parens ſacro ducit de fonte ſacerdos,
Infantes niueos corpore,corde,habitu.
Circundanſque rudes feſtis altaribus agnos,
Pura ſalutiferis imbuit ora cibis.

Inde Ambroſius lib.iiii.de ſacramentis cap. ii. poſt antecendentia baptiſmi ſolēnia expoſita. Sequitur ait,vt,venias ad altare. Et cap.iii. Veniſti ad altare, vidiſti Sacramēta poſita ſuper altare. Itaque cap. vltim. De his qui myſteriis initian. ita concludit. His igitur ſacramētis paſcit Eccleſiam ſuam Chriſtus, quibus animi firmatur ſubſtantia. Hinc &. B. Hieronymus aduerſus Luciferianos. Hilarius, ait, cum diaconus de Eccleſia receſſerit,ſolúſque,vt putat,incola mundi ſit,neque Euchariſtiam conficere poteſt Epiſcopos, & presbyteros non habens: neque baptiſma ſine Euchariſtia tradere.Sed & B.Auguſtinus lib.v. hypognoſticôn. Quomodo igitur vitam æternā promittis nō renatis ex aqua, & Spiritu ſancto, non cibatis carne, atque potatis ſanguine Chriſti qui fuſus eſt in remiſ-

ſionem peccatorum. Nec verò dubium eſt quin vel infantibus ipſis ad ſalutem neceſſariam Euchariſtiæ cùm baptiſmate ſumptionem veteribus nonnullis perſuaſum fuerit. Vnde in Legũ Francicarũ capitulis ab Anſegiſo Abbate collectis libro i. cap. clv. ita conſtitutum legitur: Vt presbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, vt quãdo quis infirmauerit, aut paruulus infirm⁹ fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur. Quinetiàm Mediolani poſt baptiſmum, vnguentique myſtici tactũ, Euangelium lectum, quo Apoſtolis pedes lauiſſe Chriſtus narratur, exindéque ſuccinctum ſacerdotem pedes baptizatis lauiſſe B. Ambroſius lib. iii. de ſacramentis cap. i. & lib. vnic. de his qui myſteriis initiant. cap. vi. indicat: Quàm tamẽ conſuetudinem Romanã Eccleſiam nõ habuiſſe dicit: Idq; adeo Elibertini Cõcilii cap. xlviii. prohibitũ fuiſſe videtur. Nouiſsime autem inquit Rabanus libro primo, de inſtitutione clericorum capite xxx: à ſummo ſecerdote per impoſitionem manus baptizato tradebatur ſpiri-

ſpiritus ſanctus, vt roboraretur per ſpiritum ſanctum, ad prædicandum aliis idem donum, quod ipſe in baptiſmo conſecutus erat, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signabatur enim baptizatus cum chriſmate per ſacerdotem in capitis ſummitate, per pontificem verò in fronte, vt priori vnctione ſignificaretur ſpiritus ſancti ſuper ipſum deſcēſio ad habitationem Deo conſecrãdam, in ſecunda quoque, vt eiuſdem ſpiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis & ſciētiæ & virtutis venire in hominē declararetur. Et poſtea. Nec mirum, ait, ſi homo bis eodem chriſmate ad accipiendum ſpiritum ſanctum vngatur, cum idem ſpiritus bis ipſis Apoſtolis datus fuerit, id eſt, in terra ſemel, quãdo poſt reſurrectionem ſuam Dominus inſufflauerit in eos & dixerit, Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittũtur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt: Et de cœlis ſemel, quando poſt aſcenſionem Domini in die Pentecoſtes in linguis igneis ſuper Apoſtolos venit, & omnium gen-

tium linguis eloqui conceſſerit. Hoc verò antiquiorum auctorũ teſtimoniis nunc comprobãdum atque confirmandum eſt. Tertullianus in lib. de baptiſmo. Dehinc manus imponitur per benedictionem aduocans & inuitans ſpiritum ſanctum. Cyprianus in lib. de hæreticis baptizandis. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Eccleſia baptizantur, per præpoſitos Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem ac manus impoſitionem ſpiritum ſanctũ conſequantur, & ſignaculo dominico conſummentur. Idem in lib. ad Pompeium contra epiſt. Stephani. Autſi effectũ baptiſmi maieſtati nominis tribuunt, vt qui in nomine Chriſti Ieſu vbicunque & quomodocunque baptizantur, inuocati & ſanctificati iudicentur, cur in eiuſdem Chriſti nomine illic & manus baptizato imponitur ad accipiendum ſpiritum ſanctum? Euſebius Emiſenus homilia de Pẽtecoſte. Quod nũc in Neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc ſpiritus ſancti deſcenſio in credẽtium populo, donauit vniuerſis. Quò

loci de manus impoſitione & cõfirmatione gratiæ quam regeneratis per baptiſmum inde conferri dicit, copiosè tractat. B. Hieronymus Epiſtola aduerſus Luciferianos. An neſcis etiam hunc Eccleſiarũ eſſe morẽ vt baptizatis poſtea manus imponãtur, & ita inuocetur ſpiritus ſanctus? B. Ambroſius lib. iij. de ſacra. ca. vlt. Sequitur ſpiritale ſignaculũ quod audiſtis hodie legi, quia poſt fontem ſupereſt, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem ſacerdotis ſpiritus ſanctus infunditur, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus ſancti timoris, ſeptem quaſi virtutes ſpiritus. Iſidorus etiam lib. ij. de Eccleſiaſt. offic. cap. vlt. poſt baptiſmum per Epiſcopos dari ſpiritũ ſanctum cum manũ impoſitione ſcribit. Chriſmate vtique in fronte ſignatos fuiſſe baptizatos perſpicuè tradit Syntagma Caroli Magni auſpiciis aduerſus Synodum in Græcia pro adorandis imaginibus geſtam, compoſitum: in quo lib. j. cap. xxiij. ita eſt. Et non in materialibus imaginibus eſt accipien-

dum quæ vtique ſicut & cæteris dignitatibus lumine carent: ſed in vexillo crucis quod accepto baptiſmatis ſacramēto per ſacroſanctum vnguinis liquorē noſtris frontibus imprimitur, & per id ſancto ſpiritui, qui eſt lumen inenarrabile, qui etiam ſuper diſcipulos in igne apparuit, ad nos veniendi aditus aperitur. In crucis enim impreſſione lumen eſt vultus Dei, id eſt ſpiritus qui à patre filióque procedit, quia ſemper in eis creditur radiare, qui ſuam innocentiam, vel ſanctitatem prauis operibus non patiũtur violare. Vt ergo eius in nobis habitaculũ non violemus admonet nos Apoſtolus dicēs: Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Et iterum lib. ij. cap. xvii. Signati itaque ſumus in eo, quando ſecundum Apoſtolum in morte eius baptizati ſacroſancti vnguinis liquore delibuti ſumus, & accepimus Chriſtiani nominis prerogatiuam. Vnde Laurentius presbyter Homilia de pœnitētia. Violaui, inquit, Symbolum meum: corrupi pactum in ipſo veſtibulo frontis conſcri-

ptum. Pari de cauſa Prudentius in Hymno ad omnes horas,

Dic, ait, triumphalem crucem
Pange vexillum notatis quod refulget frõtibus.

Quò pertinent & ſequentes verſus ex eius Hymno ante ſomnum prompti.

Cultor Dei memento
Rorem ſubiſſe ſanctum
Te chriſmate innotatum.

Idem in Pſychomachia.

Poſt inſcripta olei fronti ſignacula: per quæ
Vnguẽtum regale datũ eſt & chriſma perenne.

Ex quo perſpicuum eſt, Prudentij temporibus, qui ſub Gratiano Imperatore floruit, baptizatorum frontes chriſmate cõſignare moris fuiſſe: Sed & hunc conſignationis morem iam ante ea tempora in Eccleſia receptum teſtatur Epiſtola Cornelij Papæ apud Euſebium lib. vi. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xliij. Quo loci de Nouato, quem in lecto tinctum narrat, ita ſcribit: οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφύγων τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν, τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; Quæ verba ita Ruffinus conuertit. Addit au-

tem etiam hoc, quod ipſe Nouatus in iuuentute ſpiritu immũdo vexatus ſit, & cum tempus aliquãtum conſumpſiſſet apud Exorciſtas, ægritudinem incurrerit grauẽ, ita vt deſperaretur, & quod iacens in lecto, pro neceſſitate perfuſus ſit, nec reliqua in eo quæ baptiſmũ ſubſequi ſolent, ſolemniter adimpleta ſunt, nec ſignaculo chriſmatis conſummatus ſit, vnde nec ſpiritum ſanctum vnquam potuerit promereri: Huiuſmodi porrò conſignationis ius poteſtatémq; ſibi ſoli Epiſcopi vindicarunt atque adrogarũt: presbyteris verò idem ius denegatũ eſt. Iſidor. lib. vij. Etymologiar. cap. xx. Preſbyteri, ait, licet ſint ſacerdotes, tamen Pontificatus apicem nõ habent, quia nec chriſmate frontem ſignant: nec ſpiritũ ſanctum dant: Quod ſolis Epiſcopis deberi lectio Actuum Apoſtolorũ indicat: Necnon Beda in cap. viij. Actuum Apoſtolorum, Presbyteris concedi ait, ſiue extra, ſiue preſente Epiſcopo chriſmate quod tamen ab Epiſcopo fuerit conſecratum vngere: non tamen frontes ex eodem oleo ſignare: quod ſolis Epiſco-

pis competere ſcribit cum tradunt ſpiritum ſanctum baptizatis. Idem ex Decretis Innocētij Papæ refertur in Cano. Presbyteros de conſecratio. diſtinct. iiij. Cui & Gregorij Pōtificis ſuffragium ex lib. iij regiſtri Epiſtolar. ad Ianuar. accedat. Ceterum ſolos ab initio Epiſcopos baptiſmi dandi ius habuiſſe, Presbyteris verò & Diaconis poſtea id cōceſſum, ea tamē lege vt his qui ab illis baptizati eſſēt ab Epiſcopis poſtea manus imponerētur Tertullian. cum B. Hieronymo oſtēdit. Ille quidem lib. de baptiſmo ſic ait: Supereſt ad cōcludendam materiolam de obſeruatione quoque dandi & accipiendi baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet ius ſummus ſacerdos, qui eſt Epiſcopus. Dehinc presbyteri & diaconi: non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem: quo ſaluo ſalua pax eſt. Et ita baptiſmi munere fungi apud Dionyſium de Cœleſti hierarch. non alius narratur, præter τὸν ἱεράρχην: qua appellatione ſecundū Tertulliani interpretationem Epiſcopus exaudiendus eſt. Quod & Theodoritus

ſtrat, verùm & illa lectio Apoſtolorum quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos, qui iam baptizatis traderent ſpiritum ſanctum. Itaque Vormacienſis concilij cap. viij. ita conſtitutum memoratur. Similiter presbyteris nō liceat, per impoſitionem manus paracletum ſpiritum tradere, nec chriſma conficere, nec chriſmate baptizatorum frōtes ſignare. Hæc enim omnia illicita eſſe presbyteris cognoſcuntur, quia pōtificalem apicem non habēt. Enimuerò in baptiſmo dando certis ac cōceptis verbis Epiſcopos vſos fuiſſe, ex eo intelligimus, quod Ambroſius in commentario Epiſtol. ad Corinth. cap. i. ait: Non omnem qui baptizat idoneum eſſe & euāgelizare: propterea quod verba ſolemnia ſunt, quæ dicuntur in baptiſmate. Idémque in vnctione faciēda hæc effatum ſacerdotem lib. ij. de ſacramentis cap. vlt. dicit. Deus pater omnipotēs qui te regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto conceſsítque tibi peccata tua, ipſe te vngat ad vitam æternam. Atque hæc ſunt baptiſmi ſolēnia,

quæ quidem veterum ſcripta non incu-
rioſè legendo obſeruare potui, ferè o-
mnia: quorum bonam partem Cypria-
nus in lib de baptiſmo Chriſti, huiuſ-
modi verborum compendio com-
plexus eſt. Verborum ſolemnitas, & ſa-
cri inuocatio nominis & ſigna inſtitu-
tionibus Apoſtolicis ſacerdotum mini-
ſteriis attributa, viſibile celebrant ſacra-
mentum: Rem verò ipſam ſpiritus ſan-
ctus format & efficit & cõſecrationibus
inuiſibilibus, inuiſibiliter manum totius
bonitatis auctor apponit. & plenitudi-
nem gratiæ vnctionis diuinæ pinguedo
ſanctificationibus officialibus infundit,
& rem ſacramenti conſummat & perfi-
cit. Eaque ſunt τὰ νόμιμα, quæ Euſebius in
Conſtantini baptiſmo ab Epiſcopis per-
acta, libro ipſius vitæ quarto ſcribit. Re-
cens autem baptizati, à Græcis νεοφυτοι, &
νεοφώτιστοι vocantur. B. Auguſtinus Neo-
phytum recẽtem dixit lib ij. Cõfeſſion.
cap. iij. cum de vtroque parente agẽs, ita
ſcribit. Nam ille adhuc Catechumenus,
& hæc recens erat. Ex ea verò die, qua
baptizati erant, lauacro quotidiano per

totam hebdomadam abſtinebant, vt Tertullian. in lib. de Corona milit. auctor eſt. Et ideo B. Auguſtin. Sermone in die dominica palmarum iij. baptizatis non modico poſt baptiſmum tempore voluptatibus abſtinendum monet. Aiũt deinde Imperatores, OMNI THEATRORVM ATQVE CIRCENSIVM VOLVPTATE PER VNIVERSAS VRBES EARVNDEM POPVLIS DENEGATA, TOTAE CHRISTIANORVM AC FIDELIVM MENTES DEI CVLTIBVS OCCVPENTVR. Vetant ergo Imperatores feſtis, de quibus ſuprà egimus, diebus theatrales ac Circenſes ludos edi. Eiuſmodi namque ludorum celebrationem ab eorum dierũ religione alienam meritò exiſtimarunt. Scenica certè ſpectacula, vt irritamenta vitiorum & ad corrumpendos animos potentiſsimè valẽtia, cautè ac ſtudioſè fugienda diuinæ legis interpretes ſemper admonuêre: longéque ab his primos Chriſtianos animo & voluntate abhorruiſſe, Tertullianus cap. xxxviij. Apologetici indicat. Æquè,

temporibus obruitur, nunquam ſcelus obliuione ſepelitur. Exempla fiunt quæ iam eſſe facinora deſtiterunt. Tunc delectat in mimis turpitudinum magiſterio, vel quid domi geſſerit recognoſcere, vel quid gerere poſſit audire. Adulterium diſcitur cum videtur, & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortaſſe ad ſpectaculum matrona proceſſerat, de ſpectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morũ quãta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, hiſtrionicis geſtibus inquinari? videre contra fœdus, iúſque naſcendi patientiam inceſtæ turpitudinis elaboratã? Euirantur (ſic enim lego) mares, omnis honor, & vigor ſexus eneruati corporis dedecore emollitur, pluſque illic placet quiſquis virum in feminam magis fregerit. In laudem creſcit ex crimine & eo peritior quo turpior iudicatur. Spectatur hic proh nephas, & libenter. Arnobius etiam lib.iiij. aduerſus gentes, ipſiſmet paganis velut pudendũ obiicit, quod theatra non diſſoluerent, in quibus infamiæ numinum

propudioſis cottidiè publicarentur in fabulis. Effundit & eloquentiæ ſuæ flumen in theatris inſectandis Lactantius lib.vj.diuinarum inſtitutionum cap.xx. In ſcenis,ait,quoque neſcio an ſit corruptela vitioſior. Nam & Comicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur & amoribus meretricũ: & quò magis ſunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt,eo magis ſententiarum elegantia perſuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ verſus numeroſi,& ornati.Item Tragicæ hiſtoriæ ſubiiciũt oculis parricidia, & inceſta regum malorũ, & cothurnatâ ſcelera demonſtrant. Hiſtrionum quoque impudiciſſimi motus, quid aliud niſi libidines docent,& inſtigant?quorum eneruata corpora,& in muliebrẽ inceſſũ habitúmque mollita impudicas fęminas inhoneſtis geſtibus mentiuntur: Quid de mimis loquàr, corruptelarum preferentibus diſciplinam? qui docent adulteria dum fingunt, & ſimulatis erudiunt ad vera? Quid iuuenes aut virgines faciant,cum & fieri ſine pudore,& ſpectari libenter ab omnibus cernunt? Admo-

nentur vtique quid facere poſſint,& inflammantur libidine,qua aſpectu maximè concitatur, ac ſe quiſque pro ſexu in illis imaginibus præfigurat: probántque illa dum rident, & adhærentibus vitiis, corruptores ad cubicula reuertũtur: nec pueri modo, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, ſed etiam ſenes, quos peccare iam non decet, in talem vitiorũ ſemitam dilabuntur. Et mox. Vitanda ergo ſpectacula omnia non ſolùm ne quid vitiorum pectoribus inſideat, quæ ſedata & pacifica eſſe debent, ſed ne cuius nos voluptatis conſuetudo deliniat, & à Deo atque à bonis operibus auertat. Nam ludorum celebrationes, deorũ feſta ſunt. Siquidem ob natales eorũ, vel templorum nouorũ dedicationes ſunt conſtituti. Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributæ ſunt, ludi autem ſcenici Libero, Circenſes Neptuno. Paulatim verò & cæteris diis idem honos tribui cœpit, ſingulíque ludi numinibus eorum conſecrati ſunt, ſicut Siſinnius Capito in libris ſpectaculorum docet. Si quis igitur

audire inhoneſta, videre pernicioſa. Sed vt adiuuãte Domino ea ex cordibus noſtris fortiter repellamus, ſingula ſingulis conparemus. Illic intuētur ſpectatores propoſitũ neſcio quem confictũ Deum Iouem & adulterantem & tonantẽ. Et paulò poſt. Chorus illic ac cantio Pantonimi, elicit auditum, ſed expugnat ſanctum aſpectum. Idem tragicorum ſpectaculorum vanitatem ridet lib.iij.confeſſion.cap.ij. Sed non eſt quiſquam qui acrius acerbiúſque theatra inſectetur, quàm B. Chryſoſtomus, cuius vix vlla homilia huiuſmodi ſpectaculorũ reprehenſione vacat. Nam & homilia xxix.in cap.vj. Matthæi Scenicos ludos ciuitatis peſtem vocat, & homilia lxix.in cap.xxj. eiuſdem Mathæi, Theatralem chorum malorum omniũ fontem, ſcaturiginẽ ac fomitem, & homilia viij. de pœnitentia, homiliáque lxij. ad populum Antiochenum Theatra peſtilentiæ cathedram, incontinentiæ gymnaſium, luxuriæ officinam, impudicitiæ orcheſtram, babylonicam fornacem vocat. Idem à Theatris abſtinendum diſtrictè præcipit, ſpecta-

toréſque Scenicorum ludorum grauiter obiurgat & increpat, ſed & theatrorum ingreſſum Chriſtianis interdicit, Homilia in pſalmum quinquageſimum, & homilia in Pſal. cxviij. & homilia i. in verba Eſaiæ. Vidi Dominum, & homilia ij. & vj. in cap. ij. Matthæi & homilia xxxj. in cap. iiij. Ioan. & homilia xlij in cap. xix. Actor. Apoſtol. & hom. xiij ad populum Antiochenum, & in oratione de eccleſia Dei. Epiphanius quoque ad fin. librorũ, quos contra hæreſes ſcripſit, Eccleſiam catholicam ſpectacula, vt equeſtria certamina vituperare ac damnare ſcribit. Et B. Auguſtinus Theatra caueas turpitudinum & publicas profeſſiones flagitionum vocat lib. i. de cõſenſu Euangeſtar. cap. xxxiij. Nec verò Chriſtianorũ dũtaxat iſta fuit de ſpectaculorum corruptela opinio. Priſci namque Maſſiliẽſes, quorum diſciplinam atq; grauitatẽ, non ſolùm Græciæ, ſed & cunctis gentibus anteponere, Cicero in oratione pro Flacco non dubitat, antequã fando ad eorum aures nomẽ Chriſti perueniſſet, Mimis, quorum argumenta maiore ex

parte ſtuprorũ continebant actus, nullũ in ſcenam aditum dabant, ne (quemadmodum eleganter Valer. Maxim. lib. ij. cap. i. ſcribit) talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumeret. Vitiis enim noſtris, vt præclarè Quintilianus declamatio. i. ait, in animum per oculos via eſt, &, vt Chryſoſtom. homilia i. in Pſal. quinquageſimum loquitur, Oculi noſtri tanquam feneſtræ ſunt animæ. Promptiſſimè ergo celerriméque animos irritant & accendunt quæ oculis obiiciuntur: Ac vel ſolo tabularum pictarum aſpectu ad talia admittenda perpetrandáque hominum mentes inflammari certũ eſt, qualia ſunt quæ ſpectantur. Hinc enim ſe libidine incenſum, audaciorémque ad eam explendam factũ, apud Terent. Eunuc. Chærea ſic narrat.

Virgo, ait, *in conclaui ſedet*
Suſpectans tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem
Quo pacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat

Iam olim ille ludum, impendio magis animus gaudebat mihi
Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per alienas tegulas
Veniſſe clanculum, per impluuium: fucum factum mulieri
At quem Deum? qui templa cœli ſumma concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? Ego illud verò ita feci ac lubens.

Quod exemplum etiam à B. Auguſtino in eandem ſententiam adducitur lib. j. confeſſion. cap. xj. Meritò ergo ſecularibus ſpectaculis Chriſtiani interdicti ſunt Synodi Carthaginenſis j. cap. xv. & aliis plurimis conciliis, quorum aliquot in Nomocanonum libro capita citantur. Nec verò Circenſibus minus, quã Scenicis ſpectaculis veteres Theologos infeſtos fuiſſe comperio. Lactantius namque lib. vj. diuinar. inſtitution. cap. xx. ita in Circi inſaniam inuehitur. Circenſium quoque ludorũ ratio, quid aliud habet, niſi vanitatẽ, nouitatem, inſaniam? Tanto namque impetu concitantur animi in furorem, quãto illic impetu curritur:

vt iam plus ſpectaculi exhibeãt, qui ſpectandi gratia veniunt, cùm clamore efferri & exilire cœperint. Idẽ rurſus Epitomes cap. vj. Circus non innocentior æſtimatur:ſed maior hic furor eſt. Siquidem mentes ſpectantium feruntur inſania,vt non modò in conuitia,ſed etiã in rixas, necnon & in prælia & contentiones ſæpe conſurgant. B. Auguſtinus lib. ij. de Symbolo cap. ij. Amator es quiſpiam Circi? Quid delectat in Circo? Aurigas videre certantes,populos inſana furia anhelantes, quemlibet celerem præcedẽtem, aduerſarij ſui equum frangentem. Iſta eſt omnis delectatio, clamare,quia vicit,quẽ diabolus vicit,exultare & inſultare quòd aduerſa pars perdiderit equum,cum is qui tali ſpectaculo delectatur iam perdiderit animũ. Et mox: Sed ſi te põpa illa, & figura, equorum compoſitio, curruũ ornatus, & aurigæ ſuperſtantis equos regentis, vincere cupientis:ſi te hæc,vt dixi,pompa delectat, nec hãc tibi denegauit,qui pompis diaboli renuntiare præcipit. Habemus & nos ſpiritalem noſtrum aurigam

ſanctum prophetam Heliam. Idē etiam lib. vj. confeſſion. cap. vij. Circēſium ſubſannat inſaniam. Accedat Iſidorus lib. xviij. Etymologiar. cap. xxvij. Ludi, ait, Circenſes ſacrorum cauſa deorum, ac gētilium celebrationibus inſtituti ſunt. Vnde & qui eos ſpectant, dæmonū cultibus inſeruire vidētur. Nam res Equeſtris antea ſimplex, & vtique cōmunis, vſus huius reatus non erat. Sed cum ad ludos coactus eſt naturalis vſus, ad dæmoniorum cultum tranſlatus eſt. Itaq; Caſtori & Polluci deputantur hæ ſpecies, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent. Sed & Neptuni Equeſtris ludus eſt, quem Græci ἵππιον vocant. Sed & Marti & Ioui in ludis equi ſunt cōſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. De Circenſium autem ludorum pompa totóque apparatu alius, ſpero, dabitur aliquando cōmodior dicendi locus. Iam verò gladiatorios ludos (vt omnia gentilium ſpectacula comprehendam) ſumma verborū atrocitate Cyprianus proſequitur, lib. ij. Epiſtol. ij. Paratur, inquit, gladiatorius ludus, vt libidinem crude-

lium luminum ſanguis oblectet. Impletur in ſuccum cibis fortioribus corpus, & aruina aſſiduì nidoris membrorũ moles robuſta pingueſcit, vt ſaginatus in pœnam, carius pereat. Homo occiditur in hominis voluptatem: & vt quis poſſit occidere, peritia eſt, vſus eſt, ars eſt. Scelus non tantùm geritur, ſed docetur. Quid poteſt inhumanius, quid acerbius dici? Diſciplina eſt, vt perimere quis poſſit, & gloria eſt quod peremit. Lactãtius lib. vj. diuinar. inſtitution. cap. xx. Nã qui hominem quamuis ob merita damnatũ in conſpectu ſuo iugulari pro voluptate computat, conſcientiam ſuam polluit: tam ſcilicet, quàm ſi homicidij quod fit occultè, ſpectator & particeps fiat. Hos tamen ludos vocãt, in quibus humanus ſanguis effunditur. A deo longè ab hominibus ſeceſſit humanitas, vt cum animas hominũ interficiunt, ludere ſe opinentur, nocentiores iis omnibus, quorum ſanguinem voluptati habet. Quæro nunc, an poſſint pii & iuſti homines eſſe, qui conſtitutos ſub ictu mortis ac miſericordiam deprecantes, non tãtùm

patiuntur occidi, ſed efflagitāt, nec vulneribus ſatiati, nec cruore cōtēti. Quinetiam percuſſos iacentéſque repeti iubent, & cadauera ictibus diſſipari, ne quis illos ſimulata morte deludat. Iraſcuntur etiam pugnantibus, niſi celeriter è duobus alter occiſus eſt, & tanquam humanum ſanguinem ſitiant, oderunt moras: Alios illis compares dari poſcunt recentiores, vt quamprimum oculos ſuos ſatiant. Hac conſuetudine imbuti humanitatem perdiderunt. Itaque nō parcūt etiam innocentibus, ſed exercent in omnes, quod in malorum trucidatione didicerūt. Huius igitur publici homicidij ſocios & participes eſſe non cōuenit eos qui iuſtitiæ viam tenere nituntur. Idem diuinarū inſtitu. Epitomes cap. vj. Quid tam horribile tam tetrum, quam hominis trucidatio? Ideo ſeueriſſimis legibus vita noſtra mulctatur: ideo bella execrabilia ſunt, inuenta tamen conſuetudo quatenus homicidium ſiue bello ac ſine legibus faciant, & hoc vt ſcelus vindicent. Quod ſi intereſſe homicidio ſceleris conſcientia eſt, & eodem facinore

ſpectator obſtrictus eſt quo & admiſſor, ergo & his gladiatorum ſceleribus non minus cruore perfunditur qui ſpectat quam ille qui facit: nec poteſt eſſe immunis à ſanguine qui voluit effundi: aut videri non interfeciſſe qui interfectori & fauet, & præmium poſtulauit. Itaque Munerũ editiones gladiatoriáque ſpectacula Cõſtantinus poſtquam ad fidem noſtram conuerſus eſt, ſuſtulit: quemadmodum Euſebius lib. iiij. de ipſius vita ſcribit: ἔνθεν, ait, εἰκότως ἐπαλλήλοις τε νόμοις, καὶ διατάξεσι τοῖς πᾶσι διεκελεύετο, μὴ θύειν εἰδώλοις, μὴ μονομάχων μιαιφονίαις μολύνειν τὰς πόλεις, id eſt, Vnde reciprocis legibus & conſtitutionibus omnibus inhibuit, idolis ſacrificare & gladiatorum inter ſe commiſsionibus polluere atque inquinare ciuitates. Sozomē. lib. j. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. viij. παρὰ δὲ ῥωμαίοις τότε πρῶτον ἡ τῶν μονομάχων ἐλύθη θέα, vbi vulgo malè legitur μοναχῶν, vt & ἐν κεφαλαίοις quarti lib. Euſebij de vita Conſtantini, μοναχῶν pro μονομαχίων. Hac de re extat in l. vn. de gladiatoribus. lib. xj. Cod. Conſtátini ad Maximum Præfectum Prætorio: conſtitutio propoſita Kal. octob. Paul-

ino & Iuliano Coſſ. in hæc verba. Cruēta ſpectacula in otio ciuili & domeſtica quiete non placent. Quapropter omninò gladiatores eſſe prohibemus. Cuius conſtitutionis reliqua quæ in Iuſtiniani Codice deſunt, ex Theodoſiano ſuppleri poſſunt. Quamquā autem ſimul cum ſacrificiis gladiatoria ſpectacula interdicta fuiſſe Euſebius innuere videatur, tamē prius ea, quàm cruēta ſpectacula prohibita fuiſſe ſciendum eſt. Nam conſtitutio ad Valerium Maximū præfectum vrbis (ſic enim l.j. de paganis in Codice Theodoſ. reſtituenda eſt) Criſpo. ij. & Conſtantino.ij. Coſſ. data iam ante prohibita fuiſſe ſacrificia domeſtica demonſtrat. At quadriennio demum (vt ex ſerie Coſſ. liquet) poſt eam conſtitutionē data illa eſt, qua gladiatorij ludi tolluntur. Poſt Conſtantini tamē obitum in vſum reuocata gladiatoria ſpectacula fuiſſe, indicio eſt Conſtantij A. & Iuliani Cæſar. ad Orfitum vrbis præfectū relata in l.ij. de gladiatoribus C. Theodoſij conſtitutio: qua Munerarios prohibent, auctoratos militiæ vel palatina præditos digni-

tate in ludum producere, multa propoſita iis qui cõtra tentauerint. Ex quo colligitur ad gladiatorum ludum alias perſonas impunè licitóque iurę vocatas fuiſſe. Quod & aliud Conſtantij reſcriptũ ad Catullinum præfectum vrbis relatũ in l. Quanquam de paganis in Codice Theodoſ. indicat. Habemus verò certũ & indubitatum teſtimonium ex B. Auguſtini, lib. vj. cõfeſsionum cap. viij. quo ſua ætate gladiatorios ludos exhibitos Romæ, docet. Sic enim de Alypio agens qui Romam iuris diſcẽdi cauſa venerat, ſcribit. Et ibi gladiatorij ſpectaculi inhiatu incredibiliter abreptus eſt. Cũ enim auerſaretur & deteſtaretur talia, quidã eius amici & condiſcipuli, cum fortè de prãdio redeuntib⁹ obui⁹ eſſet, recuſantẽ vehemẽter & reſiſtentem, familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funeſtorum ludorum diebus hæc dicentem: Si corpus meum in illum locum trahitis & ibi conſtituitis, nunquid & animum & oculos meos in illa ſpectacula poteſtis intendere? Adero itaque abſens & ſic, &, vos & illa ſuperabo.

Quibus auditis illi nihilo ſecius eum adduxerunt ſecum idipſum explorare cupientes, vtrum poſſet efficere. Quo vbi ventum eſt & ſedibus quibus potuerunt locati ſunt, feruebant omnia immaniſsimis voluptatibus: Ille clauſis foribus oculorum interdicit animo ne in tanta mala procederet, atque vtinam & aures obturaſſet. Nam quodam pugnæ caſu, cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulſaſſet, curioſitate victus & quaſi paratus quicquid illud eſſet etiam viſum contemnere & vincere, aperuit oculos. Et percuſſus eſt grauiore vulnere in anima, quàm ille in corpore quem cernere cõcupiuit: cecidítque miſerabilius, quàm ille quo cadente factus eſt clamor. Denique Prudentius ad ea abroganda & ex omni memoria euellenda ſpectacula ita Honorium cohortatur lib.ij. contra Symmachum ad fin.

Arripe dilatam tua dux in tempora famam
Quodque patri ſuper eſt, laudis ſucceſſor habeto.
Ille vrbem vetuit taurorum ſanguine tingi:
Tu mortes miſerorum hominũ prohibeto litari.
Nullus in vrbe cadat, cuius ſit pœna voluptas.

Nec ſua virginitas oblectet cedibus ora.
Iam ſolis contenta feriſi nfamis harena.
Nulla cruentatis homicidia ludat in armis.
Sit deuota deo, ſit tanto principe digna,
Et virtute potens, & criminis inſcia Roma.
Quemque ducem belli ſequitur, pietate ſequatur.

Atque adeo alia tandem ratione motus Honorius ludum gladiatoriũ ſuſtulit, quẽadmodum à Theodorito lib. v. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xxvj. proditum eſt. Cuius verba Caſsiodorus lib. x. Tripart. hiſtor. ca. ij. ita Latine reddidit. Honorius itaque ſuſcipiens Occidentis imperium, ludum gladiatorium qui dudum Romæ celebrabatur huiuſmodi cauſa remouit. Quidã Tilemachius conuerſatione monaſtica, pro hac cauſa ab oriente venit ad Romam. Dúmque nephandũ illud ſpectaculum ageretur, & ipſe intrauit in ſtadium & deſcendens nitebatur pugnantes aduerſum ſe gladiis ſeparare. Cúmq; ſpectatores aduerſum eum ſæuirent: & in effuſione ſanguinis graſſarentur, prouiſorem pacis lapidibus occiderunt. Hoc agnoſcens mirabilis imperator, illũ quidem inter victores martyres numerauit;

nephandum verò ſpectaculum penitus abſcidit. Sola verò cruenta ſpectacula Chriſtiani principes legibus ſuis prohibuere: at ludicras artes, reclamarent licet Antiſtites, in ciuitatibus exerceri atque agitari, ne ex nimia earum reſtrictione triſtitia generaretur, Impp. Arcadius & Honorius permiſere: Maiumæ dumtaxat (cuius vocis interpretatio ex Suida petenda eſt) fœdo atque obſceno ſpectaculo interdicto, vt ex. L. vlt. de Maiuma in Cod. Theod. apparet. Qua conſtitutione reuocata eſt Maiumæ celebrandæ licentia, quam aliquot antè annos iidem principes prouincialibus indulſerãt. Atque ita ea conſtitutio, illam eorumdem Imperatorum conſtitutionem abrogat, quæ ſola a Triboniano in Iuſtinianeo Cod. relata eſt. Id quòd vtriúſque legis inſcriptio planum facit. Nam quæ in Iuſtiniani Codice extat, ea quidem data eſt Arcadio. iiij. & Honorio. iij. AA. Coſſ. ac proinde anno Chriſti tricceſimo nonageſimo ſexto, ſecundum Mariani ſupputationem. Altera verò qua Maiuma interdicitur tribus poſt annis, nimirum

Theodoro Viro Clariſsimo Conſule, data eſt. Theodorus autem is cum Eutropio Eunucho eodémque Arcadij cubiculario Conſulatum vna geſſit. Verùm Eutropio capitali pœna affecto, ac memoria eius damnata, nominéque ex Cõſulum faſtis expuncto, nec quoquam in eius locum ſuffecto ſolius collegæ nomẽ remãſit. Teſtis eſt Socrates lib. vj. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. v. cuius verba ipſa errati cuiuſdã emendandi cauſa, ſimul & quòd ſcitu dignam hiſtoriam continẽt, adſcribam. Sic autem habent. Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος πρεσβευτὴς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, καὶ τὴν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀξίαν πρῶτος εὐνούχων παρὰ βασιλέως λαβὼν, vbi pro ὑπ' αὐτοῦ, ὑπάτου proculdubio legendum eſt. Significat enim primum ex Eunuchis Conſulem Eutropium factũ. Quod Sozomenus ita dilucidè ſcribit, lib. viij. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. vij. οὗτος, ait, (de Eutropio autem verba facit) μείζων ὢν τῶν βασιλέως εὐνούχων, μόνος καὶ πρῶτος ὧν ἴσμεν ἢ ἀκηκόαμεν ὑπάτου, καὶ πατρὸς βασιλέως ἀξίᾳ ἐτιμήθη. Id eſt, Hic Eunuchorum Imperatoris maior, primus & ſolus ex his quos vnquam vidimus aut audiuimus, Conſulari & patricia dignita-

te ornatus eſt. Similiter Marcellinus Comes, in Chronico. Hic Eutropius, ait, omnium Spadonum primus atque vltimus Cõſul fuit: de quo Claudianus poëta ait.

Omnia ceſſerunt Eunucho conſule monſtra.

Eum autem ſacri palatij cubicularium fuiſſe, idem Marcellinus aliò loco ſcribit: Sequitur apud Socratẽ, ἀμύνασθαί τινας προσφεύγοντας τῇ ἐκκλησίᾳ βουλόμενος, σπουδὴν πεποίηκε, νόμον παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων προτεθῆναι, κελεύοντα μηδένα προσφεύγειν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀλλὰ τοὺς ἤδη προσφεύγοντας ἀφέλκεσθαι, δίκη δὲ εὐθὺς ἐπηκολούθει. προὔκειτο γὰρ ὁ νόμος, καὶ μετ' οὐ πολὺ προσκρούσας τῷ βασιλεῖ ὁ εὐνοῦχος, ἐν τοῖς πρόσφυξιν ἦν. ὁ δὲ ἐπίσκοπος τοῦ εὐνουχίου ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον κειμένου καὶ ἐκπεπληγότος ὑπὸ τοῦ φόβου, καθεσθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄμβωνος, ὅθεν εἰώθει καὶ πρότερον ὁμιλεῖν, χάριν τοῦ ἐξακούεσθαι, λόγον ἐλεγκτικὸν ἐξέτεινε κατ' αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ πλέον ἐδόκει προσκρούειν τισὶν, ὅτι τὸν ἀτυχοῦντα οὐ μόνον οὐκ ἠλέει, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἤλεγχεν. εὐτροπίου μὲν οὖν τὴν ὕπατον ἀξίαν ἐγχειρίζοντος, διά τινα πταίσματα ὁ βασιλεὺς τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι ἐκέλευσεν. ἐκ δὲ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπάτων περιῃρέθη τὸ ὄνομα, καὶ μόνον τοῦ συνυπατεύσαντος Θεοδώρου ἐγγέγραπται. Quæ verba Caſſiodorus. lib. x. hiſtor. tripartitæ cap. iiij. ita in Latinum cõuertit. Eutropius enim Eunuchus præ-

poſitus

poſitus cubiculi (hoc enim vocabulum addendum eſſe patet) Imperatoris, & habẽs Conſulis dignitatem, volens in quibuſdam refugientibus ad eccleſiam vindicare, ſtuduit ab Imperatoribus legem poni, iubentem vt nullus ad eccleſiam confugeret. Imò qui dudum refugerent traherentur. Sed Dei ſecutum eſt repẽte iudicium. Erat ergo propoſita lex: Poſt paucos verò dies cùm ille Eutropius offendiſſet imperatorem, inter refugas erat apud eccleſiam. Epiſcopus verò Eutropio ſub altare iacente, nimióq; repercuſſo timore reſidẽs ſuper amboneum, vbi ſolebat prius facere conſultè ſermonem, homiliam increpatoriam fecit aduerſus eum. Vnde magis plurimos offendebat, eò quòd homine in infelicitate poſito, non ſolùm miſeratus non eſt, ſed etiam nec obiurgare deſiſteret. Igitur Eutropij tunc Conſulatus dignitatem habentis propter quædam vitia caput Imperator iuſſit auferri, & ex ordine Conſulum eius nomen penitus abrogari. Quamobrem Theodori ſolummodo qui cum eo Conſul fuit, no-

men adſcriptum eſt. Quam eandem hiſtoriam Sozomenus lib. viij. hiſtor. Eccleſiaſtic.cap. vij. refert:additque legem illam auctore Eutropio latam, abrogatam, & ex tabulis, actíſque publicis deletam, & obliteratam fuiſſe: vt proinde fruſtra ſit eam quis in Theodoſij vel Iuſtiniani Codice requiſiturus: Eadem de Eutropio narrantur a Suida in verbo ἐυβόπος. Marianus quoq; Scotus in Chronic. Anno, ait Chriſti triceſimo nonageſimo nono, & imperij Arcadij iiij. Manlius Theodotus. (ſic enim lego inducta particula, &, qua duo hæc nomina velut diuerſa malè diſiunguntur) Cum hoc cõſulatum inierat Eutropius Eunuchus qui mox & honore & vita deiectus eſt. Sed vt ad ludos reuertar, eorum feſtiuitati intereſſe & eorum editione fauorẽ populi demereri, Honorius & Theodoſius magiſtratibus cõceſſere, vt ex L. vlt. de expenſis ludor. in Cod. Theodoſ. patet. Ad gymnici quoque agonis ſpectacula populum cohortari ſe profitentur Imperatores Valens, Gratianus, & Valentinianus in l. non inuidemus de ſce-

nicis in eod. Cod. Aurigarum que adeo, agitatorúmque factionibus multos tumultus eſſe Conſtantinopoli concitatos,ex hiſtoriis notum eſt. Verùm hanc ſcenicorũ & Circenſium ſpectaculorum libertatem,vna exceptione, quæ noſtra conſtitutione continetur, Imperatores temperandam cenſuerunt,dies feſtos de quibus egimus,eiuſmodi ſpectaculis impendi vetantes. Data eſt autem hæc cõſtitutio Theodoſ. xj. & Valentiniano Cæſ.Coſſ. Id eſt,anno Chriſti quadringenteſimo viceſimo ſexto, ſecundum Marian. Scoti ſupputationem. At iam ante Gratianus Valentinianus,& Theodoſius ſenior, die Dominico ſpectacula edi prohibuerant. Ad finẽ namque eorum conſtitutionis,quæ in l.ij.de ſpectaculis in Cod. Theodoſij refertur, hæc verba ſubdita ſunt. Illud etiam præmonemus, ne quis in legem noſtram,quàm dudum tulimus, cõmittat. Nullum Solis die ſpectaculũ præbeat, nec diuinam venerationem confecta ſolemnitate cõfundat.Quæ conſtitutio data eſt Honorio N.P. & Euodio. V.C. Coſſ. quorum

conſulatus anno Chriſti. ccclxxxiiij. ſecundum Mariani chronologiam geſtus eſt Notæ autem hæ N. P. nobili puero ſignificant. Ex quarum vitioſa interpretatione fœdum apud Proſperum mendum commiſſum animaduerti, quòd vtrũ librariis, an ipſi auctori adſcribi debeat, addubito. Nam illîc duab⁹ vocibus in vnam ineptè conflatis Nepote, pro, Nobili puero, ſcriptum eſt. Idcirco autem, Nobilis pueri epitheton Honorio additum eſt, quod tum vixdum trimus eſſet, annumque ad ſummum tertium ageret. Vtique enim Richomere (non vt perperam apud Proſperum Nicomede) & Clearcho Coſſ. editus fuit, quemadmodum cum Marcellino comite, Caſſiodorus in catalogo Coſſ. & Marianus Scot. in lib. ij. Chronicor. conſentiũt: Qui conſulatus iuxta eiuſdem Scoti ſupputationẽ incidit in annum Chriſti ccclxxxiiij. Eodémque modo hæ notæ interpretandæ ſunt in ſubſcriptione L. Nemo martyres C. de ſacroſanct. Eccleſ. L. vn C. de his qui ad ſtatuas confug. L. vn C. ſi de momentan. poſſeſſio. fuer.

appellat. L. Solis die de exactionib. in C. Th. quæ omnes hoc quoque Honorij & Euodij Conſulatu datæ ſunt. Igitur vt conſtitutiones ſupradictæ ad veram temporum rationem reuocentur, conſtitutio illa, quæ & aliam dudum antè de ea re latam memorat, quadraginta, & quod excurrit, annis antè hanc quàm interpretamur, data eſt. Qua conſtitutione inſuper magiſtratibus interdictum eſt, Theatralibus ludis, aut Circenſium certaminibus, aut ferarum curſibus vacare, niſi illis tantum diebus quibus in lucem editi Principes, vel imperij erant ſcepta ſortiti: & hoc amplius antè meridiem duntaxat ad ſolemnitatem illam conueniri: poſt epulas verò ad ſpectaculum redire vetitũ fuit. Poſtea ſimili modo Zeno, die Dominico ita laxari otia conceſsit, vt tamen non pateretur priuatis quemquam voluptatibus detineri. Itaque nec licentiam aliquam ſibi eo die vindicare ſcenam Theatralem, aut Circenſe certamen, aut ferarum lachrymoſa ſpectacula, pœna ſtatuta in eos qui præceptum hoc tranſgrederentur,

cõſtituit vt ex L. vlt. C. de ferijs plenius cognoſcetur. Sed & cap. lxvi. Synodi in Trullo habitæ Circenſe vel aliquod aliud ſpectaculũ publicum Paſchali hebdomada edi nominatim prohibitũ fuit. Reliqua cõſtitutionis noſtræ verba, quia per ſe clara ſunt, nec interpretione noſtra planiora fieri poſſunt, omittã: Aliam verò ei ad finẽ, propter argumenti coniunctionem conſtitutionem adiungam.

AD. L. OMNES C. DE FERIIS.

IMPP. VALENTIN. THEOD. ET ARCAD. A.A.A. ALBINO. P.V.

OMNES DIES IVBEMVS ESSE IVRIDICOS. ILLOS TANTVM MANERE FERIARVM DIES FAS ERIT QVOS GEMINIS MENSIBVS AD REQVIEM LABORIS INDVLGENTIOR ANNVS EXCEPIT: AESTIVOS QVIDEM DIES FERVORIBVS MITIGANDIS PER AVTVMNOS FRVCTIBVS DECERPENDIS. KALENDARVM QVOQVE IANVARIARVM CONSVETOS DIES OTIO MANCIPAMVS. HIS ADIICIMVS NATALITIOS DIES VRBIVM MA-

XIMARVM ROMAE ATQVE CONSTANTINOPOLIS. IN QVIBVS DEBENT IVRA DIFFERRI QVIA ET AB HIS IPSIS NATA SVNT.

Sacros quoque Paſchæ dies qui ſepteno numero, vel precedunt, vel ſequuntur: dies etiam Natalis, atque Epiphaniarum Chriſti, & quo tempore commemoratio apoſtolicæ paſsionis totius Chriſtianitatis magiſtræ à cunctis iure celebratur (in quibus etiã prædictis ſanctiſsimis diebus neque ſpectaculorũ copiam reſeramus, in eadem obſeruatione numeramus. Et dies Solis, quos dominicos rite dixere maiores, qui repetito in ſeſe calculo reuoluntur, in quibus parem neceſſe eſt habere reuerentiam: vt nec apud ipſos arbitros, vel a Iudicibus flagitatos vel ſponte electos, vlla ſit cognitio iurgiorum. Noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia vel ortus imperij protulerunt. In quindecim autẽ Paſcalibus diebus compulſio annonariæ functionis & omnium publicorũ priuatorúmque debitorũ differatur exactio. Dat..ij.Id.Auguſt. Romæ Timaſio & Promoto Coſſ.

Vt ſemel definiret Tribonianus, quinā eſſent feriati, & à ſtrepitu forenſi, iudiciariiſque cognitionibus vacui dies, tres Impp. conſtitutiones in vnam contulit. Eſt enim caput hoc ex tribus, quæ in Cod. Theod. diſtinctim ſeorſimque referuntur, compoſitum, atque coagmentatū, vt ex l.2. de feriis, & L. Solis de exactionibus & l. vlt. de ſpectac. cōiunctione liquet. Generaliter autem, omnes eſſe vtiles & ſeſsionū dies pronunciāt Impp. præter eos quos ſpecialiter excipiunt. Quorū paucitatem, nec abs re mirabiqui vel cum noſtris, vel paganorū feriis eos contulerit: Nam in Romana Republica, antequam falſorum deorum cultus religio noſtra euertiſſet, innumerabiles prope fuiſſe ferias priuatas & publicas, veterum auctorum ſcripta teſtantur: de quibus alius erit dicendi locus. Nunc quoſnā, Chriſtiani principes, qui vna cum paganorum ſacrificiis eorum pleraſque ferias aboleuerūt, feriis adſcribi dies voluerint, diſcutiamus. Ac primū aiunt,

MANERE DIES FAS ERIT QVOS GEMINIS MENSIBVS AD REQVIEM LABORIS INDVLGENTIOR ANNVS EXCEPIT, AESTIVOS QVIDEM DIES FERVORIBVS MITIGANDIS, PER AVTVMNOS FLVCTIBVS DECERPENDIS.

Quorum verborum inuolucris, feriæ meſsium vindemiarumque cauſa indulgeri ſolitæ ſignificantur: quarum originem Vlpianus ab Oratione diui Marci repetere videtur. Sic enim in l.1. ff. de feriis, ſcribit. Ne quis meſsium vindemiarumque tempore aduerſarium cogat ad iudiciũ venire, Oratione diui Marci exprimitur: quia occupati circa rem ruſticam in forum compellẽdi non ſunt. Sed vel ante diui Marci tempora eas ferias obſeruatas & vſu receptas fuiſſe, Statius Papinius, quem conſtat Domitiani temporibus floruiſſe, oſtendit, iib. iiij. Syluar. in carmine ad Marcellum, quo cuiuſmodi ferias ita ſcitè deſcribit.

Certe, iam latiæ non miſcent iurgia leges
Et pacem piger annus habet, meſſeſque reuerſæ

Dimiſere forum: nec iam tibi turba reorum
Veſtibulo, querulique rogant exire clientes:
Ceſſat centeni moderatrix iudicis haſta.

Atque ad has meſsium ferias referendum eſt quod Plin. Epiſt. ad Arrianũ lib. viij. Iulio menſe lites maxime interquieſcere ſcribit. Idẽ quod Gellius lib. ix. cap. xv. per feriarũ tẽpus æſtiuarũ, Neapolin ſe cõceſsiſſe narrat ꝓfectũ: Vindemialiũ verò feriarũ meminit B. Aug. lib. ix. confeſſ. cap. ij. De quibus etiã creditur mẽtio fieri apud eundẽ Gelliũ lib. xvj. cap iiij. cum ait, Deinde ita cõcipiebatur iuſiurãdũ, vt adeſſent, his additis exceptionibus niſi harunce quæ cauſa erit, funus familiare, feriæ vindemiales. Sed ille locus corruptus eſt. Emendandũ namq; eſt, feriæ vel denicales. Quã vt ita loquar, ſexagenariã vocẽ, ponte temere deiecit Ægidius Maſſerius, expũctaque ea vulgariorem aliã conſtituit: Rectius Moſellanus veterẽ & quidem probam lectionẽ retinuit. Denicales namque appellatas ferias, quibus mortui hominis cauſa, familia purgabatur, Cicero lib. ij. de legibus. & Sext. Pomp. lib. iiij. & Columella lib. ij. de re ruſt. cap. vlt. oſtendũt. Curandũ ergo

cuíque eſt, in antiquam vt poſſeſsioné, à qua pulſa eſt, vox iſta poſthac reſtituatur. Verũ quot dies olim hæ feriæ occuparẽt, non ſatis liquet. Paul⁹ quidẽ præſides prouinciarũ ex cõſuetudine cuiuſlibet lociſolitos meſsis vindemiarumque cauſa tẽpus ſtatuere ſcribit, in l. præſides D. de feriis. At Imp. Theodoſius certis finibus, temporũque interuallis eas ferias circũſcripſit. Nam à die octauo Cal. Iulij vſque in Calend. Aug. meſſis ferias á decimo vero Kalendarum Septembris vſque in Idus Octobris vindemiales ferias concedi conſtituit in l. vt in die Dominico, C. de feriis. Quanquam eam legem legitimam & genuinam eſſe præſtare nõ auſim, vt quæ nec in Cod. Theod. nec in vetuſtis aliquot Iuſtiniani Codicis libris extet. In geminos vtique menſes has ferias ſeſe extendiſſe declarant Imperatores, non in hoc modo capite, ſed in l. publicas C. eodem tit. Ab hoc verò feriarum otio certæ cauſæ excipiuntur, de quibus etiam meſsis vindemiarumque tempore ius dici poterat: quæ ab Vlpiano in l. j. & ij. & l. Solet D. de feriis & Impp. in d. l. publicas enume-

rantur.

KALENDARVM QVOQVE IANVARIARVM CONSVETOS DIES OTIO MANCIPAMVS.

Dat Ergo Kalendis Ianuariis à forenſibus negotiis vacationem. Quam ſuis etiamnum temporibus eis indultam teſtatur Ouidius Faſtorum lib.j.de hoc die agens his verſibus.

Proſpera lux oritur, linguiſque animiſq; fauete
Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.
Lite vacent aures inſanaque protinus abſint
Iurgia: differ opus liuida turba tuum.
Cernis odoratis vt luceat ignibus æther
Et ſonet accenſis ſpica Ciliſſa foris?
Flamma nittore ſuo templorum verberat aurũ
Et tremulum ſumma ſpargit in æde iubar.
Veſtibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.
Iãque noui præeunt faſces, noua purpura fulget:
Et noua conſpicuum pondera ſentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci
Quos aluit campis herba Phaliſca ſuis.
Iuppiter arce ſua totum cum ſpectet in orbem,
Nil niſi Romanum quod tueatur habet.
Salue feſta dies meliórque reuertere ſemper

A populo rerum digna potente coli.

Cõſtat autẽ hoc die magiſtratũ iniiſſe Conſules, ſicuti vel vnus Suetonius, vt alios miſſos faciam, indicat in Auguſto. cap. xxvj. Ex quo Martialis iocus in eam quæ à marito prætore deſignato Calendis Ianuariis diuerterat, quò ſũptus qui in purpuram noui magiſtratus impendendi erant, vitaret. Vota quoque eo die nũcupabantur. Itaque Ælium Verũ è prouincia reuerſum, cum Kalendis Ianuariis per ſomnum periiſſet, votorum cauſa ab Adriano lugeri vetitum, Spartianus in Adriano, & Ælio Vero refert. Eum quoque diem lætis precationibus fauſtum ſibi inuicem Romanos ominatos Plinius lib. viij. hiſtor. Natur. cap. ij. auctor eſt. Et ſtrenas eo die vltrò citrò miſsitatas nemini eſt ignotũ. Et ita Auguſto abſenti Calẽdis Ianuariis ſtrenam iactam Tranquillus memorat in Auguſto cap. lvii. Alexandrum quoque Seuerum Ælius Lampridus Calendis Ianuariis lautius ac ſumptuoſius ſolito, vt & feſtis aliis præcipuis diebus, cenaſſe narrat. Sednec, pridie eas Calẽdas magi-

ſtratus ius dicere vel ſui poteſtatem fa-
cere conſueuerant, quemadmodum Vl-
pianus ſcribit in L. pridie D. de feriis.
Extat verò in ſermonibus Ambroſianis
aſpera, & acerba eorum increpatio, qui
cum gentilibus Calendas Ianuarias ce-
lebrabant. Ac plane Synodi Turon. ſecũ
dæ cap. xxiij. Kalendarum Ianuariarum
cultus nominatim prohibitus fuit. Se-
quitur in conſtitutione.

HIS ADIICIMVS DIES NATA-
LITIOS VRBIVM MAXIMARVM
ROMAE ATQVE CONSTANTI-
NOPOLIS.

Natalitios dies vrbium accipe, quibus
eæ conditæ ſunt: quo genere loquendi
Capitolinus in Pertinace vtitur. Sanè in-
quiẽs, nullum ex his quos Commodus
rebus agendis impoſuerat mutauit, ex-
pectans vrbis natalem: quòd eum diem
rerum principium volebat eſſe. Græci
ſimiliter γενεθλίους ἡμέρας dicunt. Sozomen.
lib. v. hiſtor. Eccleſiaſt. cap. xvij. ἐπεὶ γὰρ καιρὸς
παρῆν βασιλέα δωρεῖσθαι στρατιώταις, γίνεται δὲ τοῦτο ὡς
ἐπίπαν ἐν ταῖς ῥωμαίων ἱερομηνίαις, καὶ βασιλέων καὶ βασι-
λίδων πόλεων ἐν γενεθλίοις ἡμέραις. Quæ ſic Caſsio

dorus hiſt.tripartit. lib. vj. cap. xxx.conuertit. Cum veniſſet enim tempus quo imperalia milites ſolent dona accipere. Hoc enim agitur plerumque die Kalendarum Ianuariarum,& natali principum & vrbium regiarum. Mamertinus in Panegyrico Maximini. Tibi potiſsimum Imperator inuicte laudes canimus, & gratias agimus, quem ſimilitudo ipſa ſtirpis tuæ ac vis tacita naturæ ad honorandum natalem Romæ diem tam liberalem facit,vt vrbem illam colas conditã quaſi ipſe condideris. Sic & natalem annũ vrbis Romæ dixit Oroſi⁹ lib.vij.cap. xiij. Quis autẽ fuerit vtriuſque Romæ veteris & nouæ natalis dies, explicemus. Romam quidem certè Palilibus conditam fuiſſe non eſt ignotum. Varro.lib.ij. de re ruſtica cap.j. de Remo & Romulo agens. Nam ipſos quoque,ait, fuiſſe paſtores obtinebit, quod Palilibus potiſsimum cõdidere vrbem. Cicero lib. ij.de diuinatione. Lucius quidem Tarutius Romanus familiaris noſter, in primis Chaldaicis literis eruditus, vrbis etiam noſtræ natalem diem repetebat ab iis

Palilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus: Romámque, cum eſſet in iugo Luna, natã eſſe dicebat, nec eius fata canere dubitabat. O vim maximam erroris. Etiamne vrbis natalis ad vim ſtellarum & lunæ pertinebat? Ouidius lib.iiij.Faſtorum.

Apta dies legitur, qua mœnia ſignat aratro:
Sacra pales aderat: inde mouetur opus.

Velleius Paterculus in fragmẽtis hiſt. Sexta Olympiade poſt duos & viginti annos quàm prima cõſtituta fuerat, Romulus Martis filius vltus iniurias aui, Romam vrbem Palilibus à Palatio condidit. Propertius lib.iiij.Elegiar.

Vrbi feſtus erat, dixere Palilia patres
Hic primus cœpit mœnibus eſſe dies.

Euſebius quoque in Chronicis Palilibus vrbem Romam conditam ſcribit. Quo autem die Roma ſit condita liquidius ita Plutarchus in Romulo exponit ὅτι μὲν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλενδῶν μαΐων, ὁμολογεῖται, καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες. Quem locum ſic interpres redididit. Vrbem igitur ad xj.Cal. Maij. condi cœptam eſſe opinio-

ne

ne omnium ſatis conſtat, eúmque diem feſtum Romani agunt, natalem patriæ nuncupantes. Ex quo apparet Romæ natalem diem fuiſſe xj. Kalend. Maij. Quod & idem auctor in Numa tradit his verbis ἡμέρᾳ δὲ γεγονὼς κατ' δὴ τινα θεῖαν τυχὴν ἐν ᾗ τὴν ῥώμην ἔκτισαν οἱ περὶ ῥώμυλον. αὐτὴ δὲ ἐστιν, πρὸ δέκα μίας καλενδῶν μαΐων. vbi male interpres vrbē Romā.xiiij.Kalend.Maias conditā vertit. Natalē ſiquidem eius diem fuiſſe xj.Calend.Maias Latini auctores teſtātur. Plinius lib.xviij.natur.hiſt. cap.xxvj. Aſſyriæ autem xij. Calendas. Hoc eſt vulgo Sydus Palilicium: quoniam xj. Calend.Maij vrbis Romæ natalis. Solinus Poly hiſtor. cap.ij. Ibi, ait, Romulus manſitauit qui auſpicata murorum fundamēta iecit, duodeviginti natus annis xj.Calend.Maias hora iam ſecunda ante tertiam; Eutropius lib.j. Is cum inter paſtores latrocinaretur decimo octauo anno natiuitatis ſuæ, vrbem exiguam in Palatino monte conſtituit xj. Calendas Maij, Olympiadis ſextæ anno tertio. Zonaras tomo ij. Annalium ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης ἡμέρᾳ τετέλεστο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλενδῶν μαΐων

ἣν ἂν εἴη εἰκοστὴ ἀπριλλίου καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι ῥωμαῖοι γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες Id eſt, Vrbis ædificatio xj. Kalendas Maij hoc eſt viceſimo Aprilis eſt abſoluta: qui dies Romanis feſtus eſt & patriæ natalis appellatur. Cōſtantinopolis verò natalē V. Id. Maias fuiſſe Zonaras nos docet tom. iij. Annaliū, de Conſtantino agēs τὴν πόλιν φιλοτίμως οἰκοδομεῖ κωνσταντινούπολιν αὐτὴν ἐπὶ τῷ ὀνόματι οἰκείῳ καλεῖ καὶ ἀνατίθησιν αὐτὴν τῇ παρθένῳ καὶ θεομήτορι. ἤδη δὲ ἀπαρτισθείσης τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην τοῦ μαΐου μηνὸς, τελεῖ τὰ ταύτης γενέθλια ἢ ἐγκαίνια, ἔτους ἐνισταμένου πεντακισχιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τριακοστοῦ ὀγδόου id eſt, Vrbem ſtudioſè cōdit, à ſe Cōſtantinopolim vocat, & matri Dei conſecrat. Vrbe ad xj. Maij abſoluta, natalē eius ſeu dedicationem celebrat anno ab orbe condito quinquies milleſimo octo genteſimo triceſimo octauo. Eſt autem Conſtantinopolis Pacatiano & Hilariano Coſſ. condita auctore Caſsiodoro in Conſulum catalogo. Ceterum plura de Conſtantinopolis conſtructione ſcire deſiderāti legendi ſunt, Socrates lib. j. hiſt. Eccl. cap. xvj. & Sozomen. lib. ij. cap. iij. Indeque petenda eſt eius interpreta-

tio, quod Iuſtinianus eam Deo propitio melioribus quam veterem Romam auguriis conditam ſcribit in l. j. Cod. de vetere iure enucleando. Nimirum quia non vt illa vulturum auſpiciis, ſed diuino oraculo vt & Zonar. notat, condita eſt. Niſi eo alluſiſſe Iuſtinianus exiſtimandus eſt, quod idẽ Zonaras ſcribit Chalcedone opere inchoato aquilas deuolaſſe, fabrorũque funiculos raptos freto ſuperato iuxta Byzantiũ deieciſſe. Fit deinde in noſtra conſtitutione earũ feſtiuitatum mentio, de quibus ſatis ſuperque ſupra diximus. Itaq; omiſſa proxime ſequẽtium verborum interpretatione, ad eum locum veniam quo in feriatis diebus ponunt Impp. eos quibus in lucem editi vel ad imperij faſtigium euecti erant, his verbis.

NOSTRIS ETIAM DIEBVS QVI VEL LVCIS AVSPICIA VEL ORTVS IMPERII PROTVLERVNT. Natales planè ſuos dies præcipua quadam religione ac lætitia priuatim quiſque olim proſequebatur. Cuius moris infinita propè poſſunt ex veterũ libris

teſtimonia proferri, quæ nos in aliã iam mente conceptam ſcriptionem differimus. Itaque mirum nemini videri debet principum natales in feriatorũ dierum ordinem ac numerum referri. Natalis quidem certe Auguſti, cum is in Apollinares ludos incidiſſet, celebrationẽ in ſequentem diem Senatum reieciſſe Dio lib. xlviij. hiſtor. ſcribit propterea quòd Sibyllinis verſibus alij deo quàm Apollini eam diem feſtam eſſe interdictum eſſet. Idem Dio. lib. liij. refert Natalem Auguſti diem Iuliũ Antonij F. Prætorem equeſtri certamine & venatione celebraſſe, & ex Senatuſcõſulto epulum Auguſto & Senatoribus in Capitolio præbuiſſe. Natalitiis namque principũ epulum cum ludis populo datum indicio eſt, quòd apud eundẽ Dionem lib. liiij. in gratiam Auguſti conceſſum legimus, vt Natalitiis eius cælibes inter alios ſpectare, epuliſque intereſſe poſſent. Natalem etiam Caij ludis & certaminibus celebratum idem narrat lib. lix. Natalem tamen ſuum Claudius honorari minimè paſſus eſt, vt idem auctor

eſt lib. lix. Sed & hi dies quibus principatum adepti erant Imperatores hylaritate ſumma publicóque adeo gaudio tranſmitti conſueuerant. Inde Plinius ad Traianũ lib. xij. Epiſtolar. Diem, ait, in quem tutela generis humani feliciſſima ſucceſsione tranſlata eſt, debita religione celebrauimus commendantes Imperij tui auctorib⁹ & vota publica, & gaudia. Cui Epiſtolæ ita Traianus reſpõdet. Diem imperij mei debita lætitia & religione à commilitonibus & prouincialibus præeunte te celebratum libẽter mi Secunde chariſsime cognoui literis tuis. Atque ad has quæ in principũ gratiam publicè agitabantur feſtiuitates referendum videtur quod Tertullianus Apologetici cap. xxxv. in hæc verba ſcribit. Propterea igitur publici hoſtes Chriſtiani quia Imperatoribus neque vanos neque mentientes neque temerarios honores dicant: quia veræ religionis homines etiam ſolemnia eorum conſcientia potius quàm laſciuia celebrãt. Grande ſcilicet officium focos & choros in publicum educere, vicatim epulari, ciui-

tatem tabernæ habitu adoleſacere: vino lutum cogere, cateruatim curſitare ad iniurias, ad impudentias, libidinum illecebras. Siccine exprimitur publicũ gaudium per publicum dedecus? hæccine ſolenneis dies principum decẽt quæ alios dies non decent? Verùm apertius vſitatam in principum natalibus lætitiam exprimit Maximus Epiſcopus Sermone q inter Ambroſianos eſt decimus quartus. Lætitia ait, quãta ſit, quantúſq; concurſus cum Imperatoris mundi iſtius natalis celebrandus eſt, bene noſtis: quemadmodum duces eius & principes omnes etiam militantes accuratè ſericis veſtibus accincti, operoſis cingulis auro fulgente præcioſis ambiant ſolito nitidius in conſpectu regis incedere. Credunt enim maius eſſe Imperatoris gaudium, ſi viderit maiorem ſuæ apparitionis ornatum, tantóque illum lætum futurum, quantò ipſi fuerint in eius feſtiuitate deuoti: vt quia Imperator tanquã homo corde non cõſpicit, affectum eorum circa ſe probet, vel habitum contuendo. Ita fit vt ſplendidius ſe accuret,

quiſquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die Natalis ſui ſciunt eum largum futurum, ac donaturũ plurima vel miniſtris ſuis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius theſauros eius replere diuitiarum varietate feſtinant, vt inquantum prorogare voluerit, intãtum prorogatio copioſa non deſinat, & antè volũtas donandi deficiat quàm ſubſtantia largiendi. Ad horum etiam dierũ feſtiuitatem pertinet, quod in l.ij.de ſpectacul.in C.Th.Impp.præcipiunt, nullum omnino iudicũ aut Theatralibus ludis, aut Circenſium certaminibus vacare niſi illis tantũ diebus, quibus vel in lucem editi, vel imperij eſſent ſceptra ſortiti. In honorẽ quoque principum ferias extra ordinem nõnunquã indictas Vlpianus teſtatur in L. Sed & ſi §. Si feriæ. D. Ex quibus cauſis maiores.

FINIS.

VITTORIO EMANUELE